

KARL BRUCKNER / SADAHO HOĆE ŽIVJE

B I B L I O T E K A

J E L E N

Urednik

MARIJA PEAKIĆ- ŽAJA

Naslov originala

KARL BRUCKNER
SADAKO WILL LEBEN

Copyright 1975 Verlag für Jugend und Volk
G. m. b. H. Wien I

*

Preveo

prof. MIRKO CEROVAC

KARL BRUCKNER

SADAKO
HOĆE ŽIVJETI

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE

111I <1tiost

ZAGREB 1976

*Tko zbog izvjesnih
stvari ne izgubi razum,
taj ga i ne može izgubiti,
jer ga nema*

G. E. LESSING

To se dogodilo u jutarnjim satima dvadesetog srpnja 1945.

Iz zračnog prostora nad blistavim priobalnim morem dopirala je lagana tutnjava. Jedna japanska promatračka stanica na obali otoka Sikok javila je bežičnim putem komandi obrane južnog Japana u Starom dvorcu u Hirošimi: »Neprijateljski bombarder u naletu!«

Nekoliko minuta kasnije slijedila je za tom radio-obavijesti druga: »Neprijateljski bombarder prepoznat kao izviđač.«

Komanda nije dala nalog za uzbunu da se rad u tvornicama ne bi nepotrebno prekidao. U posljednje vrijeme su naime neprijateljski avioni više puta nadlijetali Hirošimu a da nisu bacili nijednu bombu.

Na obali jednog od šest rukava rijeke Ote lovio je ribu za rad nesposobni graditelj čamaca Kenji Nišioka. Sjedio je na kamenu što se izdizao iz mulja na obali. O gole noge udarala mu je voda. Njena hladnoća ublažavala je vatru u njegovim otečenim gležnjevima. Prošle ga je noći osobito žestoko boljelo. Starac je zamišljeno promatrao bolesne zglobove. Jesu li oni otekli od ljetne vrućine? Ili je, možda, imala pravo njegova susjeda, stara Kumakihi, kad je rekla da svako zlo dolazi od rata — ? U tome bi moglo biti i nešto istine. Rat je kriv što on, Kenji, posljednjih mjeseci dobiva tek svakog trećeg dana onoliko riže koliko je prije pojeo u jednom jedinom danu. Ljudi u gradskoj upravi mora da sve stare ljude

smatraju beskorisnim izjelicama kad im dodjeljuju tako neznatne količine živežnih namirnica. Mladi ljudi nemaju više nikakva poštovanja prema starijima. Da, da, rat kvari običaje. Ako doskora ne završi, starci će morati da pomru od gladi.

Kenji povuče zlovoljno udicu i namjesti svježiu meku. Već od ranog jutra sjedi on ovdje, ali nijedna riba da zagriže! Da mu je bar još njegov dobri čamac, izašao bi na more da lovi. No još prve godine rata rekvirirali su mu ga za mornaricu, a uz to čak i sve drvo za gradnju čamaca što ga je naslagao dok je još gradio teške *jote* za ribare i lake čamce na vesla za zabavne vožnje.

Iz smjera koji starac nije mogao odrediti začuje se tutnjava. Šum se čuo sve jače, zatim se nešto stišao i onda je opet postao jači.

Kenji Nišioka je žmirkavo gledao prema nebu. Očni prorezi na njegovu licu, okruglu poput puna mjeseca, sličili su na dva poteza kistom, povučena crnim tušem. Nišioka se napregnuto mučio da otkrije uzrok tutnjave. Glavu je nagnuo toliko unazad da mu je zdjelasti šešir od lika kliznuo s čelave glave i skotrljao se u blato na obali. Taj je šešir nekoć pokrivao glavu jednog rikše. No kad su ovoga pozvali u vojsku, on je ostavio šešir svome vjerovniku kao zalog za neki manji zajam. U to je vrijeme šešir bio — tako reći — jošte nov, dok je sada iskidan, bez forme. Unatoč tome Kenji ga vrlo rado nosi pa je zato i sada brižljivo obrisao blato što se prilijepilo o njega. Toliko se time zabavio da je zaboravio što je čas prije tražio u zraku. Na to ga je, međutim, podsjetila sve jača tutnjava odozgo. No i nju je najednom naglasalo udaranje jednoga od mnogih strojeva u brodogradilištu Micubiši s onu stranu obale. Plavo-sivi stup dima pištio je tamo prijeko u visinu. Kenji Nišioka nije više vodio brigu o tutnjavi u zraku.

Cestom pokraj obale marširala je uz pjesmu četa vojnika. Samo jedan, zadnji čovjek na lijevom krilu, pogledao je gore, prema nebu. Opazio je avion visoko iznad mora. Učinio mu se manjim od najsićušnijeg slova.

»Neprijateljski bombarder«, rekne on svome susjedu i pokaže mu kriomice smjer. Drug pogleda plaho avion pa povuče zrak kroza zube, čime je želio izraziti kako malo drži do te opasnosti.

Mladi oficir koji je vodio četvu na vježbalište okrene se iznenada i stane strogo promatrati redove vojnika. Nije opazio da bi ma i jedan od njih svrnuo pogled prema bombarderu. Tako je i pravo. Vojnik treba da prezire opasnost. Eno, čak i onaj starac tamo dolje na obali rijeke čisti mimo svoj šešir mjesto da pozornost pokloni bombarderu u zraku. Starac daje dobar primjer.

Na rubu ceste mučio se desetogodišnji šigeo Sasaki da drži korak s vojnicima. To nije bilo lako jer je Šigeo hodao na motkama hoduljama. Otprilike pola metra iznad zemlje balansirao je na daščicama koje su bile pričvršćene na tim motkama višim od čovjeka. Šigeo je čuo tutnjavu motora u zraku, ali nije imao vremena da gleda uvis. Bilo mu je važnije da imponira vojnicima. Iza njega je sitnim koracima gacala njegova četverogodišnja sestra Sadako. Plakala je jer nije mogla stizati svog velikog brata. Konačno se bucmasta djevojčica zaustavi i stane oštro lupati nogama na mjestu. Njezine sićušne drvene sandale s visokim peticama udarale su brzinom bubnjarskih štapića po pločniku. Ruku je ispružila kao da želi skinuti šigea s njegovih hodulja. No on je nesmetano koračao dalje i — očekujući priznanje — smiješio se vojnicima sve dok se nije spotaknuo i morao skočiti na zemlju. Nekoliko se vojnika tome veselo nasmijalo, šigeo se pravio kao da je sišao s hodulja samo zbog svoje sestre te potrča natrag. Obuhvati malu, digne je i, da bi je umirio, okrene je u krugu. No ona se nije dala utješiti. Šigeo se razljuti pa upre prstom prema avionu na nebu. »Vidiš li onog velikog bumbara tamo gore? Sad će se spustiti da te ubode ako ne umukneš.«

Djevojčica zaškilji uvis, umukne i stavi prst u usta. Avion u zraku pričinio joj se zaista kao neki opaki bumbar.

Graditelj čamaca Kenji Nišioka tražio je po treći i posljednji put zrakoplov u plavetnilu neba. Sad ga je i otkrio. Upravo je lebdio nad središtem grada. Kenji pomisli: »Ako je to neprijateljski zrakoplovac, mora da je odvažan čovjek. Ta on je doletio do nas preko velikog mora.« Mijenjao je meku na udici i pri tome zamišljeno kimao glavom. Razmišljao je dalje: »Mora da je to neprijatelj. Naši avioni ne prave toliko buke. Vjerojatno neki izviđač, jer bi inače dali uzbunu.«

Na uzici osjeti trzaj. Kenji povuče, ali riba nije zagrizla, Starac pomisli dalje: »Ja ionako ne bih pošao u sklonište. Nisam nikome učinio ništa nažao pa zašto bi me onda stranac htio ubiti?«

Pilot je bio kapetan Lawrence A. Kennan. On je uspješno izvršio već mnoge izviđačke letove i imao je nekoliko odlikovanja. Prije rata je bio šef organizacije jednog poduzeća u Detroitu, koje se bavilo gradnjom betonskih i čeličnih mostova. Volio je svoje zvanje. Graditi mostove — to se njemu činilo sredstvom da se ljudi zbližuju. Poslovna putovanja vodila su ga u Južnu Ameriku, Australiju, pa čak i u Indiju i na Filipine. Tada je svijet bio za nj neshvatljivo čudo, kome se divio kad god je imao vremena za to. Naprotiv, rat mu je rijetko davao prilike da uživa u ljepotama prirode. Otkako je završio izobrazbu za pilota izviđača, bio je — izuzev dva kratka dopusta — neprekidno u jedinici, stalno ugrožen od neprijateljskih avijatičara i protuavionske obrane sa zemlje. Čak i na slikovitim tropskim otocima što ih je nadlijetao, smrt je uvijek vrebala na nj. Ovaj sadašnji let nad japanskim otočjem bio mu je dvanaesti let u toku osamnaest dana. Rano ujutro poletio je sa šestero ljudi posade s otoka Tiniana u Marijanskoj skupini u Pacifiku. Na let, dulji od četiri tisuće kilometara — onamo i natrag. Sad je kružio u visini od šest tisuća metara nad ciljem što su mu ga odredili — Hirošimom. Znao je: promatrač u trupu aparata upravo fotografira grad.

Kapetan Kennan pogleda u dubinu. Vidio je deltu rijeke Ote i šest otoka na kojima je bila sagrađena Hirošima. Pa-

norama grada snažno ga se dojmila. Kakav put za vrijeme godišnjeg odmora u Japan, u mirno doba, to bi bio veličanstven doživljaj. Pošla bi, naravno, i Liddy, njegova žena, pa i djeca Evelyn i Bud. S njima bi posjetio gradove što ih je kao pilot izviđač u ratu nadletavao. Samo — kad će svršiti rat? Hoće li trajati još mjeseci ili godine?

Godine?

Isključeno! Neprijateljeva moć u pacifičkom prostoru je slomljena. Japanci su morali napustiti sva područja što su ih zaposjeli. Izgubili su flotu i povukli se na svoje otočje. No tamo su, dakako, još uvijek snažni protivnici. Invazija s mora mogla bi se iznuditi samo uz strahovite gubitke. Bolje je i ne misliti na takvo klanje. Bar on ne smije misliti na to! Inače će opet vidjeti mrtvace. More vatre! Pakao! Ne misliti na to!

Prekasno.

Već ga je uhvatilo. Kennanovo mišićje na licu zgrčilo se, a isto tako i njegove ruke. Propinjšao se kao na mukama.

U toku rata je vidio toliko toga što je bez razloga bilo razoreno, tolike je nečovječne užase proživio, da je mnogo puta u noći, mučen groznim snima, počeo vikati, probudio se i zaprepašteno odjurio u noć. Kad bi konačno došao k sebi jer se srušio, ili dojurio do neke zapreke, ili bi ga dozvala straža, uvijek je vjerovao da je i sve ono što je proživio u ratu, isto tako samo san. Nema sumnje, on više nije onaj zdravi, veseli Lawrence A. Kennan, koji je na početku rata s veseljem postao pilot. On boluje od neobične bolesti. Posljednjih tjedana ga je nekoliko puta, kad bi za vrijeme leta pomislio na ratne doživljaje, spopao snažan osjećaj mržnje prema njegovu aparatu. Tada bi stegnuo polugu kormila, upro bi se o remen kojim je bio vezan i osjetio neobuzdanu želju da pokida, smrvi sve što može. Taj je osjećaj trajao samo nekoliko sekundi, a kad bi ga svladao, osjetio bi se iscrpen kao poslije neke uzbudljive utrke. Nakon svakog takvog napadaja odlučio bi da će razgovarati s vojnim liječnikom, no tu odluku ne bi nikad proveo u djelo. Nije htio da ga drugovi smatraju kukavičkim licemjerom, bojažljivcem. — U tom ratu — razmišljao je — mora svaki pojedinac podnijeti svoj dio patnji — do dobrog ili lošeg svršetka.

Drugi pilot se zvao George Havvkins. On je kao umjetnik bio neobično omiljen kod vojnika. Sav svoj dotadašnji život taj je plavokosi dvadeset osamgodišnji momak s dječjim očima sanjao kako će postati glasoviti glumac. Zbog lake mane u govoru — glas mu je zvučao promuklo — bio mu je, međutim, zatvoren put do pozornice. Divljenja vrijedno pamćenje omogućavalo mu je da sate i sate deklamira napamet različite uloge. Shakespeare mu je bio najomiljeniji pjesnik. Za vrijeme svih letova Hawkins se u mislima zabavljao junacima različitih drama tog pjesnika te je sad bio Othello, sad kralj Lear, ili Hamlet, ili Cezar. Uz to je, međutim, pouzdano poput automata, obavljao svoju službu kao drugi pilot: nadzirao je brižljivo instrumente i održavao radio-vezu, a da nikad nije zaboravio gdje je bio prekinut u tekstu pri kazivanju svoje uloge. I kad bi avion bio oboren, on bi, vjerojatno, još na padobranu u zraku, izgovarao kakav monolog iz neke Shakespeareove drame.

Wiliam Sharp, mladić kovrčaste kose, promatrač, vodio je brigu o aparatima za snimanje, ugrađenim u dno aviona, i to sigurnošću iskušana stručnjaka. Unatoč svojoj mladosti on je još prije rata bio poznat kao specijalist za izradu optičkih stakala. U tvornici u Pittsburgu, gdje je bio zaposlen, zaradivao je mnogo dolara, ali novac mu se među prstima uvijek rasplinjavao. Volio je oklade, a strastveno je rado igrao poker i mrzio svako nasilje. Kao vojnik u zrakoplovstvu bio je prisiljen da se pokorava bezbrojnim propisima i zato je mrzio sve pretpostavljene, koji su ga sprečavali da te propise omalovažava. Ali za svoju specijalnu kameru brinuo se brižljivošću ljubavnika. Bilo mu je svejedno što fotografira. Tropski krajolici, otoci, gradovi, brda — ništa ga od toga nije interesiralo. Znao je samo da leti iznad jednog japanskog lučkog grada koji se zove Hirošima. Što se njega tiče, mogao bi se zvati i Honolulu ili Singapur. Sada, kad je već bio gotov sa svojim poslom, mislio je još samo na to kako bi naveče mogao, u bivaku na otoku Tinianu, udesiti svoje drugove pri pokeru. U tom momentu osjeti silnu želju da zapali cigaretu. Od same želje za tim užitkom počne mljackati jezikom i kriomice pogledavati prema mehaničaru Samu Milleru. Taj soldaćina bez smisla za humor bio je aktivac — još je prije rata služio u vojsci. Bio je to zatvoren, mrzo-

voljast momak, koji bi i svoga rođenoga brata prijavio kad bi ga uhvatio da puši za vrijeme leta.

Kao nadomjestak za cigaretu Sharp izvuče iz džepa gumu za žvakanje i zagriže srdito u tu tjestastu masu. Da bi mu vrijeme brže prošlo, pogleda kroz promatračku napravu i opazi da je grad već ostao iza njih. U slici je bilo more. Povratak prema zrakoplovnoj bazi Tinian je započeo. To se Sharpu svidjelo. Mogućnost da odigra partiju pokera od tog se časa svake minute povećavala. Neprijateljski avijatičari mu vjerojatno neće smanjiti tu šansu. Japanci su upravo luđački spremni na sve i nevjerojatno je kako ovaj izviđački avion puštaju na miru. Izgleda da im se uopće ne čini vrijednim muke da zbog jednog jedinog aviona prave buku. No kad bi znali zbog čega taj lijepi četveromotorac kruži nad njihovim gradom, vjerojatno bi pritisnuli na sva dugmeta samo da ga obore. Današnji snimci Hirošime poslužiti će sigurno za specijalnu svrhu. Čini se, naime, da se na Tinianu sprema nešto osobito. Već dva dana može se u štabu komande primijetiti neka uzbuđenost. Specijalni kurirski aparati slijetaju i uzlijeću. Visoki oficiri šapuću međusobno. Ako to ne znači da će se dogoditi nešto neobično, promatrač William Sharp će na mjestu požderati čitav svoj padobran.

Strijelac O'Hagerty je najnapetijom pažnjom pretraživao zračni prostor sve do horizonta. On je posve isključio svako razmišljanje, onako kao što se neki električni motor stavlja izvan pogona. To mu je uspjelo tek nakon dugotrajne vježbe. Za vrijeme mnogih letova vježbao se u tome da ni na što ne misli, već da samo gleda. Sad bi se mogao pohvaliti da je on jedan od najsavjesnijih strijelaca cjelokupnih zračnih snaga. Njemu ne može izmaknuti ništa što se odigrava u njegovu vidokrugu. Organi vida su mu izvježbani kao dva regruta koje je njihov narednik tako dugo i nemilosrdno dotjerivao dok nisu postali spremni da se — i ne trepnuvši okom — bace s krova nebodera u dubinu.

O'Hagerty je mogao satima izdržati iza oružja, a da ni na što ne pomisli. Snaga njegove volje bila je enormna. Imao je najbolje izgleda da doskora bude pozvan i na kurs za oficirske aspirante.

Debeljuškasti strijelac na stražnjem dijelu aviona Frank Richardson opet je jadno zebao. Mada su mu čizme bile

iznutra opšivene krznom i mada je nosio debeli kožnati letaćki kombinezon, on je čučao zguren poput životinje pasanca u svojoj staklenoj kupoli. A zebao je jer se bojao. Njega su, naime, jednom oborili južno od otoka Guama i od toga dana mučila ga je misao da ponovo vidi onu vatrenu liniju svijetlećih metaka kako dolazi prema njemu. Tada su od cijele posade aviona ostali na životu samo on i radio-telegrafist. I to je bilo pravo čudo jer je neprijateljski avijatičar još oblijetavao njega i njegova druga i gađao ih dok su njih dvojica padali svojim padobranima u more. Richardson neće nikada moći izbrisati iz svoga sjećanja one strašne minute smrtnoga straha. Nikada!

Desetogodišnjem šigeu Sasaki konačno je uspjelo da umiri svoju malu sestru Sadako. Podigao ju je uvis i postavio na daščice svojih hodulja. Prilično se namučio dok je nespretnu mališanku doveo do toga da uhvati ispravan stav. Najprije se ona smjestila na jednu letvicu te je stajala samo na lijevoj nozi, dok se on naprezao da joj i desnu nogu smjesti na drugu letvicu. Najposlije je shvatila da se mora držati za obje letvice. Konačno je stajala na njima, ali Šigeo nije bio tako jak da bi je toliko podupro da bi mogla koračati na hoduljama. Mada je on svom snagom obujmio drva, Sadako se opasno njihala. Klicala je od veselja uživajući u toj novoj igri. On se pak zasoptao od naprezanja i bojao da se ne sruši zajedno s djevojčicom.

»Skinut ću te, Sadako! Hajde! Siđi!«, rekne joj. Ona pokrene jogunasto glavu, nasmije se i stane vikati kad ju je obuhvatio. Njezin otpor ljutio ga je.

»Sadako, moraš poći za mnom. Ja sam muškarac. Djevojka mora uvijek slušati kad joj muškarac nešto zapovjedi. Daj da te skinem.«

Mala razvuče namrgođeno ustašca. Već je bila naučila da starijeg brata valja slušati. On ima pravo da joj zapovijeda. Majka joj je to mnogo puta rekla. Zato sad više nije protuslovlila već se baci bratu u ruke. Iz prkosa počne sad zahtijevati: »Hoću kući — hoću kući!«

šigeo se prigne do hodulja koje su ležale na zemlji. »Kući, kući!« stane imitirati sestrin ton. »A što ćeš tamo? Kod kuće nema nikoga. Majka radi u brodogradilištu.«

»Gladna sam«, požali se Sadako. »Htjela bih jesti.«

Šigeo pomisli na dva poput prsta tanka kolača od riže i one dvije šalice gorkog čaja što ih je majka jutros priredila njemu i njegovoj sestri za doručak.

»Hm, gladna sam«, rekne on i preleti očima unaokolo kao da gleda ne bi li otkrio nešto što bi se dalo pojesti. »Kod kuće nemamo ništa za jelo. Moramo čekati do večeri. Onda će nam majka prirediti dobar *suši*.«

Pri pomisli na svoje omiljeno jelo — kriške kuhane riže zakiseljene octom — oblizne on u pohlepnoj želji jezikom usnice. Sadako primijeti to oblizivanje jezikom pa nesvjesno učini isto. Ispruži ruku i zamoli: »Daj mi *suši* — gladna sam.«

Ogorčen tim nerazumijevanjem, Šigeo skine svoju crnu školsku kapu s glave, ošišane do kože, te zaprijeti njome malo. »Udarit ću te ako me budeš ljutila«, po vikne joj. »Rekao sam ti da ćemo tek naveče dobiti *suši*. Ja ga nemam.«

Prestrašene oči djeteta ublaže Šigeovu srdžbu. Kako su mu hodulje smetale, stane polagano izvrtati džepove svoga kaputića. »Na, gledaj, nemam ništa. Sve je prazno. Ne mogu ti ništa dati da jedeš.«

Jedna mu misao padne na pamet te joj prigušenim glasom rekne: »Ali znam nešto. Idemo do kasarne, tamo gdje ima mnogo vojnika. Možda oni poznaju našeg taticu pa će nam dati štogod za jelo. Hajdemo!«

Nakon nekoliko koraka začuje Šigeo da ga netko zove. S obale rijeke mahao mu je rukom stari graditelj čamaca Kenji Nišioka. On stanuje u istoj ulici, ukoso nasuprot kući šigeovih roditelja. Vjerojatno želi govoriti s njime. A starog čovjeka mora poslušati.

Vodeći za ruku malu sestru, dječak se žurno spusti niza strminu obale. S poštovanjem i točno onako kako to zahtijevaju običaji, duboko se pokloni starcu, ali za njegovim leđima, spustivši pri tom ruke niz natkoljenice. I Sadako se nakloni, no nespretno, jer se njezina kičma još nije dala tako savijati kao bratova, i ne tako duboko, jer je zdjelčasto

pokrivalo glave gospodina Nišioke pobudilo u njoj toliku radoznalost da nije mogla skinuti očiju s njega.

Maloprije, pošto je pozvao Šigea, starac se opet okrenuo prema rijeci. No pošto je primijetio da djeca stoje iza njega, okrene se u nekoliko mahova natrag, stenjući i izvlačeći jednu nogu za drugom iz vode. Udobno se namjesti i, nabravši čelo, stane promatrati Šigea. Ovaj to odmah shvati pa se pokloni i drugi put. Gospodin Nišioka nije mogao vidjeti onaj poklon prije jer je gledao prema rijeci.

»A što je s njome?«, upita starac strogo i upre prstom u djevojčicu. »Zar se male djevojčice danas više ne poučavaju kako se poštuje starost?«

»Brzo, Sadako, pokloni se Nišioka-sanu!«, prošapće Šigeo maloj te joj pritisne glavu prema zemlji. Mogao je, doduše, reći starom gospodinu da su se on i Sadako već jednom poklonili, ali to ne bi bilo pristojno.

Starac ih sad pogleda prijaznije. »Znaš li zašto sam te pozvao, dječčače? Ne znaš, naravno. A ne možeš ni znati, već ti ja to moram reći.«

Počeka da se Šigeo ponovno pokloni, a zatim nastavi još prijaznije: »Meni je dosadno. Već sate i sate sjedim ovdje, a da nisam ama baš ništa uhvatio. Pitam se: što je s tim ribama? Jesu li postale lukavije ili su sve uginule jer mnoge tvornice puštaju u rijeku otrovnu vodu? Gladan sam, moj dječčače. Rado bih pojeo koju pečenu ribicu. Nama starcima daju od nedjelje do nedjelje sve manje obroke živežnih namirnica.«

Nagnuvši glavu ukoso, starac je promatrao malu Sadako kao da je ispituje. Nije skrenuo pogleda s nje ni dok je govorio: »Vi sigurno dobivate mnogo, mnogo više. To se vidi po debelom licu tvoje sestre. Tvoja je majka supruga vojnika, a sama radi, koliko ja znam, u brodogradilištu Micubiši na stroju za štancanje. Brodogradilište je ratni pogon i tu ima za radnike posebnih obroka riže i sušene ribe.«

Šigeo baci letimičan pogled na to tobože debelo lice svoje male sestre. Nije mu se pričinilo nimalo debljim negoli je lice bilo koje druge djevojčice njezine dobi. Brzim prigrubom gornjeg dijela svog tijela označi poklon i dopusti sebi da

rekne: »Gola Sadako je vrlo mršava. Ja to vidim kad se kod kuće zajedno kupamo u kadi. Ona je uvijek gladna, isto kao i ja.«

Nišioka upre mrzovoljno prst u dječaka. »To je loš običaj. Kupaš se zajedno s mnogo mlađom sestrom! Najprije se kupava muž, onda smiju ući u kadu njegovi sinovi, za njima majka pa tek na kraju djevojka. Tako se to radi već mnogo stoljeća. To možeš reći svojoj majci Jasuko-san. šta misliš, kako li će se ljutiti tvoj otac kad se vrati kući iz rata pa opazi da mu se sin odrekao svojih prava u kući. On će reći: To je zlo, moj sin dopušta da se s njime postupa kao s djevojkom. Da, da, to će on reći. Sigurno. A sad idi! Vidim da se s tobom ne mogu zabavljati.«

Šigeo se uljudno pokloni i prihvati sestrinu ruku. Kad je htio da se udalji, Nišioka mu rekne: »Čekaj, htio sam te još nešto pitati...«

Ovaj put je njegov ispitivački pogled bio posvećen samo dječaku.

»Reci — zar kod kuće nemate ništa suvišno? — Mislim, nešto za jelo — malo riže ili graha — možda kakav sićušan komadić kolača?«

Dječak se ponovo pokloni i pokaže svoje prazne dlanove: »Ništa nemamo, poštovani Nišioka-san.«

Mislio je da će takvim načinom govora, punim poštovanja, djelovati pomirljivo na starog gospodina. Ali ovaj poviče bijesno: »Gubi se onda! Da — da — da, idi! Govoriti s tobom znači samo gubiti vrijeme.« Starac se zatim opet okrene prema rijeci.

Okrenut licem prema starcu, šigeo se počne udaljavati koračajući unatraske. Tek kad se spotakao i gotovo srušio malu sestru, okrene se i popne se uz nasip. Nije mogao shvatiti zašto je gospodin Nišioka govorio tako ljutito. Ta do danas je taj stari čovjek uvijek bio tako prijazan susjed.

Kenji Nišioka je nemirno klizio po svom kamenu ovamonomo kao da želi pronaći kako bi se najbolje mogao smjestiti. Gundao je. »Trebalo da se stidim. — Postao sam prostak. — Povrijedio sam dječaka. — Zar je on kriv što sam ja gladan?«

Vojnik Kunijoši Komacu je na ljetnoj žezi stajao na straži pred kasarnskim vratima. Jedna je muha sjela na vrh njegove brade, no on je sebi dopustio samo da tržne uglom usnice kako bi otjerao dosadnog nametnika. Sve kad bi avion što je malo prije kružio nad gradom bacio bombu direktno na kasarnu, ne bi se dvadeset dvogodišnji Kunijoši maknuo s mjesta. On se borio na Malaji i Luzonu i bio je dvaput ranjen. Dva su mu brata pala u borbama na pacifičkim otocima, dok najmlađi brat, Tecuro, pomaže ocu, poljoprivrednom zastupniku, kod poljskih radova. Imanje im leži na željezničkoj pruzi između Osake i Kiota. Svi su članovi obitelji Komacu gorljivi budisti. Kad je bio drugi put ranjen i ležao u jednom poljskom lazaretu, Kunijoši je dobio pismo od oca. To je pismo pohranio kao svetu uspomenu u vrećicu na svojim prsima. U njemu je otac pisao: »Moj sine Kunijoši, hrabri junače! Obavijestio si me da je tvoja krv po drugi put potekla za čast naše domovine. Ja, tvoj brat, tvoja majka i tvoje dvije sestre jučer smo hođočastili u hram Nišoji. Dao sam svećeniku da izreče mnoge molbe za tvoje ozdravljenje Budi, našem rasvjetitelju svijeta. I mi smo na koljenima molili za tebe. Tvoj se otac klanja pred tobom, ponosan na svojega sina Kunijošija.«

Vojnik Komacu ne bi nikad mogao doživjeti veće odlikovanje negoli je bila ta počast koju je iskazao njegov otac. On se klanja pred svojim sinom Kunijošijem! Od toga dana Kunijoši moli svojega boga neka mu dopusti da uzmogne i život žrtvovati u borbi s neprijateljem. Tek tada će smjeti da na onom svijetu sa svom časti nosi naziv »hrabri junak«. A njegovoj će obitelji svi prijateljski zavidjeti ne samo zbog toga što su mu pala dva brata već i zbog njega, Kunijošija. Zasad se ipak čini kao da sudbina hoće iskušati snagu njegove volje prije negoli mu dopusti tu najveću žrtvu. Eto, već treći sat stoji ovdje na straži. Nepomično držanje — to nije nikad bila njegova jakost. On je uvijek volio pokret. Još kao dijete mogao je mirno sjediti ili klečati samo kad bi mu zaprijetili batinama. K tome osjeća jake bolove u pre-gibu lijevog kuka što je posljedica rane.

Zar su zaboravili smijeniti ga? Već ga hvata i vrtoglavica. Nekoliko posljednjih minuta samo još nejasno razlikuje što

se pred njim nalazi. Na primjer, čini mu se kao da se telegrafski stup na suprotnoj strani ulice njiše ovamo-onamo. Sada vidi čak sve trostruko. Mora mu uspjeti da svlada taj osjećaj vrtoglavice. Ta nije li ga otac nazvao »hrabrim junakom«? Ako se ne svlada, zaslužio je da ga ismiju i ta djeca što upravo stoje pred njim. Dječak je pod rukom čvrsto stisnuo motke. Mala djevojčica pokraj njega je, čini se, njegova sestra. No što bulji taj dječak tako drsko u njega? Zar opaža da se vojnik još samo s mukom drži uspravno?

Djevojčica siše svoj prst. Dražesna mala. Ali ne bi trebala da tako bulji u njega. Teško mu je da pogled otkine od tog ljupkog dječjeg lica. Slični njegovoj najmlađoj sestri šikao. Ili je to pred njim Šikao? I smješka mu se. Oh, kako ga jezovito opet boli povrijeđeni kuk. To ruje u tijelu kao da se vršak strijele zabio u njega.

Mala Sadako nije htjela više čekati. Šigeo je rekao da će joj vojnici u kasarni dati nešto za jelo. No taj vojnik joj ne daje ništa. Zar on ne zna kako je gladna Sadako?

Djevojčica ispruži ruku. Vojnik se ne pomaknu. Ona mu pokaže oba dlana i rekne: »Daj mi jesti!«

Šigeo udara sestru i prošapće: »Taj vojnik nam ne može dati ništa za jelo. On je samo stražar. U kasarni ima jela. No stražar će nas pustiti unutra tek ako mu pokažem kako se dobro znam kretati na motkama.«

Šigeo stane hodati na hoduljama amo-tamo pred stražarom. Okretao se vješto na mjestu, a micao se i stupajući natriške. Vojnik nije nijednom razvukao usne makar mu se Šigeo smješkao. Izvest će, dakle, svoju najveću majstoriju: stane balansirati na jednoj hodaljki, a drugu ispruži pred sobom.

Dva oficira koračala su kroz kasarnska vrata. Opazivši dječaka na motkama, zaustave se. Manji od njih, kome se bluza uniforme ispupčila iznad trbušine, otrese se na Šigea: »Gubi se odavde! Marš! Bježi dalje!«

Njegov pratilac, oficir sa zafrkanim brcima, viši od tog debeljka i s mnogo medalja na ratničkim prsima, okrene se prema stražaru. Neko ga je vrijeme oštro motrio, a onda progundā: »Pa taj se momak njiše kao da se naljoskao.« Odmah

zatim zaurla prema kasarnskom krugu: »Komandir straže! Napolje!«

U tom času se stražar Komacu sruši. U ukočenom stavu kao drvena figura. Uspravan vojnik i u besvjesnom stanju.

Šigeo je zbunjeno gledao u vojnika koji se srušio. Zatim je čuo topot nogu i vidio gomilu vojnika gdje trče preko kasarnskog kruga prema vratima. Pomisli da je oficir pozvao vojnike da otjeraju njega pa brzo uhvati sestricu za ruku i povuče je za sobom. Kad se nakon kratkog bijega okrenuo, tobožnji su progonioci već nosili svojeg besvjesnog druga u kasarnu. Oba su se oficira udaljila. Pred vratima je već stajao drugi stražar.

Šigeo pođe dalje razmišljajući. Nikad prije nije vidio nešto slično: vojnik stoji uspravno i iznenada pada. Je li tako morao učiniti zbog toga što je pred njim stajao oficir? Takva majstorija zahtijeva sigurno mnogo odvažnosti.

Dječak je to htio iskušati. Pustio je sestrinu ruku, odložio motke, ukočio tijelo i, zatvorivši oči, nagnuo se naprijed. No tek što se neznatno naklonio, ispruži, tražeći oslonac, ruke i koraknu naprijed. Pokuša po drugi i treći put da se sruši u onako uspravnom stavu kao što je to učinio stražar. Nije mu uspjelo. Mora da je vojnik dugo vježbao da bi to mogao tako savršeno izvesti.

Sadako počne opet kukati: »Idemo kući! Gladna sam!«

Šigeo se još jednom ogleda za stražarom koji je sada čuvao ulaz u kasarnu. Čovjek je stajao nepomično kao i onaj vojnik prije njega. Ali nije padao.

Sadako je nestrpljivo drmala bratovu ruku i zahtijevala od njega plačući: »Idemo kući, idemo kući! Jesti!«

Šigeo udari ljutito nogom o zemlju. »Kod kuće nemamo ništa za jelo. To sam ti jednom rekao.«

Sadako sad ozbiljno zaplače. Izvrnuti dlan stavi na oči i počne nemilice urlati. Da bi je utješio, Šigeo joj obeća: »Idemo u trgovačku četvrt. Tamo su sve kuće porušene. Kada to vidiš, zaboravit ćeš da si gladna.«

Djevojčica zašuti, pa zajeca nekoliko puta i konačno za-trazi: »Ponesi me, umorna sam!«

»Dobro, ponijet ću te, ali više ne smiješ plakati«, rekne Šigeo i naprti djevojčicu sebi na leđa, načinivši joj sjedalo pomoću motki što ih je stavio nakriž preko leđa. Neko je vrijeme išao cestom uz rukav rijeke, a zatim zakrene ulijevo prema onom dijelu grada u kojem su donedavna bezbrojni trgovci u sićušnim radnjama nudili na prodaju svoju robu.

Sve su te kuće u uskim ulicama bile sagrađene od drva. Na zapovijed feldmaršala Hate sada su ih srušili. Postojala je, naime, bojazan da bi se one pri toj suhoj ljetnoj vrućini nakon napadaja bombama mogle zapaliti. Požar pak u tom dijelu grada ne bi se dao ugasiti i mogao bi ugroziti više dijelova Hirošime. Trgovcima i njihovim obiteljima bilo je zapovjedbno da sebi nađu drugdje stanove. Za rad sposobni muškarci, žene, pa i omladinci, dobili su zaposlenje u tvornici oružja.

Dašćući i duboko zguren, šigeo je hodao kroz ulice trgovačke četvrti. Sadako je uživala u njegovoj mucu. Veselo je hopsala na njegovim leđima, čak ga je htjela i udarcima ruke nagnati da se brže kreće. »Sjedi mirno!«, zapovjedi joj on ponovno. Najednom osjeti da se ona pritiskuje uz njega. Gotovo u isti čas sruši se tik pred njim greda na pod. Iz visine mu netko povikne: »Pazi, mali! Ne idi dalje, jer ćeš poginuti skupa s djetetom.«

Šigeo se uspravi. Opazi da je put pred njim prekriven ruševinama. S krovova susjednih kuća bacale su djevojke i momci u crnim studentskim uniformama na ulicu sve što su sjekirama i čekićima mogli polomiti. Nešto podalje nago-milali su se otpaci već metar visoko. Na lijevoj strani ulice momci su, potičući se vikom, na mahove vukli žicu privezanu za prednji dio jedne kućice. Praskalo je i mrvilo se. Zid je popucao u više dijelova i srušio se. Momci su klicali od veselja. Oblaci prašine valjali su se kroz ulicu i zavili ih.

Šigeo skine malu sestru s leđa. Oboje su gledali oko sebe bez riječi. Prašina ih je obavila poput magle. Jedan se student uspinjao po gomilama ruševina. Mahao je sjekirom kao da se igra s njome. Veselo je zviždukao i udarao bilo kuda s lijeve i desne strane po odlomljenim gredama, stupovima, dijelovima drvenih okvira i krovnim olucima. Bilo je očito da ga veseli što može da sve razoreno još temeljitije uništi. Momak se prigne te iz gomile ruševina izvuče papirom oblo-

ženu rešetku i stane je promatrati ispruživši ruku pred sebe. Šigeo je odmah znao što predstavlja ta drvena rešetka: gornji dio pomičnih vrata. Papir na rešetki bio je oslikan šarenim figurama. Velika površina papira, začudo, nije bila izderana. Iz toga bi se komada dao napraviti zmaj. Trebalo bi ga samo dobro izrezati.

»Poštovani, daj mi, molim te, tu rešetku!« povikne Šigeo studentu i poprati svoju molbu poklonom.

Momak pogleda malog molitelja izrazom lica koji je mogao značiti isto tako iznenađenje koliko i prijezir. Nato baci rešetku na tle i razbije je s nekoliko udaraca sjekire.

Šigeo ga pogleda razočarano. »Zašto si to učinio? Ja bih korisno upotrijebio taj papir«, rekne on tužno obijesnom mladiću. Ovaj odmjeri dječaka ljutitim pogledom, upre lijevu šaku o bok, a držak sjekire objesi između dva prsta desne ruke.

»Ti bi, prljavi vrapče, htio da uzmeš nešto što pripada vojsci? Zar ne znaš da će sve to što ovdje leži zimi poslužiti za gorivo? Naši vojnici zebu jer nemaju drva da načine vatru.«

Mladić siđe s ruševina i postavi se ispred Šigea te ga strogo upita: »Što ti uopće tražiš ovdje? Hoćeš da kradeš, je li? Tko te je poslao ovamo? Mama?«

Šigeo se, zastrašen, prigne duboko kao da stoji pred starijim čovjekom. »Moja majka i ne zna da sam ja ovdje. Ona radi u brodogradilištu na stroju.«

Praveći se važnim, student prekrsti ruke: »Tako, majka ti radi, a ti se skićeš naokolo? Je li ti otac vojnik?«

»Da, da!«, potvrdi šigeo brzim pokretom glave.

Momak podupre bradu vrhom palca kao neki stari, mudri sudac. »Tako, dakle, on je vojnik«, rekne razvučeno. »A ti si nedostojan sin toga vojnika jer ne pomažeš da dobijemo rat.«

Iznenada pograbi Šigea za rame i prisili ga da se okrene. »Pođi sa mnom!«, zapovjedi mu.

Šigeo je bio tako brzo gurnut naprijed da mu je jedva ostalo vremena da prihvati Sadako za ruku. Student ga odvede natrag na put kojim je došao. Na prvom raskršću

momak se zaustavi i upre prstom u žuti plakat nalijepljen na jednoj kući. »Znaš li čitati?«

Šigeo je znao čitati. Znao je, štoviše, tekst, plakata napamet. Na tisuće takvih plakata bilo je nalijepljeno po gradu, po zidovima tvornica, škola, stambenih kuća, javnih i ostalih zgrada, izvana i iznutra.

»Svi — smo — vojnici. — Svi — se — borimo — do — pobjede«, zamuckivao je Šigeo.

Student mu pritisne kažiprst na nos. »Pa zašto se ti onda ne boriš?«

»Jer mi je tek deset godina«, odvrati šigeo. Njegov se respekt prema starijem smanji. Čini se da taj mladić ne zna da djeca ispod dvanaest godina ne moraju raditi u tvornicama.

Studentov prst klizne dalje i zaustavi se na rubu Šigeova kaputa. »Deset godina ti je istom? Izgledaš stariji. Je li ta mala tvoja sestra?«

Šigeu poraste hrabrost. Sad je bio načistu — student ga ne smije kazniti. Zato izjavi odlučnim tonom: »Naša je škola već dugo zatvorena. Učitelji su postali vojnici, a učiteljice rade za rat. Ja moram paziti na svoju sestricu. Sve naše susjede rade u tvornicama, samo gospođa Kumakihi ne radi jer je veoma stara.«

Mala Sadako nije razumjela ništa od tog razgovara. U početku je stranog mladića u prašnjavoj uniformi smatrala nekim zlim ujakom. Sjekira što ju je nosio uza se plašila ju je. No budući da je sad po izmijenjenom tonu Šigeovih riječi i njegovu nehajnu držanju opazila da se on ne boji ujaka sa sjekirom, usudi se da povuče brata za ruku. »Gladna sam, idemo kući.«

Nakon šigeovih posljednjih riječi student više nije znao što bi još trebao reći dječaku. Zato mu se brbljanje male djevojke činilo zgodnom prilikom da obrani svoje lice. Sad je mogao dokazati da osim stroge svijesti o dužnosti i druge njegove osobine mogu biti uzor ostalima. Zahvati u džep i izvadi dva komada otvrdnjelog dvopeka. Osam takvih komada primio je jutros kao obrok za taj dan u logoru Radne službe. »To ti poklanjam«, rekne djevojčici i gurne joj komadiće dvopeka u ruku.

Student se zvao Kanjiro Jonekura. Otac mu je bio direktor građevnog poduzeća. Za vrijeme rata to je poduzeće sagradilo niz kasarni i skladišta municije. U posljednje vrijeme bavilo se uređenjem skloništa za obranu od napadaja iz zraka. Direktor Jonekura bio je upravo ona osoba koja je komandantu zapovjedništva južnog Japana predložila da se sruše sve drvene kuće u trgovačkoj četvrti. Tom prilikom je direktor Jonekura, pun uvjerenja, rekao. »Mi ćemo taj dio grada nakon rata iznova sagraditi. Sve one građane koji danas žale za svojim srušenim nastambama sutra ćemo uvjeriti da je njihov prividni gubitak za njih zapravo dobitak.«

Sam je bio uvjeren da će njegovo poduzeće, kad svrši rat, veoma mnogo zaraditi gradnjom novih kuća.

Kanjiro Jonekura nije imao ni pojma o tim planovima svojega oca. Unatoč tome mladić je hvalevrijednom marljivošću, štoviše, s oduševljenjem izvršavao sve svoje dužnosti kao podzapovjednik jedne čete studenata unovačenih u Radnu službu. Tehnička škola, koju polazi, bila je, kao i sve druge škole, posljednje godine zatvorena. No mladić se zbog toga nije mnogo žalostio. Njegov mar za učenje nije prelazio osrednju mjeru. Ali u radnom logoru, u akcijama, tu je on, naprotiv, već prvih dana upao svima u oči svojom poduzetnošću i sposobnošću da zapovijedi pretpostavljenih izvede najvećom brzinom. Skakao je poput jelena kad je trebalo da u logorskom krugu zauzme svoje mjesto u stroju, vikao je na lijencine, gurao zalutale naprijed, pomagao kad je trebalo urediti redove. U spavaonicama je zahtijevao da se poštuju svi propisi i nije oklijevao da one koji bi ih prekršili prijavi dežurnome. Kad god je mogao, nastojao je da ga zapaze. Nakon četiri tjedna izobrazbe bio je imenovan podzapovjednikom. Prigodom jednog svog govora mladim pripadnicima Radne službe komandant je spomenuo ime Kanjira kao uzornog mladog borca.

Nakon razgovora sa Šigeom Kanjiro se vratio svojoj skupini loše raspoložen. Ako dobro razmisli, taj mu je desetogodišnji dječak, njemu, kojih pet godina starijem mladiću, zadao poraz. Zamalo da ga nije odveo zapovjedniku zbog sumnje da je htio krasti. Prevelika revnost slabo bi mu se isplatila. Posljedica bi bila ukor. Optužiti zbog namjerne krađe dječaka, nesposobnog za vojsku i za službu, dječaka

koji se mora brinuti za svoju malu sestru, čiji je otac vojnik, a mati radi u poduzeću važnom za rat — kakve li gluposti! Dječak bi rekao: »Ja sam zamolio studenta samo za komad šarenog papira za igru svojoj maloj sestri.« I to bi bila istina. Doduše, on, Kanjiro, mogao bi reći: »Dječak laže, uhvatio sam ga upravo kad je htio odnijeti drvenu rešetku.« Ali Jonkura ne govori neistinu. To mu ne dopušta čast. Ako svoje drugove goni da marljivije rade, to mu je dužnost kao pođzamjeniku. Prijavljuje li nekoga tko izmiče svojim obavezama, i to je njegova dužnost. Ali nekoga lažno optužiti samo zato da bi pretpostavljenima dokazao svoju revnost, to on nikad neće učiniti. Ta već je dosta postigao, a može se nadati i daljnjem promaknuću — ako rat još dugo potraje. Inače će opet morati studirati. A to ne želi, jer mrzi studij. Nije dobar učenik. Učitelji ga nisu hvalili. I otac mu je to predbacivao. No sada je on ponosan na svojega sina Kanjira. Svakome govori ovako: »Moj je dječak podzapovjednik u Radnoj službi. Kasnije će biti i oficir — dotjerat će do generala. Da, da, moj je sin valjan momak.«

Kanjiro siđe s ostataka srušenih zgrada. Opazio je kako nekoliko momaka njegove skupine stoji pred ruševinama jedne kuće. Držali su u ruci konop i neodlučno buljili u strop sobe što se objesio udesno, a držao ga je još samo jedan jedini potporni stup. Bio je to ostatak srušene kuće. U zidu koji se s lijeve strane oslanjao o susjednu kuću, nalazile su se stropne grede.

Kanjiro opazi i zapovjednika. Stajao je kojih tridesetak koraka podalje, s druge strane te gomile što je sad buljila u zid, i gledao upravo u nju.

»što stojite tu?«, povikne Kanjiro svojim podređenim momcima. »Sam po sebi taj potporni stup neće popustiti. Naprijed! Postavite konop oko njega i onda povucite!«

Jedan momak iz skupine pokaže prema stupu. »Htjeli smo to pokušati, ali strop puca. Svakog momenta može se srušiti.«

Na krovu jedne kuće iza Kanjirovih leđa hihotalo je nekoliko studentica. Bile su radoznale i prestale su odnositi krov. Zanimalo ih je kako će ti momci dolje riješiti svoju zadaću. Kanjiro dobaci djevojkama neprijateljski pogled i pogleda neopazice iz uglova oka prema zapovjedniku. On ga

je promatrao. To je bila jedinstvena prilika da svome pretpostavljenom starješini pokaže za kakva li je djela Kanjiro sposoban. Nije dugo razmišljao, nego istragne jednom studentu kraj konopa i popne se preko gomile greda do potpornog stupa. Još prije nego li je mogao oviti konop oko stupa, začuje se odozgo lagano škripanje i pucketanje. Stup se potrese i prebije poput šibice. Strop se pak otkine i sruši. Kanjiro prestrašeno pogleda uvis i odskoči — ali sekundu prekasno. Osjeti udarac u leđa, a zatim ga krhotine koje su padale obore i zatrpaju. Nekoliko djevojaka na krovu suprotne kuće vrisne od straha. Studenti skoče Kanjiru u pomoć. Zapovjednik stade psovati. Njegov najbolji čovjek je ubijen ili, u najmanju ruku, vrlo teško povrijeđen.

Kanjiro je mislio da su mu sve kosti prebijene. Nije se mogao maknuti. Tijelo kao da su mu stegnula klijesta. Zbog šoka još nije osjećao boli, no unatoč tome tako je stenjavao da je pobuđivao samilost. Grozničavom žurbom studenti su uklonili ruševine što su pokrivale njihova druga. Jedna ga je greda pritisla. Ispružila se duž Kanjirovih leđa, a oba su joj kraja bila zatrpana krhotinama. Zajedničkim snagama studenti dignu gredu. A pred njima je ležao Kanjiro, u poderanoj uniformi, krvareći iz nekoliko beznačajnih rana, bez ozbiljnih povreda.

Drugovi ga podignu. On stane nesigurno. Nije mogao vjerovati da nije pretrpio nikakvu težu ozljedu. Kad se pak u to uvjerio s nekoliko bojažljivih pokreta, povikne, pogledavši zapovjednika: »Naprijed! Naprijed! Nije se dogodilo ništa što bi nas moglo zadržati.«

Starješina se okrene i pođe dalje. U sebi je govorio: »Taj je Kanjiro uzor svemu. Izvijestit ću komandanta logora o tome što sam vidio.«

U Radnu službu unovačena studentica Secuko Nakamura navršila je toga dana sedamnaest godina. Bila je tako fino građena, vitka djevojka, da bi je čovjek mogao usporediti s nježnim cvijetom. Puno preširoke radne hlače, što su klimatale oko njezina tijela, djelovale su poput ružne vreće u koju je netko stavio cvijet. Secuko se smatrala pozvanom

da bude pjesnikinja. Sve lijepo nju je oduševljavalo: oblak što se vuče po nebu, bambusovi vršci što se ljuljaju na vjetru, lišće koje pada s drveća, more u sunčanom sjaju. Svaka impresivna slika prirode usrećivala ju je, dala joj je da nađe riječi što ih je u stanju ushićenosti slikala u školskoj bilježnici, zapisivala na komad papira koji je digla s poda, ili ako joj ništa drugo nije bilo pri ruci — iglom ih je dubla u kamenu. Secuko je živjela u drukčijem svijetu negoli njezine drugarice. Njoj je sve bilo lijepo, sve dobro, sve je bilo čisto i uzvišeno. Svaka stvar, svaki stvor bio je za nju čudo, dokaz božanske stvaralačke snage. Crvu se divila isto toliko koliko i zelenom listu. Bilo da je govorila sa svojom učiteljicom ili s nekom drugom sebi ravnom osobom, uvijek je njezin glas zvučao tiho, a riječi su dolazile zastajući iz njenih usta kao da mora najprije svaku rečnicu prevesti na svoj vlastiti, poseban jezik.

Kad je sa svojom skupinom bila određena da odnosi dijele drvenih kuća, napisala je o tome pjesmu. Dala joj je naslov: »Na ruševinama.« U njoj je opisala kako joj duša pati zbog toga što njezine ruke moraju razarati ono što su nekad sagradile marljive ruke, vjerujući u trajan mir. Pjesmu je poslala (a to prije nije nijednom učinila) novinama »Čugoku Šimbun«. Posljedica je bila da su joj po kazni uskratili jelo za dva dana. Redaktor lista, oduševljeni pristasa rata, obavijestio je, naime, o pjesmi studentice Secuko Nakamure komandanta logora.

Secuko je sada vidjela kako se strop srušio i zatrpao studenta Jonekuru. Od straha je stavila ruke pred lice. Prvi put u svome životu bila je svjedok strašne nesreće. Čula je, doduše, i čitala nešto o razaranju što su ga neprijateljski avijatičari uzrokovali u drugim japanskim gradovima, no kako to sama nije vidjela, nije mogla sebi stvoriti predodžbu o patnjama stanovnika tih gradova. Radio i novine donosile su uvijek samo sasvim kratke obavijesti o napadajima bombardera. Sad je pak u ušima djevojke Secuko odzvanjao prasak stropa koji se lomio, čula je jauk zatrpanog mladića i odjednom je postala svjesna da je sve to što je okružuje nalik slici grada razorenog od bombi. Student kojega je vidjela tek je jedna od bezbrojnih žrtava. Treba samo malo fantazije da

čovjek sebi predoči koliki ranjenici sada leže i umiru pod ostacima srušenih kuća, zgrbljeni od boli i bespomoćni.

Po Secukinoj moći predočivanja postade ta slika zbiljom. Ona je zamišljala da čuje od straha ljude koji bježe i jecaj ranjenika. Taj prividan doživljaj tako ju je potresao da je od užasa zatvorila oči. Glas boli otme se iz njezinih grudi. Ispruži ruke pred sebe i raširi prste kao da ta ratna furija stvarno dolazi k njoj.

Jedna od njezinih drugarica stajala je sasvim blizu i slučajno gledala prema njoj. Ta je djevojka pomislila da je nježna, preosjetljiva Secuko toliko zastrašena nesrećom da će se ovog časa srušiti u nesvijest. Ona je obuhvati, podupre je i u to opazi kako momci odgrću ruševine, dižu gredu i kako unesrećeni student Jonekura gotovo nepovrijeđen ustaje.

»Umiri se, Secuko!« rekne djevojka. »Onom se mladiću nije ništa dogodilo. Čuj ga — već komandira!«

Secuko spusti ruke. Glava joj je visila na prsima. Ramena su joj se trzala. Strastvenim glasom izusti: »Hoću da odem odavde! Ne mogu vam više pomagati pri rušenju kuća. To što radimo isto je tako zlo kao i razarati grad bombama. Mrzim rat i sve one ljude koji ga hoće!«

Drugarica je privine čvršće k sebi i pogleda unaokolo.

»Šuti, šuti«, prošapće. »Ne misle svi tako kao ti. U našoj skupini ima nekoliko njih koje su oduševljene ratom i one će te prijaviti vođi logora ako te čuju što govoriš.«

Secuko pokuša da se otme zagrljaju. »Neka me čuju! Svi treba da to čuju«, rekne glasnije negoli prije. »Volim da me kazne negoli da budem sukrivac.«

Iz skupine onih koje su to gledale javi se jedna nezgrapno građena djevojka: »Što se to događa sa Secuko? Zbog čega se tako uzbuđuje!«

Secuko htjede odgovoriti, ali je njena drugarica na vrijeme pritisne uza se tako da je djevojčino lice prekrila suknom svog radnog odijela. Mjesto nje odgovori hrabra prijateljica: »Htjela je malo prije bezuvjetno pomoći zatrpanom momku, ali sam je ja zadržala pa se sada ljuti.«

Nezgrapna se djevojka podrugljivo nasmije: »No, to je njoj slično. Drugima bi htjela pomoći, a sama je preslaba da prihvati lopatu kako treba.«

»Čovjek se mora s njom samo ljutiti«, rekne susjeda te nezgrapne djevojke. »Naša bi skupina već odavna dobila odlikovanje da Secuko nije napisala onu pjesmu 'Na ruševinama'.«

Stara gospođa Kumakihi je tri ješkom čačkala po zemlji u malom vrtiću ispred svoje kuće. Bušila je stalno tim drv-cem tlo u dva prsta širokom razmaku i pri tom mrmrljala: »Ne mogu da to vjerujem — lonac mora biti tu negdje — on je to rekao — nikad mi nije lagao — nikada — bio je tako dobar čovjek — i tako marljiv — dobro se sjećam kako je jedne večeri uzeo lonac i otišao — ja sam ga pitala što će s tim loncem — on je muškarac, mislila sam — smije li žena pitati svoga muža što namjerava raditi? — ne, ne smije — mora čekati dok on sam počne govoriti o tome — ali lonac više nisam vidjela — mora da je, dakle ... Stoj! Što li je ovo — ah, samo kamen... mora dakle, da je sakrio lonac —• dabome, on se sigurno još nalazi...«

Gospođa Kumakihi prekine razgovor sa samom sobom i u prignutom stavu počne promatrati kroz pukotinu plota od bambusovih štapova što je okruživao njezin vrtić. Ako se ne vara, upravo je čula glasove djece svoje susjede Jasuko Sasaki. Stvarno! Djeca se vraćaju kući. Mala Sadako plače. Da je nije Šigeo istukao?

Gospođa Kumakihi zastenje i uspravi se. Kako je dugo bila prignuta, kičma joj se gotovo ukočila. Oh, kako to boli!

»Što je to maloj? Zašto plače?«, upita dječaka.

Šigeo se još u hodu pokloni, kako je to običaj. »Gladna je, Kumakihi-san. Želi kući, a u njoj nema ništa za jelo.«

Da bi maloj pokazala svoje saučešće, stara gospođa pljesne, šaleći se, upravo pretjerano. Zaklima gornjim dijelom tijela i rekne gotovo pjevajući, poput bakice koja želi umiriti unučića da ne plače: »Olala, mala gospođica Sadako je gladna. Sadako će brzo umrijeti od gladi. Evo, sad će se srušiti. Moram je pridržati!«

Pod dojmom šaljivih grimasa gospođe Kumakihi što ih je ona pravila dok je govorila, Sadako se umiri i razvuče ustašca. Njene su se usnice počele trzati, pa se čak i nasmije.

»No, vidiš, tako mi se odmah mnogo više sviđaš«, pohvali je gospođa Kumakihi. Zatim stane prijetiti kažiprstom: »Ako budeš opet plakala, doletjet će zločesti zmaj Čikamacu i pojest će te. Da, to on radi sa svom djecom koja mnogo plaču. Daaa, tako on radi.«

Sadako se čudila uzdignutom kažiprstu starice. On ju je zanimao mnogo više negoli zmaj Čikamacu, o kome se uvijek samo govori, a ljudi ga nikad ne mogu vidjeti.

»Čikamacu nije gladan«, pouči Sadako kažiprst koji joj je prijetio. Otme se bratu iz ruku i objema svojim ručicama pokaže jako zaobljeni trbuh. »Čikamacu je takooo debeo — sve je požderao — ništa nije ostavio. Ako dođe, ubit ću ga — tako ću učiniti s njime ...« Pri tome stane udarati nogama po zemlji i šakama po nečemu nevidljivome. Bila je veoma ljuta na zmaja Čikamacu.

Slušajući malu, gospođa Kumakihi se nagnula iznad plo-ta od bambusa. Nije odmah razumjela što bi riječi i kretnje male Sadako trebale da znače. No kad je stara gospođa shva-tila, rekne ganuto: »Ah kako je to žalosno! Mala misli da će zmaj požderati sve nas jer imamo tako malo za jelo.«

Zastane, pogleda ulijevo i udesno i vidjevši da u blizini nema nijednog nepoželjnog gledaoca, nastavi gorljivo: »Ali ja vam kažem — rat je taj zmaj koji će sve nas pojesti. Vidjet ćeš, Šigeo, doskora će i dječake tvoje dobi pozvati u voj-nike. Da, tako će učiniti. Moj dobri muž bio je već više od šezdeset godina star kad su ga uzeli oni od mornarice jer je nekad služio kao pilot. Bio je, doduše, bolestan, no i sad bi još živio da je mogao ostati kod kuće. Ali teška mornarska služba ga je ubila. Svako zlo dolazi od rata — kažem vam ja.«

Časak je gledala ljutito i ukočenim pogledom na bambu-sov plot, a onda se izraz njezina lica promijenili. Živom kret-njom, kao da se dosjetila nečemu dobrom, otvori rasklimana vratašca u plotu, povuče djecu u prednji dio svoga vrta i rekne Šigeu, žmirkajući prepredeno: »Noćas sam sanjala o svojem mužu. On mi je rekao: 'Idi u vrt i kopaj jer ja sam ondje sakrio lonac riže. Kopaj i naći ćeš ga'.«

Šigeo upre pogled u staricu ne razumijevajući ništa. Da bi ga obodрила, gospođa Kumakihi udari dječaka u prsa. »Zar ne shvaćaš? Tu je negdje sakriven velik lonac s rižom. Po-

mozi mi tražiti ga. Mora biti tu negdje. Ja sam već drvцем iskopala jedan komad. Sada pokušaj ti. Ne mogu svoja leđa tako dugo sagibati.«

Šigeo se uljudno pokloni. »Ali vi ste to samo sanjali, Kumakihi-san. To nije istina«, odvrati on s poštovanjem.

Starica se uzgalami: »Naravno da je istina! Moj muž nije nikada izrekao nijednu laž. On me neće ni u snu prevariti. Hajde, uzmi drvce i kopaj. Ako nađeš lonac, polovica riže pripada tebi.«

Šigeo uzme oklijevajući trijesku i stane bezvoljno bosti po tlu. Vrt pred kućom imao je ipak pet koraka u dužinu i tri u širinu. To je zahtijevalo mnogo beskorisnog rada. Ljetna vrućina je sasvim osušila žednu travu. Zemlja je bila tvrda i ispucana. Tek kad bi snažno udario, drvce bi se zabilo koliko je prst širok, šigeu se činilo besmislenim da traži lonac koji uopće ne postoji.

»Kopaj i po kutovima«, naredi mu gospođa Kumakihi. On je poslušao te zabode trijesku u ovaj i u onaj kut, ali lonca nigdje. Napokon se zadovolji da samo površno zagrebe zemlju i iskopa jednu porculansku krhotinu. Odmah stane kopati dublje, ali —• ništa!

Sadako čučne pred njega. »Imaš li već riže za mene?« upita ga i pogleda odozdo u njegovo lice. To je Šigea još više oneraspoložilo. Uspravi se i pokloni pred starom gospođom. »Kumakihi-san, ja sam jednom sanjao da mi je majka poklonila usnu harmoniku, ali kad sam se ujutro probudio, vidio sam da to nije istina.«

Starica upilji svoj pogled u njega pa nakon dugog vremena okrenu polagano glavu u stranu. Objema rukama opiše u zraku okrugli lonac te onda rekne tužnim glasom. »Tako veliku posudu sam vidjela u snu! I do ruba je bila ispunjena rižom. I tako su lijepa bila zrnca... Ah, kako bih voljela imati bar jednu šaku...«

U Starom dvorcu u Hirošimi nalazio se glavni štab vrhovnog zapovjednika svih borbenih snaga u jugozapadnom Japanu. Dvorac je slovio kao znamenitost grada. Dizao se na uzvisini, u parku s bambusovim lugovima, prastarim čempre-

sima i patuljastim borovima. Krovovi su mu bili jako izbočeni i pokriveni crijepom, strehe uvis zavinute, a na njihovim uglovima nalazili su se umjetnički izrađeni likovi zmajeva. Po svemu tome dvorac je sličio na budistički hram iz davnih vremena. Jezero pred njim odražavalo je u svojoj mahovinasto zelenoj vodi fasadu zgrade sa svim njenim ukrasima, golemim stupovima i prozorima. Na vodenom zrcalu plivali su lopoči od bijelog, žutog i ružičastog voska. Roj mušica plesao je bez glasa .gore-dolje iznad stakleno blistave površine jezera. Sve je odavalo sliku najdubljeg mira.

Misli vrhovnog zapovjednika feldmaršala Šunroku Hate bile su zaokupljene ratom. Stajao je u raskošno uređenoj dvorani pred prozorom i buljio odozgo prema jezeru. Nekoliko minuta prije toga su oficiri njegova štaba, pošto su saslušali dnevnu zapovijest, napustili dvoranu. Na mig feldmaršalov ostao je samo njegov prvi ađutant, potpukovnik Mišina. U ratu je potpukovniku bila razmrskana podlaktica lijeve ruke te je nosio protezu. Dok je čekao da mu feldmaršal nešto rekne, obuhvatio ju je pesnicom. Kako nije htio da trajno bulji u svog starješinu i da mu time smeta pri razmišljanju, Mišina se okrenuo i promatrao generalštabnu kartu čitavog istočnoazijskog prostora. Ona je pokrivala trećinu stijene nasuprot zidu s prozorima. Na toj su karti bile zabodene stotine šarenih zastavica. Sada su označavale područja što ih je zaposjeo neprijatelj. Njegove zastavice opkolile su Japan. Ali nije uvijek bilo tako.

Godine 1937. prodrle su japanske armije u Kinu. Car je trebao novih prostora za svoj narod. Njegovi vojnici su ih osvojili. Pobjeđivali su na svim frontama. Tada su sve zastavice na generalštabnoj karti bile japanske — crveno sunce na bijelom polju. Godinu dana kasnije završilo je to klanje. Japanski sunčani simboli okružili su veći dio Kine. Pred tom generalštabnom kartom ponovno su se savetovali japanski generali, okićeni ordenima. Ovaj put je trebalo da se ratni mač surva na mnogo jačeg rivala. Udarac ga je trebao zadesiti nesprema. Ničim opomenut, bez prethodnog nagovještaja rata, taj bi rival, Sjedinjene Američke Države, bio tim udarcem onesposobljen za borbu.

Sedmog prosinca 1941. napali su japanski avioni — iznenađeno i bez prethodnog navještaja rata — Pearl Harbour, po-

morsko uporište USA na havajskom otoku Oahu u Pacifiku. Zračna torpeda i bombe padali su poput tuče na bojne brodove, krstaše i nosače aviona. Podvodna torpeda razdirala su čelične zidove brodova. Tisuće američkih mornara našlo je smrt. Dvije trećine pacifičke ratne flote USA bilo je uništeno.

Na generalštabnoj karti bio je zaboden novi pobjednički znak.

Od toga dana su se zastavice sa crvenim znakom sunca nezadrživo pomicala naprijed. Jurišale su kroz Južno kinesko more do Malaje. Bile su zabodene, nagovješćujući nove pobjede, na Singapur, gdje su Englezi doživjeli poraz, učvrstile su se na Molucima i na Filipinima. Bile su prikvačene na Karolinškim i Maršaiskim otocima u Tihom oceanu te već ugrozile i sjevernu obalu Australije. Bio je to pobjednički pohod kakav se dotad nije poznao.

U luci Hirošime neprekidno su se ukrcavale nove čete u transportne brodove. Oni su bez prestanka odvozili iz Hirošime na bojišta nove, ogromne količine oružja i municije. Svaka pobjeda tražila je tisuće žrtava. Radost zbog svake nove pobjede nadglasavala je tužaljke za palima.

No — od 1943. dalje počele su se zastavice s crvenim suncem premještati. Istim putem kojim su došle, pomicala su se i natrag. Njihov pobjednički pohod bio je pri kraju. Potiskivale su ih zastavice i pomorski simboli USA i Engleske. Zvezdane zastavice i crvene prekrizene grede na plavom i bijelom polju zauzele su mjesta na kojima su se prije blistale sunčane zrake Nipona. Protivnikove zastavice stezale su se poput lanca oko Otočnog carstva.

Potpukovnik Mišina čuo je neki glas s prozora. Munjevito se okrene i ukoči. Feldmaršal zakašlja. Njegov se pogled prolazno zaustavi na generalštabnoj karti, ali odmah klizne dalje i, ne našavši cilja, prođe iznad dugačkog stola za konferencije u sredini prostorije. Stol je bio pokriven svescima karata, planovima, službenim propisima i vojničkim stručnim knjigama.

Feldmaršal Hata zakašlja i drugi put. Ađutant se ukoči kao da je od kamena. Njegov pretpostavljeni mu daje polaganom kretnjom znak: »Nemojte tako, Mišina! Sjednite! Moram razgovarati s vama!«

Ađutant skoči do jedne stolice, namjesti je za feldmaršala i počeka da ovaj sjedne. Još i tada je oklijevao — da li da sjedne ili ne, no novi ga znak, vojnički škrt — jedan, dva! — prisili da to učini i on sjedne pokraj vrhovnog komandanta. Uspravljen i opet kao ukočen.

Feldmaršal Hata zakluma glavom s jedne strane na drugu.

Uzdahne.

Je li to učinio zbog toga što ga more brige ili želi da se njegov ađutant bar jednom osjeća ljudski, neusiljeno?

Ađutant nije znao kako da sebi protumači to klimatanje glavom i uzdisanje pa ostade i dalje ukočeno sjediti.

Feldmaršal prijeđe rukom preko kratko podšišane, sijede kose. Spusti glavu, a pogled upravi u vrške ađutantovih čizama.

»Mišina«, rekne, »vi ste čuli što sam danas pročitao oficirima kao dnevnu zapovijed... Molim, ostanite sjediti. Dakle, vi ste čuli. A sada želim znati što vi mislite o posljednjim rečenicama...«

Ađutant je imao izvrsno pamćenje. U duhu ponovi posljednje rečenice dnevne zapovijesti. »Mi smo morali osvojena područja prepustiti neprijatelju. Nakon teških borbi, u kojima smo imali mnogo gubitaka, povukli smo se na svoje otoke. Ali sada smo jači negoli ikada prije. Japan je postao neosvojiva tvrđava. Branit ćemo je do posljednje kapi krvi.«

Što se može o tome misliti? Sve je to tako jasno. Izdana je zapovijed za obranu do posljednje kapi krvi.

»Zar mi nećete kazati što stvarno mislite?« upita feldmaršal. Glas mu je zvučio bahato. »Bojite li se da bih vas mogao smatrati kukavicom? Zar je tako? No, onda ću vam odati nešto što znam od jučer: car je odredio da se priredi ponuda kapitulacije.«

Ađutant odskoči sa svog sjedala hitro, kao da ne vlada sobom, i upilji pogled neprirodno u feldmaršala, razrogačnim očima kao da je ovaj odjednom poludio. Nikada prije ne bi se ađutant Mišina usudio tako ponijeti, ali to što je upravo čuo bila je drskost veća od svega. To je bilo tako užasno, toliko nedostojno careva oficira, da bi on zbog toga svakog drugog, nižeg po činu, na mjestu ubio.

»Sjednite, Mišina, sjednite!« rekne mu opet feldmaršal glasom bez boje. »Razumijem vaše uzbuđenje. I mene samoga

je ta vijest ošinula poput groma. Ali tako je — mi smo izgubili rat. To se više ne može zataškavati.«

Ađutant je drhtao kao razjarena pantera koja se konačno našla pred lovcem. Stisne šaku desne ruke, otvori je i opet je zatvori. Ruka mu tada omlohavi, samo su se prsti još trzali. Nakon posljednjeg hroptavog glasa sasvim se skupi u sebe, klone u stolicu i počne ukočeno buljiti preda se. Do tog časa bio je uzorno discipliniran, hrabar vojnik, koji je smrt prezirao. Sada prošapće: »Moramo se boriti — do pobjede.«

Feldmaršal digne umorno ruku i odmah je spusti na naslon stolca. »Ostavite fraze, Mišina. Mi smo se borili, no potučeni smo. Naš je poraz kazna bogova. Priznajemo na vrijeme svoju krivnju pa će nam kazna biti manje teška.«

Ađutant zauzme opet vojnički stav. Sjedne uspravno i samo je još njegov divlji pogled pokazivao da u njemu bjesni srdžba.

»Gospodine feldmaršale, u čemu se sastoji naša krivnja? Svi smo vi vjerno služili svojoj domovini i caru. Što nam se može predbaciti?«

Feldmaršal ustane, zaobiđe teškim koracima stol za konferencije i zaustavi se kod generalštabne karte. Vrškom kažiprsta pritisne na havajski otok Oahu. »Zar ste zaboravili Pearl Harbour, Mišina? Tamo su se naši kamikaze još u doba mira, zajedno s torpedima, u vršcima aviona obarali na američke ratne brodove te uništavali i sebe i njih. A kad se to dogodilo, još je bio mir, Mišina!«

»Naši avijatičari-samoubojice bili su junaci, gospodine feldmaršale!«

»Za nas su oni junaci, Mišina! Ali za neprijatelja su bili luđaci, poslani od luđaka. Od nas! Mi smo krivi, Mišina!«

»Mi ćemo se dalje boriti«, gundao je ađutant, no činilo se da ga feldmaršal ne čuje. Spustivši glavu, on se nagne na stol. »U Kini smo bez saslušanja pobili tisuće civila. — Zarobljene američke avijatičare ubijali smo bez ikakva suda. — U gradovima smo pljačkali — bezbroj ljudi smo stavili iza bodljikave žice u logore da polako umru od gladi. Optužit će nas! Mi smo krivi!«

Ađutant digne glavu. »U svakom se ratu događaju nepravde, gospodine feldmaršale. Dopustite mi da vas podsje-

tim da neprijateljski avijatičari bacaju napalm-bombe na naše gradove. Ni to nije ljudski.«

Feldmaršal upre prstom na ordene na ađutantovim prsima. »Mi smo htjeli rat. Mi smo bacili prve bombe. Mi smo kao osvajači prodrli na tuđe teritorije. Mi smo krivi.«

Potpukovnik Mišina se digne nenaravno polagano. Izgledao je kao da ga je neka nevidljiva ruka pograbila za šiju i digla uvis. Ručnu protezu obuhvatio je desnicom kao držak sablje. Njegov ukočeni pogled priljepio se o feldmaršalovo čelo. Teško dišući stajao je nekoliko sekundi nagnuvši gornji dio tijela naprijed poput napadača koji se sprema da se slijedećeg momenta obori na protivnika, pa onda propišti:

»Gospodine feldmaršale! Vi stalno govorite 'mi', a pri tom uvijek pokazujete na mene. Ja se, međutim, ne osjećam krivim. Tko nam je zapovjedio da pod svaku cijenu zauzmemo Šangaj, Kanton, Singapur? Tko je odgovoran za napad na Pearl Harbour? Samo vi i ona gospoda generali s kojima ste u Vrhovnoj komandi izmislili sve one napade i razbojničke pothvate. A sad biste htjeli svu odgovornost prebaciti na nas.«

Feldmaršal ga je u početku slušao nahevši glavu, izrazom lica kao da ne vjeruje to što čuje. No kod posljednjih riječi Mišine njegovo se čuđenje zbog potpukovnikova nediscipliniranog ponašanja pretvorilo u bijes. Podigavši pesnicu, feldmaršal je dahtao:

»Vi drzniče! Izvolite me smjesta zamoliti da vam oprostim jer ću vas inače staviti pred ratni sud. To, što ste rekli, dovoljno je da vas osude na smrt.«

»To bi čekalo i vas, gospodine feldmaršale!« odvrati Mišina mirnijim tonom. »Vi ste sami govorili o okrutnostima armije. A one su se događale u vaše ime, gospodine feldmaršale! Na vašu zapovijed! Mi — ja i tisuće drugih — samo smo izvršavali vaše naloge. Isto tako kao što vi meni sada prijetite, tako se i mojim drugovima prijetilo ratnim sudom ako nisu izvršili ma i najmanju zapovijed. Vi ste jedan od krivih! Optužit će vas i vaše prijatelje!«

Uzdignuta feldmaršalova pesnica se nakon svake rečenice koju je ađutant izrekao pomalo spuštala. Na kraju je sjela na njegovo koljeno, nepomična poput oružja koje je postalo beskorisno. Feldmaršal je gledao zalutalim pogledom prema

generalštabnoj karti na zidu. Iznenada se uspravi, potisne u stranu ađutanta i postavi se pred kartu raskoračivši noge i prekrstivši ruku na leđima. Minute su prolazile. Ađutant se nije micao. Vatra prosvjeda u njemu ugasila se. Još ju je osjećao samo pod tjemenom. Bilo mu je u podsvijesti jasno da je počinio težak vojnički prijestup. I morat će ga okajati. Ali — to mu je bilo isto toliko ravnodušno kao i sve ostalo što će se sada dogoditi. On, japanski vojnik, izgubio je svoj obraz. Osim toga, uzalud se borio. Njegovi generali proigrali su čast Japana. Ali zajedno s njima i njega će ožigosati kao običnog pljačkaša, ratnog zločinca. Pobjednik mu sigurno neće oprostiti što se slijepo pokoravao svojim komandantima. U ratu je zapovijedao bataljonima. Mogao je spriječiti mnoge okrutnosti. A da li je to učinio? Nije. Dakle, i on je sukrivac.

Hrapav glas feldmaršala trgne potpukovnika iz njegovih misli. Čuo je kako njegov pretpostavljeni govori: »Car još nije dao objaviti kapitulaciju. Kao branitelji svoje domovine mi smo još obvezani da se borimo kao vojnici. Zato vam zapovijedam, Mišina, da nikome ne govorite ništa o našem razgovoru. To je za vas službena tajna. Jeste li me razumjeli?«

Ađutant ga pogleda iznenađeno, zatim se ukoči i izgovori bez osjećaja: »Da, gospodine feldmaršale!«

Na vratima pozdravi vojnički, disciplinirano kao i uvijek do sada. Feldmaršal počeka da se vrata zatvore pa zatim korakne k prozoru i pogleda prema gradu. Vidio je tvorničke dimnjake kako se dime, vidio je kako dizalice u luci dižu terete, opazio je da su skele nove skladišne hale u brodogradilištu Miubiši od jučer narasle. U tom se gradu sva-gdje radi za rat. I unatoč tome je dosad ostao pošteđen od rata. čudnovato: Hirošima je prvorazredni centar naoružanja, a ipak je to jedini japanski grad koji neprijatelj još nije bombardirao.

Feldmaršal zabubnja vršcima prstiju po prozorskom staklu u visini svoga lica. Na pamet mu dođe misao: napalm-bombe su užasne — gdje jedna od njih padne, tu sve gori. U Tokiju su čitavi dijelovi grada bili spaljeni tim bombama. One će još pasti i na Hirošimu ako car povuče kapitulaciju —

Zatim prestane bubnjati po staklu i zgrči prste. Šakom spremnom na udarac zagleda se divljim pogledom u daljinu. Odjednom poviče u nenadanom napadu bijesa:

»I ja sam samo izvršavao svoju dužnost! Mene ne smiju optužiti! Mene ne! Bio sam vjeran vojnik svoga cara.«

Šaka udari. Prozorsko staklo se rasprsne u komade. S feldmaršalove pesnice poteku kapljice krvi.

Oko četiri sata i petnaest minuta ujutro tridesetog srpnja približavao se s istoka zrakoplovnoj bazi Tinian, jednom od otoka Marijanske skupine u zapadnom Pacifiku, dvomotorni kurirski avion. Aparat je okrenuo okomito prema dolje, zatim opisao širok luk nad uzletištem i okrenut prema vjetru započeo spuštanje. Tutnjava motora se pojačavala kad su pomična krila propelera bila iskrenuta i zaustavila zrak. Djelovanjem kočnica brzina se pristajanja smanjila za trećinu. A to je bilo i potrebno jer je uzletište bilo kratko. Kotači su dotakli tlo i pokretali se elastično u brzom naletu preko betonske piste koja je treptjela od vrućine. Rep aviona se spusti. Stražnji kotači se namjeste.

Pored uzletišta sjedila su na praznim benzinskim kantama u sjeni jedne palme tri igrača karata: kudravi William Sharp, promatrač u izviđačkoj službi, pomoćni pilot George Havvkins i krmni strijelac Frank Richardson. Iza Sharpa je, naslonjen na stablo palme, stajao strijelac na prednjem dijelu aviona, O'Hagerty. Jedino je on promatrao kako kurirski aparat izvodi manevar pristajanja. Kad se ovaj polako privukao do zgrade komande, natkrivene kupolom od valovitog lima, digne O'Hagerty do usta limenku s narančinim sokom, koju je dotad, iščekujući, držao u ruci. Stavi je na usnicu i srkne, ne skidajući pogleda s doletjelog aparata. Opazi da su iz prostora za putnike izašla tri oficira i dva civila.

O'Hagerty spusti naglo limenku. »Gledajte!« rekne kartašima. »Opet su nam došla u posjet dva turista. Jučer poslije podne došla su dvojica, jutros jedan, a sada evo opet dvojica, što to ima da znači?«

»Ne smetaj nas svojim brbljarijama«, promrmlja Sharp. »Upravo se spremam da svoje partnere propisno udesim. Po-

gledaj moje karte! Evo!« I Sharp digne karte iznad glave, ali tako da ih je jedino O'Hagerty mogao vidjeti dok je partnerima ostala okrenuta samo njihova stražnja strana.

Strijelac O'Hagerty pogleda bez osobitog interesa karte jer je promatrao onih pet putnika iz aparata što je upravo sletio.

Strijelac Richardskon se naceri. Promotrio je izražaj O'Hagertijeva lica pa mu rekne: »No reci nam već jednom koliko lijepih aduta ima naš dragi mali Sharpie u ruci!«

S izrazom potcjenjivanja ispljune pomoćni pilot Hawkins komad gume za žvakanje. »Kladim se da Sharpijeve karte ne vrijede prebi te pare. Njegove trikove znam već napamet. On samo želi da nas blefira.«

»Nije mi to uopće potrebno«, progundā Sharp i počēse se ljevicom po zatiljku. »Kad vam položim svoje karte, smutit će vam se, to vam mogu prišapnuti. Ali ja nisam takav, imam dobro srce. Evo, ulažem još dva dolara. Tko ide sa mnom? Ili, možda, želite da izađete? No, ako to učinite, onda samo s padobranom, molim, inače ćete bubnuti, jer... Ej, Hager-ty, zar si malo čvrknut? Naprijed!«

O'Hagerty iznenada zabije svoje prste u Sharpovu ku-
dravu kosu i počne drmati glavu svojega druga. Uzbuđeno upre limenom prema kurirskom stroju: »Gledaj, Sharpie!«
usklikne. »Neki general zračnih snaga je došao s njima. Upravo izlazi napolje!«

Baš kad je htio da potisne prste koji su ga tako čvrsto držali, Sharp zastane i pogleda iznenađeno prema stranom generalu. I Richardson i Hatvkins buljili su začuđeno. General je nosio sa sobom dvije debele kožnate aktovke i čvrsto ih pritiskivao na prsa. Dva vojnika pomoćnog osoblja, koji su već htjeli da otkotrljaju silazne stepenice, tržnu se i dignu hitro ruke do kapa. Činilo se da ni komandant uzletišta nije očekivao posjet tako visokog starješine.

Nekoliko sekundi komandant je, kao od sunca zaslijepljen žmirkao, zatim ostavi na brzu ruku petoricu ljudi s kojima se upravo rukovao i pojuri u susret generalu. Vojnički oštro podnese propisani raport i nakon jedva primjetljivog oklijevanja prihvati drugarski mu pruženu ruku svog pretpostavljenog. Službeno-uljudno pokuša generalu oduzeti obadvije kožne torbe, ali mu to ovaj ne dopusti.

»Jeste li vidjeli?« rekne Sharp. »General je našem strogom šefu dao lijepu košaricu. Ni torbe mu ne da nositi.«

»E, baš bih volio znati što je u njima«, promrmlja O'Hagerty.

Richardson zapucketa sa dva prsta. »Znam što — fotografije holivudskih zvijezda da ih podijeli nama. Eto, neka ne zaboravimo sasvim da u Sjedinjenim Državama ima toliko krasnih gerla koje nas čeznutljivo čekaju.«

Hawkins poskoči. U teatralnoj pozi raširi ruke te stane balansirati na jednoj nozi i recitirati jednoličnim glasom: »Hitam, ah hitam! Gledajte kako jurim sad cijel — tako s luka leti Tatina strijeli«

»Mani se tih glupih viceva«, progunda Sharp neraspoloženo. »Sad i sam vjerujem da se događaju osobite stvari.«

Hawkins se uvrijedi. »Eto, ja mu izvodim klasičan teatar, a on veli — glupi vicevi! To je bio stih iz Shakespeareova 'Sna ljetne noći'.«

O'Hagerty nije mario za tu kavgu. »Bojsi, kladim se da general ima u te dvije torbe tajne, ekstra-super važne zapovijedi.«

»Za to se uopće ne trebaš kladiti«, odvrati Richardson. »To mi je bilo jasno čim sam vidio kako ih pritište na svoje srce kao gladan šunku.«

»No, a što on sa svom svojom pratnjom dolazi u kurirskom aparatu — to vam ništa ne znači?« upita Sharp.

»Ima li što s tom pratnjom?« podrugne mu se Hawkins. »Ona petorica su izašli prije njega. Zar vam to nije upalo u oči? Kladim se za dolar da general nije s ona tri oficira i s ona dva civila progovorio ni riječi za vrijeme čitave vožnje preko Pacifika. Mora da im je hladno odrezao pa su mu oni malo prije vratili milo za drago.«

Sharp se prigne naprijed i povuče nestrpljivo Hawkinsa za rukav. »Ej, ti, teatarska ludo. Ostavi, molim te, svoje fantazije za kasniju priliku. Mene sada ne zanima tko je kome odrezao, nego kako da ja vas obojicu na vruće odrežem. Otkrij svoje karte! Ili, možda, imaš premalo u igri.«

Hawkins pritisne stidljivo svoju lepezu od karata na prsa i počne deklamirati^ »Ne izazivaj previše zgražanje moje duše! Meni je zlo čim pogledam na te.«

Sharp se bijesno lupi po čelu. »Da, da, meni je zlo, čim ti počneš govoriti te glupe stvari.«

»Glupe stvari? Stihovi iz Shakespearea?«, povika Hawkins, prilično, naljučen. »Čovječe, pa zar ti nemaš ama baš nimalo osjećaja za nešto lijepo? Zar si ti čitav svoj život samo igrao karte? Ili te je, možda, taj prokleti rat toliko otupio da su ti i riječi velikog pjesnika isto tako ravnodušne kao i kreket žaba?«

Richardson obujmi drugarski rukom Hawkinsa. »Ne uzbuđuj se, mali. Uzmi Sharpija takvim kakav jest. On ne može nikud iz svoje kože.«

Hawkins strese zlovoljno ruku i, ne davši se zbuniti, stane govoriti dalje: »Što nam još drugo preostaje negoli poezija nadljudi, pošto smo doživjeli da je sve ostalo, što je bilo vrijedno, u tom ratu zgaženo u blatu? Kad dođem kući, tek ću tada vjerovati da nisam divlja životinja, nego čovjek, kad sjednem u kakvo kazalište i kad mi na glumčeva usta progovori pjesnik. Razumijte me dobro — jedan od onih rijetkih izabranih koji je u stanju uvjeriti me da je čovjek božji, a ne vražji stvor.«

Karte zavitla na limenu kutiju pa zalamata rukama i digne pogled prema nebu. »Bože, daj mi da doživim taj sat — daj mi to, molim te, doživjeti! Kao vojnik moram pokorno slušati. Ako mi zapovjeda: ubij svoga brata, on je tvoj neprijatelj — moram to učiniti. A ja neću, neću!«

Obadvjema šakama zabubnja po svojim koljenima i po prsima. Izgledalo je kao da je pomahnitao. O'Hagerty i Richardson ga uhvate i čvrsto ga zadrže. »Hawky, što je to s tobom?«, reknu mu. »Hawky, budi dobar!« — »Ta ti si naš dragi drug.« — »Poklonit ću ti svoj lijepi lovački nož, Hawky — čuješ li? Nožić s izrezbarenom drškom što sam ga donio iz Burme ...«

Sharp se nije nimalo trudio oko Hawkinsa. Kad je njegov drug bacio karte na pod, on nije pustio pogleda s njih. Sada se prigne i počne podizati jednu za drugom, mrmljajući pri tom: »Mene on naziva bleferom? Ta stjenica! Ništa nije imao — nijednog aduta! Baš ništa! — Sada razumijem zašto pravi takav teatar... Htio me je udesiti — ali se vruće porezao. Mene neće nitko tako lako obmanuti. No, čekaj, moj mladiću, to će te odmah stajati desetice.«

Zatim pogleda prema drugovima koji su nastojali da umire Hawkinsa. »Ta pustite ga! Zar ne vidite da nam opet pravi teatar? Dabome! Pogledajte mu samo karte! Nijedna od njih ne vrijedi poderana potplata. Ali htio bi se praviti važan. On treba da igra dalje, a ja ću mu pokazati...«

»Idi do vraga sa svojim kartama!« dobaci O'Hagerty tom strastvenom kartašu. »Uvijek samo karte, karte. Zar nemaš baš ništa drugo u svojoj lubanji osim karata?«

Zatim se obrati Richardsonu: »Hawky ima sasvim pravo u pogledu onog što je rekao o kazalištu. I mene je samoga taj rat učinio strojem. Kad u avionu stojim za svojim topom, ne razmišljam više ni o čemu. Pretražujem zračni prostor ... i čekam. Pokaže li se kakav Japs, uzimam ga na nišan kao na kakvom stalku za gađanje. Pa kad ga imam dobro na mušici, okidam i opet ne mislim ništa ako vidim da ga je zahvatilo.«

Uzdahne, pogleda razmišljajući preko krošnji palmi prema odredu od tri aviona bombaša tipa B-29, koji su se upravo vraćali s leta nad neprijateljskim teritorijem te nastavi laganim glasom: »Pa dok takav bijedni đavo sa svojim zapaljenim aparatom pada, već sam mnogo puta izrekao molitvu što sam je kao dijete naučio. Ali pošteno rečeno, onaj drugi nije mi učinio ništa nažao.«

»Hawky bi na tvom mjestu sigurno odrecitirao kakav stih iz neke tragedije«, podrugne se Sharp. »Ta on je tako osjećajan, naš poštovalac pjesnika, da bi najradije svakom Japsu koji bi nas želio oboriti domahnuo kiticom cvijeća. Stvarno — kad god on leti sa mnom kao drugi pilot, bojim se da će telegrafirati Japsima: Dragi prijatelji! Ovdje govori George Hawkins iz Bostona u USA. Došao sam da vas učinim dobrim kršćanima.«

Richardson se nasmije kao da grgoće pa rekne O'Hager-tiju: »Sada opet mlati. Ali ono s kiticom cvijeća nije bila loša ideja. Zamisli dobro — nekoliko visokih životinja u ovoj zemlji navijesti rat nekim drugim životinjama u onoj zemlji. Bilo iz kojeg razloga. Možda samo zbog toga što oni drugi mogu sebi mazati više maslaca na kruh. Oni oduzmu vojnicima oružje i dadu im mjesto toga kitice cvijeća da vode rat. To bi bilo nešto, zar ne?«

»To je nešto najgluplje, što sam ikad čuo«, promrmlja O'Hagerty. »Svaki narod mora raditi ono što hoće njegovi političari i što zapovijedaju njegovi generali.«

»Da, znam ja to!«, rekne Richardson nestrpljivo. »Ali zašto je to tako? Milijun ljudi, ili — što se mene tiče — stotina tisuća njih, ili samo deset tisuća njih u jednoj zemlji moraju se ipak čuti kad viču: 'Nećemo rata! Mi nemamo neprijatelja u drugoj zemlji. To su ljudi kao i mi! Oni nam nisu učinili ništa nažao'.«

Da bi se osigurao, Sharp pogleda unaokolo pa kimne Richardsonu. »Ne govori tako glasno, budalo! Zar još nisi primijetio da se kapetan Miller vrzma oko nas?«

O'Hagerty se brzo prigne kao da tobože mora privezati vezice na svojim čizmama te pri tom šapne odozdo Richardsonu: »Sad ti je Hawky, a da nije ni htio, odgovorio na tvoje pitanje — zašto je to tako? Jedan ne vjeruje drugome — eto, zato. I ako još hoćeš da čuješ moje mišljenje, kazat ću ti ga rado: najprije velike životinje govore veoma mnogo o tome koja opasnost prijeti zemlji od protivnika, zatim se pravi propaganda za rat, to jest — branite svoju slobodu, svoju zemlju, svoju čast — i što ti ja sve ne znam, a onda se sa svakim tko drukčije misli postupa kao s narodnom izdajicom. Zar ćeš ti onda, ako nisi posve izgubio svoj zdravi razum, sam samcat urlati: gonite ratne hušakače?«

Richardson kimne glavom bez riječi. Sharp protniješa karte. Hawkins, koji je za to vrijeme, nagnut i naslonivši bradu na ruke, buljio preda se, sjedne uspravno. Prigušenim glasom izjavi: »Čovjek nije izgubio svoj razum ako viče: gonite ratne hušakače! čitao sam da se u Hitlerovoj Njemačkoj stotine tisuća ljudi protive ratu. Ali bačeni su u koncentracione logore jer su bili toliko hrabri da izreknu svoje mišljenje. I umrli su kao mučenici za cijelo čovječanstvo.«

Sharp uvuče glavu među ramena i u komičnom strahu se strese: »Ja više volim da budem živ ratnik negoli mrtav mučenik. Nadam se, naime, da ću preživjeti rat.«

»Da, ovaj ćeš rat možda preživjeti, ali u slijedećem će te raznijeti bombe«, propišti Richardson ljutito.

Hawkins bijesno udara dlanom o koljeno. »Dakle, ti si zbilja već zreo za ludnicu. Ja se, naime, mogu svojim očima zakleti da nakon ovog drugog svjetskog požara trećeg više

neće biti. Ta ne mogu se zaboraviti ni bombardirani gradovi u Evropi, ni milijuni vojničkih grobova. Ako se u sljedećih trideset godina koji političar usudi ma i progovoriti o ratu, raznijet će ga u komade. Pa to je ...»

O'Hagerty ga prekine. »Pozor, momci, kapetan Miller dolazi prema nama.«

Oficir je prije toga, očito s velikim interesom, promatrao start jednog izviđačkog aviona. Pri tom se približio grupi četvorice, krećući se čas naprijed kratkim polaganim koracima, a onda bi se načas zaustavio. Ne bi se sa sigurnošću moglo reći da je to činio zbog toga što je htio da prisluškuje razgovor ove četvorice, ali se to moglo slutiti po tome što je gornji dio tijela okrenuo u stranu. Kad se sada zaustavio pred skupinom, učinio je to tako kao da je na svom putu naišao na neku neočekivanu zapreku. Kao začuđen digne crveno-plave, čuperaste obrve uvis, zahvali nehajno na pozdravu i — prekrizivši ruke na donjem dijelu leđa — stane se njihati na vršcima nožnih prstiju. Sa smiješkom i u tonu koji je trebao da zvuči drugarski, upita: »No, momci, o čemu se to prepirete? Zar o tome hoće li rat još dugo trajati?«

»Ma ni govora, sire!«, odgovori Sharp smijući se. »Pa to je nešto tako lijepo kad možeš razgledavati krajeve o kojima je svatko od nas prije čuo samo govoriti. Ta zar sam ja mogao nekoć i sanjati da ću jednom letjeti preko Japana? Sigurno ne, sire!«

Kapetan zaklima glavom na način koji je isto tako mogao značiti kao da se slaže, ali i kao da to niječe. »Hm, nadlijetati nije tako interesantno kao šetati se po njemu.«

O'Hagerty klikne začuđeno: »Zar možda želite reći da ćemo se doskora šetati po japanskom tlu?«

Kapetan promotri, smješkajući se, jednoga za drugim. »Nemojte se praviti kao da posljednjih dana niste opazili baš ništa osobito. Ta imate valjda oči u glavi. Budite iskreni prema meni i recite mi šta mislite o tome što se kurirski aparati spuštaju na našoj zrakoplovnoj bazi sa civilima i generalštapcima? No, govorite! Razgovarajte sa mnom kao da sam ja strijelac X ili Y.«

»Ha, pa što mi možemo misliti o tome?«, odvratila O'Hagerty polagano. »Mi, eto, mislimo, možda će se — nešto graditi. Na primjer, novi hangari.«

»Ma ne!«, rekne oficir tobože raspoloženo. »Zar mene želite uvjeriti kako vi, stare lisice, mislite da dovlače civile ovamo zato da nešto grade? Ta otkad je običaj da vojni stručnjaci skidaju uniforme?«

Sharp namigne O'Hagertyju opominjujući ga, ali tako da ga Miller ne opazi. No ovaj je i dalje dobro igrao ulogu budale. Smijao se glupo. »Da, da to je istina. Na to uopće nisam mislio, sire. Pa ni moji drugovi, zar ne? Hawky? Richardson? Sharpie?«

Prva mu dvojica odobre kimanjem glave, a Sharp se okreće na svome sjedalu i pogleda u oficira. »Znate li, sire — kad čovjek mora tako svakog dana letjeti u akciju, onda i ne razmišlja o tome što se oko njega dešava. A mi smo se malo prije prepirali zbog toga što me je moj drug Hawky htio nasamariti. Zamislite, sire, Hawky nema u igri ni poštenog pika, ali se pravi kao da će nas pokriti adutima. Takav je, eto, taj moj prijatelj Hawky ...«

Sharp htjede da nastavi svoju lamentaciju, no kapetan Miller mu nestrpljivim pokretom ruke presiječe govor. Izmijenivši ton, upita: »A šta misle vaši ostali drugovi o tome? Mislim, što kažu o posjetu civila i generalštabaca? Pomoćno osoblje, na primjer, vidi mnogo više toga negoli vi.«

Po prvi put se javi Hawkins: »To može biti točno. Ali nas četvorica smo ovdje kao nerazdruživi trolist. U ono malo slobodnog vremena uvijek smo zajedno i ne vodimo brige o tome što drugi brbljaju.«

Zatvorivši napola oči, kapetan Miller je dugo i ispitljivo promatrao pomoćnog pilota Havvkinsa. Kimne glavom kao da potvrđuje to što je upravo čuo. »Vas četvorica ste stvarno kao neki četverolist — ali takav da bi vas trebalo staviti u prešu pa da se iz vas istisne istina.« Zatim se naglo okrene i pođe dugačkim koracima dalje.

Sharp protrlja veselo ruke. »No, ovome smo fino pokazali. Taj se neće tako brzo htjeti zabavljati s nama.«

»Htio nas je ispipati, njuškalo«, progundā Richardson.

»Jasno da je htio«, potvrdi O'Hagerty. »Ja sam ga uočio dok smo još bili stacionirani na otoku Luzonu. Tada je također sve šarže do potporučnika zapitkivao što misle o ovome ili onom. Onda su ga odjednom premjestili i pred kojih četrnaest dana opet je iskrsnuo kod nas.«

»Da, sad se sjećam!« klikne Hawkins. »On je došao na Luzon prije negoli je naš odred upućen u akciju kod prvih velikih napada protiv japanskih uporišta na Formozi. Tada se svašta govorilo i slutilo jer su se prije toga događale koje-kakve osobite stvari.«

»Isto kao i u ova dva prošla tjedna kod nas«, nadopuni ga O'Hagerty zamišljeno. »Samo, na Luzon nisu dolazili civili kao ovaj put. Ja mislim da su sve to ljudi s posebnim zadacima. Kažem vam, planira se neki sasvim osobit udarac. Ja to osjećam i na debelom zraku. Za tako nešto imam nos — dosta sam dugo u jedinici.«

U komandi aerodroma sjedili su, okupljeni u krugu oko niskog stola, komandant eskadrile Ralph Scott, njegov adutant i četiri oficira koji nisu bili iz te baze: jedan general zrakoplovstva od tehničkog štaba i tri avijatičara, oficira. U neprisiljenu razgovoru proučavali su ti ljudi zračne snimke bombardiranih japanskih gradova i izmjenjivali svoja mišljenja o tome. Po strani od tih oficira stajali su, nagnuti nad dugim stolom, ljudi u građanskim odijelima — šestorica njih. Protivno od oficira, oni su razgovarali šapćući. Jedan od njih, čovjek s glavom učenjaka, šarao je po listu papira ispunjenom matematičkim formulama i ključnim brojevima. Kad je papir bio već gotovo do donjeg kraja pokriven računima, prijeđe on, kao iscrpen, rukom preko lica i rekne polagano: »Vidite, to bi, grubo rečeno, bio pretposljednji stadij naših istraživanja u Los Alamosu. Izračunavanje količine urana, prikaz ugla rasipanja i dužina puta neutrona koji treba da izazovu lančanu reakciju, već su svladani problem. Uranova bomba već je nadmašena bombom plutonija. Ja vam priročem...«

On prekine svoje predavanje.

General se okrene i ljudima u građanskim odijelima pokaže jednu sliku.

»To je Hirošima, moja gospodo! Jedini veći grad u Japanu koji dosad još nije bombardiran. Snimku je snimio, kako mi upravo reče komandant Scott, jedan avijatičar izviđač u visini od šest tisuća metara.«

Nijedan od šest civila nije posvetio zračnoj panorami grada Hirošime više pažnje od tri sekunde. No jedan za

drugim nagnuli su se opet nad račune čovjeka s glavom učenjaka. Zbunjen i već za leđima šestorice civila rekne general:

»Oprostite, moja gospodo, ja sam i mislio da takva snimka neće biti interesantna za vas, jer se vjerojatno ne odnosi na područje vaše struke. Mislio sam samo da će ponekog od vas zanimati što su naši daljinski izviđači kadri učiniti nad neprijateljskim područjem ...«

Naglo zastane, kao da je vidio besmislenost svojega govora pa se obrati Scottu. Opisavši rukom polukrug koji je obuhvatio civile, reče:

»Ponavljam vam — ova gospoda nisu podređena ni meni ni vama. Oni dobivaju naloge od vrhovne komande. Ja sam im stavljen na raspolaganje samo kao vojni pomagač, da bih uklonio s puta eventualne zapreke koje bi se mogle pojaviti zbog naših strogih službenih propisa. Svima bez izuzetka je zabranjeno da ovu gospodu opterećuju bilo kakvim pitanjima. Pa i pitanjima privatnog karaktera!«

Tu general predahne pa zatim nastavi jednoličnim glasom svoj govor kao da ga je naučio napamet:

»Nadalje, od sutra ujutro treba da se svi vojnici zrakoplovstva do čina kapetana u vrijeme kad nisu u službi zadržavaju u svojim nastambama. Tko bez dopuštenja ili bez izričite zapovijedi napusti svoju nastambu, bit će kažnjen.«

Razmišljajući pogleda u strop i ponovi: »Bit će kažnjen. Da, tako je.« Zatim nastavi glatko govoriti dalje: »Kako se predviđa, prekosutra će ovamo, na Tinian, doletjeti jedan transportni avion. Ovo šestero gospode nadzirat će istovar tereta i smjestiti ga na nekom prikladnom mjestu. Za to vrijeme ne smije nijedan avion sletjeti niti uzletjeti. O ostalim detaljima govorit ćemo kad dobijem nalog za to.«

General pritisne ruku na čelo i, zaustavivši se načas, upilji pogled u pod. Zatim rekne, dižući se sa stolca: »Da, za sad bi to bilo sve. Zahvaljujem vam, moja gospodo.«

Tri strana oficira napuste prostoriju. Komandantu Scottu dade general pokretom ruke znak da ostane. Zatim naredi ađutantu: »Molim vas, dovedite sada oficira sigurnosti. Želim da se s njime ukratko porazgovorim. Kako se ono zove? Ah, da — Miller. On je kapetan, zar ne?»

Kapetan Miller je, čekajući da ga pozovu, šetao pred zgradom od jednog do drugog njenog kraja. Bio je izvanredno loše raspoložen. Saznati mišljenje podređenih, to mu je bio najogavniji zadatak što ga je uopće mogao dobiti. Prije negoli su ga pozvali u vojnu službu, uvijek je težio za tim da sebi osigura naklonost svih ljudi što ih je upoznao. Čak je i prolazne znance nastojao prijateljski potapšati po ramenu i s nekoliko srdačnih riječi predobiti ih za sebe. Pi'ije rata je krug njegovih prijatelja stalno rastao u istoj mjeri u kojoj je za vrijeme rata padao. Proklinjao je dan kad je na temelju svojih studija s područja psihologije bio sa svog prvog vojničkog položaja prekomandiran na specijalni kurs gdje je trebao da bude izobražen za oficira sigurnosti. Otada se više nije osjećao ugodno u svojoj koži. Tajni izvještaji što ih je sastavljao rijetko su kad sadržavali ono što se od njega zahtijevalo: bezobziran popis svih vojnika koji su se istakli nepovoljnim izjavama ili su lošim glasinama potkopavali disciplinu.

Jutros mu je pukovnik Scott dao nalog da »ispipa« vojnice i da po mogućnosti prisluškuje o čemu govore. Pri tome se loše proveo. Četiri oficira izviđača na kraju su mu očitali bukvicu koju neće tako skoro zaboraviti. Jednostavno su ga zafrkavali. Da, oni, naime, nisu opazili baš ništa od onog što se događa na aerodromu, to bi mogli pričati kakvom domorocu s otoka Fidži, ali ne njemu. Pa i kad bi oni priznali: dobro, upali su nam u oči civili i general i strani oficiri, i mi smo se pitali što imaju oni ovdje da rade — čak ni onda se ne bi nikakvi tajni planovi izjalovili na tom. Kakvu to ima važnost ako vojnici misle ovako ili onako? Na kraju, oni moraju izvršavati zapovijedi. Da li je ikad među vojnicima otkrio nekog preobučenog špijuna? Ne. Vojnici psuju ako se od njih zahtijevaju naponi koji nadilaze njihovu snagu. To je razumljivo. A što je bilo slučajeva bijega od zastave, ili krađe među drugovima, ili pljačke — no, tu se radilo o pomanjkanju morala i o lošem karakteru malobrojnih pojedinaca. Za doušnika on ni u kojem slučaju nije pogodan. I osobito čitava ta tajanstvena sitničarija ovdje na zletištu već mu se popela na glavu.

Vrata u prostorije komande se otvore, šest civila i tri strana oficira izađu. Za njima se pojavi komandantov ađu-

tant. On vikne glasno — više negoli je bilo potrebno — i pri tome se kriomice naceri: »Kepten Miller! Izvolite ući!«

Pozvani oficir popravi brzo ovratnik košulje i uspravi kapu. Pomisli: ako me budu pitali što govori momčad, reći ću: većina njih misli da će se doskora šetati po Japanu. Raspoloženje je općenito izvrsno.

Kad je kapetan Miller četvrt sata kasnije napustio prostoriju komande, razmišljao je pun gnjeva: što to znači? Zar ja da odgovaram zbog toga ako slijedećih dana neki vojnik bez dopuštenja napusti svoju nastambu? Zar sam ja njihova dadilja? I sve što budem inače vidio, treba da zaboravim? Ni s najboljim i najpouzdanijim drugovima ne smijem o tome govoriti? Oni će me, naravno, smatrati umišljenim majmunom i ubuduće izbjegavati — to već unaprijed vidim.

Komandant Scott, njegov ađutant i general ostali su posljednji u prostoriji komande. Pošto je kapetan Miller izišao, general se, kao da je iscrpen dugim govorom, spustio u jednu stolicu i bez riječi stao buljiti preda se. Scott i njegov ađutant stajali su iščekujući pred stolom na kome su ležale snimke japanskih gradova. Prošla je jedna minuta, pa zatim i druga. General se nije micao, niti je išta govorio. Na jednom ormaru za spise zujao je uza zid ventilator. Pod njegovim zračnim vrtlogom micale su se polako slike gradova na stolu. Scott ih pritisne jednom rukom, a drugom olabavi ovratnik košulje. Tropska vrućina je bila neizdrživa.

General odjednom ispruži kažiprst. Vršak prsta je pokazivao prema zračnim snimkama gradova. Promuklim glasom rekne Scottu:

»Kopiju ove slike grada vidio sam prije negoli sam poletio na Tinian, na stolu vrhovnog komandanta. Jesu li je od vas zatražili?«

Scott prijeđe brzim pogledom slike. »Da, sire. Ali ne samo snimku Hirošime, već i sve druge snimke.«

General se, uzdahnuvši, ponovno baci u naslonjač. Upre pogled u strop i rekne:

»Već sam gotovo trideset godina aktivan vojnik, no još nisam doživio da moram izvršavati neki nalog, a da ne znam što se iza njega krije. Sam sebi izgledam kao slijepac koga su poslali na put. Nećete mi, gospodo vjerovati, ali ja nemam

pojma tko su ti civili, kako se zovu i što treba da ovdje rade. Da, prije negoli sam poletio ovamo, nisam uopće nikad ni vidio nijednog od te trojice oficira.«

Komandant Scott uhvati se, iznenađen, za bradu i stane je trljati.

»Pa to je nevjerojatno, sire. Mislio sam da njih trojica pripadaju vašem štabu?«

General se nagne naprijed. »Nećete mi opet vjerovati: ta trojica oficira nisu dosad poznavali jedan drugoga. Svakoga od njih očekuje specijalan zadatak. Prvi dio svojega naloga ja sam izvršio — šest civila je na raspolaganju ovome uzletištu.«

»Ne usuđujem se pitati za vaše daljnje naloge, sire«, rekne Scott. »No ako je dopušteno, smijem li znati kakvi su nalozi još predviđeni za mene?«

General digne obadvije ruke i spusti ih na koljena. »Ja znam isto toliko koliko i vi. Moram čekati što mi bežično jave.«

Ađutant se zakašlja. »Oprostite mi što sam slobodan da vam saopćim što znam. Ja sam, naime, jednoga od tih oficira sreo tik pred sam početak rata na nekom nosaču aviona. On je tada slovio kao jedan od najsposobnijih avijatičara naše armije. Zove se Tibbets. Tada je još bio poručnik, a sada je već pukovnik.«

»Ma što ne kažete. Taj pukovnik je Tibbets?«, usklikne general začuđeno. »O njemu sam već mnogo toga čuo. U vojnim izvještajima su ga nekoliko puta spomenuli s pohvalom. No, do vraga, čemu su ga poslali ovamo? Ta on je borbeni avijatičar. Treba li možda da on i obadva druga oficira iskoče nad Japanom? To bi bilo besmisleno. Ali za to ipak nisu potrebni tajni donosioci zapovijedi? No, ja primjećujem da smo mi, a da to i nismo htjeli, već počeli mnogo pitati i razmišljati. A jedno i drugo nam je zabranjeno.«

General ustade. »Gospodine pukovniče, zaboravite ime Tibbets i da znate tko je on. I vi se«, obrati se ađutantu, »izvolite podsjetiti na zapovijed što sam je malo prije dao kapetanu Milleru: ni s najboljim i najpouzdanijim drugovima ne smijete razgovarati o stanovitim događajima.«

Trećeg kolovoza 1945. spustio se na Tinianu teški transportni avion.

U svim vojničkim nastambama bili su prema zapovijedi komandanta eskadrile na prozorima navučeni crni zastori za zamračenje. Osim toga, sobni su starješine dobili najstroži nalog da prijave svakog onog tko bi pokušao ma i proviriti napolje. Zbog vrućine i da bi u nastambe mogao doprijeti svjež zrak, vrata su mogla biti otvorena, ali na svakom izlazu bila je postavljena straža. Ti su stražari stajali na pragovima vrata s licem okrenutim prema unutra.

U jednoj prostoriji za vojnike sjedio je William Sharp na jednom uglu stola i bunio se: »Moram li ja to dopustiti? U kojem to službenom propisu ima paragraf da pretpostavljeni smije bez razloga zatvoriti vojnika?«

O'Hagerty, najviši po rangu u skupini i sobni starješina, savjetova uzbuđenom drugu: »Na tvom mjestu ja to ne bih tako naveliko izjavljivao. To bi, naime, moglo biti i neugodno za tebe. Zidovi naše barake su tanki, a kapetan Miller ima duge uši. Ni meni se taj zatvor, naravno, ne sviđa, ali ako za to ima neki opravdan razlog, moram se pokoriti.«

»Ako ima razlog«, žestio se Sharp. »Ali ja mislim da ga nema. Čitav taj tam-tam u stvari je puka šikanacija, kažem ti.«

George Hawkins stavi dobronamjerno svoju ruku na Sharpovo rame. »Ne smiješ praviti toliku galamu, mali. Nisi ti jedini koga je to zadesilo. A ja vjerujem, isto kao i Haggy, da ima jak razlog da mi nešto ne vidimo jer bi se inače mogle pojaviti divlje glasine. Moraš priznati da se to dosta često dešavalo.«

»Hawky ima pravo«, promrmlja Richardson. »Kakva god glupa glasina može u ratu mnogo toga upropastiti. Ja pak želim da rat što prije završi i zato se ne uzbuđujem što moram jedan sat prosjediti ovdje.«

Sharp strese Hawkinsovu ruku. »Gle, gle, kako li ste odjednom postali dobri vojnici! Prije nekoliko dana govorili ste sasvim drukčije. No ja već znam što je s vama — vi ne postupate tako kako mislite. Jaki ste samo na jeziku, ali kad treba da ne dopustite da vam se nešto učini, onda se šćućurite kao jagnjad. Eh, tu sam ja sasvim drugačiji momak.«

Digne se s ugla stola uz koji je sjedio i pođe prema prozoru. Prije negoli ga je itko od njegovih drugova mogao zaustaviti, već je pomaknuo crnu tkaninu u stranu za pola širine ruke.

O'Hagerty mu zapovjedi: »Makni se smjesta od prozora, Sharpie!«

Hawkins vikne: »Čuješ li, Sharpie? Ukloni se!«

»Dalje od prozora, idiote!« prosikta Richardson i skoči brže od O'Hagertyja sa svoga sjedišta da bi Sharpa odgurnuo od prozora. No ovaj se nije dao smesti, već se odupre stasitom Richardsonu ljevicom te stane gledati napolje tako dugo dok ga nije pograbio mršavi O'Hagerty i silom odvuкао. Tada je stao bez riječi i otvorenih usta pogledao jednoga za drugim. Ostala trojica očekivali su da će im raspaljivi Sharp sada prirediti boksački meč pa su već zauzeli i obrambeni stav. Ali njegovo neobično ponašanje prenerazi ih. žmirkao je komično, trljao nos na sasvim ispruženom kažiprstu mjesto obratno, i ponašao se kao čovjek koji ne zna da li sanja ili je budan.

»Što je to s tobom? Zar si pošasavio?«, upita ga O'Hagerty.

Konačno Sharp dođe k sebi. Pokaže prema prozoru. »Oni vani su pošasavili, a ne ja. Iz transportera su iznijeli neku stvar koja izgleda kao neki veliki lijes.«

Iznenada se prigne, pljusne nekoliko puta rukom po koljenu i stane se grohotom smijati. »No, oni su nas udesili. Ta velika tajna je zakašnjela aprilska šala. Kladim se s vama za čitavu plaću da oni pucaju od smijeha zbog naših poslušnih slamnatih glava. Zapovjedili su: nitko ne smije gledati napolje! — a mi smo tako i učinili i čekamo dok nama na leđa napišu: 'osli!'«

»Ah, prestani da lupaš koješta«, rekne O'Hagerty gundajući. No odmah zatim i sam pogleda neodlučno prema prozoru. I Hawkins i Richardson učine to isto. O'Hagerty prošapta: »Pa makar me to stajalo i mog podoficirskog čina — moram vidjeti što se to vani zbiva.«

Došulja se do prozora kao tat i pomakne zastor za širinu prsta u stranu. Nekoliko je sekundi gledao napolje pa se okrene. Kao što je to prije njega učinio Sharp, tako i on sada stane gledati drugove.

Sharp se nakesi: »No, da li ja lupetam? Imam li pravo?«

»Dakle, to ne razumijem«, progundā O'Hagerty. »Oni su stvarno istovarili nešto što sličī na ogroman crni lijes. Ali to sigurno nije lijes.«

Hawkins pođe do prozora. On razgleda podrobnije negoli Sharp i O'Hagerty čudan tovar transportnog aviona. Primi-jeti također i to da nekoliko onih ljudi u građanskom odijelu na kolicima odvoze tovar pažljivošću koja se njemu činila pretjeranom.

Sada je Hawkins vidio dosta. Okrene se i rekne: »što ste ono govorili o nekom kovčegu? Ta stvar mi izgleda više kao kutija za berde. Ali točno je da je crna.«

»Unatoč tome ja imam pravo«, ustraje pri svojoj tvrdnji Sharp. »Oni nas jednostavno zafrkavaju ili nas žele iznena-diti. Možda znaju da će skoro biti mir pa to žele proslaviti.« Udari se o čelo. »Sada znam i što je u sanduku. Materijal za vatromet! Razumijete li? Rakete i slične stvari----- no? Što kažete o mojoj mudroj glavici?«

Hawkins pogleda zamišljeno u tlo te polagano rekne: »Proslava mira s vatrometom, no, to bi bilo nešto lijepo — ali ja u to ne vjerujem. Imam dobar osjećaj — taj crni sanduk izgleda tako tajanstveno kao da je u njemu utjelovljena smrt. Mene je uhvatila jeza.«

Sharp rastegne lice kao da je morao progutati šaku kini-na. »Prestani sa svojim glupostima. Mene zaista podilazi stu-den kad te čujem tako govoriti.«

Zatim stavi ruku u džep i izvuče paketić karata. Dok ih je miješao okretnošću kojoj se čovjek mogao zaista diviti, vikne poput vlasnika cirkusa:

»Momci, ne dajte da vam pisac tragedija Hawkins pokva-ri dobro raspoloženje. Sad ćemo odigrati lijepu malu igru. Stavljam dva dolara u banku. Dva lijepa, nova dolara u bo-novima naše drage stare US-armije. Tko ide sa mnom, mom-ci? Dva dolara su u banci. Dva dolara!«

Oko deset sati ujutro trećeg kolovoza 1945. odluči Šigeo Sasaki da sa svojom sestrom Sadako pođe na kolodvor Hiro-šimu. Htio je da maloj ponovno pokaže parne lokomotive što

se tako uzbudljivo dime i frkču poput ljutitog zmaja. Od devet do deset skitali su se šigeo i Sadako po parku Hijiya-ma. No doskora se dječak zasitio toga da u gotovo praznom parku obilazi oko jezera, ili da s malih zavnutih mostova pijucka u jezero, ili da pilji u jednog, jedincatog, od starosti iznemoglog jelena koji je kao posljednji potomak svoga čopora pitomih srna i jelena dremuckao u sjeni starog drveta. Što je pak došao na ideju da opet posjeti kolodvor, to je šigeo trebao da zahvali svojoj sestrici. Ona je, naime, puhanjem i pištanjem htjela da prestraši jelena, a ti su glasovi njega podsjetili na šumove lokomotive u vožnji. Bio je veoma zadovoljan što je našao cilj koji mu omogućuje da vidi nešto vrednije negoli mu može pružiti taj dosadni park. Njegovo raspoloženje se popravljalo od jedne minute do druge. Nije uopće mogao shvatiti kako mu ta dragocjena misao nije prije došla na um. Otkako se sjeća, oba su ga kolodvora, Koi i Hirošima, privlačili kao magneti. Tamo ima toliko toga čemu se čovjek može čuditi — vlakovi što dolaze i odlaze, zaposleni putnici koji se žure na sve strane, kondukteri, garavi ložači i vozači lokomotiva, šarena signalna svjetla, trgovci i nosači.

Kako se sad uputio kolodvoru Hirošimi, koji je bio veoma blizu parku Hijiya-ma, rasla je njegova nestrpljivost i želja da što prije stigne na cilj. U toj je žurbi vukao za sobom malu Sadako da je ona nekoliko puta posrnula. Djevojčica je zaostajala već zbog svojih mnogo kraćih nogu i zbog *geta* — domaćih drvenih sandalica s dvije visoke petice u sredini potplata. Iako je samo s mukom mogla držati korak, pustila je da je šigeo snažno vuče. Sigurno je da ne bi tako dobrovoljno išla za njim da on nije oponašao lokomotivu. Ta joj se igra svidjela, a istodobno je odvrćala njenu pažnju. Zabavljalo ju je kad bi Šigeo tulio na mahove, po taktu udarao nogom u zemlju, a lijevu ruku pokretao kao pomičnu polugu. Kad bi mu ponestalo daha, pričao bi joj o čudima što će ih vidjeti na kolodvoru. Tada bi začuđeno promatrala Šigea dok se ne bi opet spotakla, pa bi se smijala kad bi je on dizao. Tek kad su prelazili preko mosta koji spaja dvije obale jednog rukava rijeke Ote i kolodvor je ležao pred njima, počela se ona opirati zahtjevu da tapka još brže. Pred ciljem je, naime, šigeo htio ubrzati tempo. Sadako je, među-

tim, bila već sasvim izmorena. Posljednjih stotinu metara htjela je da je on nosi i šigeo ju je morao naprtiti na leđa. On je, međutim, a da to nije ni primijetio, trebao da podnese dvostruko težak teret, jer je opazio nešto neobično. Stotine djece stajalo je, poredano u skupinama, pred zgradom kolo-dvora. Svi ti dječaci i djevojčice mahali su, uz veselu galamu, šarenim papirnatim zastavicama. Bila su to djeca koju je uprava grada slala u sela u pokrajinu. Vlasti su se, naime, bojale zračnih napadaja na Hirošimu pa su htjele da djecu smjeste na sigurna mjesta. Gotovo svi ostali veliki gradovi Japana već su bili bombardirani. Trebalo je da budu poslani i Šigeo i Sadako, ali je njihova majka, gospođa Yasuko, uskratila svoju privolu riječima: »Moj muž je vojnik. Ja ne smijem bez njegove volje učiniti nešto što njemu možda ne bi bilo po volji. Samo ako on to želi, mogu pustiti svoju djecu da odu. Ne bih li mogla pitati svoga muža?«

Ali vojniku Sasakiju nije se moglo postaviti to pitanje. Nalazio se negdje u Japanu, možda u kojem vojnom logoru, ili je, možda, bio negdje u obalskoj obrani. Gdje — to je bila stroga tajna kao i sve drugo što je služilo ratu. Njegova je adresa bila tada samo određeni broj. No od nekog vremena više se nisu mogla slati pisma vojnicima nižeg ranga na frontu. Vojne pošte imale su da izvrše važnije zadatke.

Šigeo je zavidio toj djeci putnicima zbog njihovih šarenih zastavica. Zaustavi se pred jednom skupinom te upita povećeg dječaka s naočarima: »Od kog se dobiju takve zastavice?«

Dječak pogleda naduveno Šigea od pete do glave. »Njih ne dobiva svatko. Treba da budeš odabran — kao ja. Ja putujem jednom posjedniku na selo. Tamo će mi biti dobro. Moći ću jesti čitav dan.«

»Onda ti više ne treba zastavica. Pokloni je meni!«, zamoli ga Šigeo.

Dječak razvuče podrugljivo usnice. »Treba mi da ti njome odmahnem kad budeš stajao na peronu, a ja se povezem vlakom.«

Zatim okrene Šigeu leđa pa rekne susjedima: »Tom prosjaku ne smije nitko dati zastavicu. On bi se htio dičiti pred svojim prijateljima kao da će i njega poslati na selo.«

Neki debeljuškasti dječacić, manji od Šigea, naruga mu se: »Možeš trčati za vlakom zajedno sa svojom malom sestricom, pa ako izdržiš čitav sat, dobit ćeš moju zastavicu.«

Svi' naokolo se nasmiju, šigeo okrene postideno glavu u stranu. Nije se usudio ići dalje jer se bojao da će ruganje upozoriti i ostalu djecu na njega i onda tome ne bi bilo kraja. Zavidio je toj povlaštenoj djeci ne samo zbog njihovih zastavica nego i zbog toga što će se voziti vlakom. On se još nikada nije vozio željeznicom. Samo je sanjao mnogo puta o tome. Svako od te djece moći će doskora da doživi taj svoj san — onaj dječak s bucmastim obrazima, ona djevojčica što skače od veselja i okreće se u krugu, pa onaj mališan pred njom koji svojom zastavicom tako snažno maše. I onaj mršavi dugonja pokraj nje, š naočarima, koji upravo očekuje nekoga pa preko glava ostale djece gleda prema glavnom izlazu. Tamo se čeona skupina djece sprema da umaršira u prostorije kolodvora. Njihova radosna vika imala je za posljedicu da su i oni koji su čekali daleko odzada počeli klicati i silovito se gurati naprijed. Red se raspršio. Val tjelesa zaustavio se pred ulazom. Mlade odgojiteljice, određene za pratnju transporta, pokušavale su ponovno uvesti red. Vikale su na glavne uzročnike nereda, potiskivale ih natrag, prisiljavale da se postave u red. Jedna od njih trčala je duž kolone i opazila šigea gdje s malom sestrom stoji pokraj jedne skupine. Smatrala je da su ga istisnuli iz reda, pa ga, i ne pitajući ništa, gurne u red i zapovjedi ostaloj djeci: »Dajte mu mjesta! Evo, on mora nositi svoju malu sestru. Nemojte ga opet istisnuti iz reda!« I odmah potrči dalje.

Šigeo se našao među neprijateljima i čuo ih gdje viču: »On ne pripada nama! — On je varalica! — Nema pločice na vratu! — Napolje s njim!«

Mršavi dječak s naočarima iskoči iz reda i povikne za odgojiteljicom: »Sestro, taj dječak ne spada k nama. Nema pločice na vratu!«

Šigeo tek sada opazi da svako dijete ima na prsima pločicu sa znakom raspoznavanja na vrpici. Kad ga je odgojiteljica malo prije tako neočekivano ugurala u red, htio je i sam odstupiti, ali su sada neprijateljski povici pobudili njegov prkos. Više nije htio da ga izguraju. U redu, njemu ne

visi pločica za raspoznavanje na prsima, ali što se to tiče drugih? On bi se isto tako rado vozio željeznicom i konačno se do sita najeo. Nemaju pravo da ga izguravaju. Onima oko sebe rekne: »Zašto mi ne date da i ja otputujem s vama? U vlaku ima sigurno dosta mjesta za sve nas.«

Onaj s naočarima pograbi šigea i pokuša da ga izgura iz reda. Istovremeno ponovno zavikne: »Sestro, ovaj mora napolje. Hoće da vara.«

Pun bijesa Šigeo pođe nogama na napadača. Udari ga dva puta, ali mu to ovaj vrati udarcima po glavi. I drugi su ga udarali. Sadako je urlala od straha. Odgojiteljica se u trku vrati, bez daha. Dječaka s naočarima otkine od Šigea i ljutito ga ukori: »Ti odurni svadljivče, ako ga ne pustiš na miru, odvest ću te voditeljici transporta, pa nećeš moći otputovati.«

Dječak rekne tužno: »Ja mu nisam ništa učinio. Ovaj ovdje je ...« Ali odgojiteljica povikne na njega: »Šuti! Ti si se prvi počeo svađati. Ako ne ostaviš dječaka na miru, poslat ćemo te kući.«

Komandni zov s glavnog ulaza skrene, međutim, njenu pažnju. Shvatila je da se od nje zahtijeva da skupine stavi u pokret. Zbog toga lupi dlanovima i zapovjedi: »Naprijed svi! Ali ne natiskujte se! No, što sam rekla? Ne smijete se nabijati!« Odmah zatim potrči naprijed i pljusne jednog neposlušnog dječaka.

Šigeo je hrabro marširao u skupini kao da joj zaista pripada. Nitko se više nije usudio da ga opet napada. Samo onaj dječak s naočarima prijetio mu je kradomice šakama. Šigeo mu odvrati grimasom, no odmah zatim pomisli na nešto važnije: što će se dogoditi ako on otputuje sa svojom sestrom? Smije li on to učiniti? Majka će biti u strahu jer neće znati gdje je on. Mislit će da se njemu i maloj dogodila neka nesreća, što mu je to opet palo na pamet da pođe s tom djecom? Baš je bio glup! Odmah mora istupiti iz reda i ostati.

Ali — stupao je dalje. Od jednog koraka do drugog htio je izvršiti svoju namjeru, no noge to nisu htjele. On pogleda u njih i počne se čuditi. Stanite, pomisli, ne smijete ići dalje, moram najprije upitati majku smijemo li Sadako i ja otputovati. Oh, kako bi bilo lijepo, kad bi nam ona to dopustila.

Ja ću je tako moliti da će nam to ona dopustiti. Ali sada stanite, noge! Večeras ću pitati majku.

Zatim pomisli: no onda dugo više neće biti vlaka. Ta neće nas valjda čekati.

Noge su još uvijek hodale. Već su gazile i kameni pod kolodvorskih prostorija. Tapkale su kroz dvoranu i nisu se dale zaustaviti od misli u glavi: Noge, ako se ne zaustavite, morat ćemo se Sadako i ja popeti u vlak. Zašto Sadako ne govori ništa? čuči na mojim leđima i šuti. Sviđa joj se da otputujem s njom, inače bi plakala. No i majka će sigurno plakati. Stanite, noge!

Sada su one zaista stale, jer su ih zaustavile pete onog dječaka pred Šigeom. I taj je stajao. Poput sve ostale djece gledao je u voditeljicu transporta u crnoj uniformi. Ona je pak stajala pred otvorenim vratima vagona. Pokraj nje je uz stolič sjedila odgojiteljica i u popisu stavljala znak uz ime svakog djeteta koje bi joj pretpostavljena sestra rekla. Ova je pak čitala ta imena s pločice što ju je svako dijete nosilo kao znak raspoznavanja.

Šigeo više nije gledao u svoje noge. Njegov je interes bio posvećen samo ženi u crnoj uniformi. Strog izraz njezina lica i temeljitost kojom je kontrolirala svaku pločicu dali su mu povoda da slutiti zlo. Shvatio je da će ga sad otkriti kao varalicu i otjerati. Možda će ga prije toga još i izlemati. Mora, dakle, nastojati da iščezne — na vrijeme i neopazice.

Iz uglova očiju potajno pogleda udesno. U tom je smjeru bijeg moguć. Putnici stoje pored prtljage. Roditelji i drugi rođaci djece koja putuju na selo čekaju dok im bude dopušteno da se oproste od njih. Seljakinje čuče pored košara i zavežljaja. Oficiri se šeću peronom. Službenici kolodvora žure se na sve strane.

Šigeo pogleda ulijevo. Njegovi su susjedi protegnuli vratove. Svi bi željeli vidjeti što se to tamo naprijed događa. Šigeo pokušava da malo zakorači u stranu. Nitko ga ne promatra. Učini dva koraka i napravi se kao da je i on jedan od tih radoznalih. No upravo kad je htio da se još više udalji od skupine, iznenada ga ščepa za ruku dječak s naočarima. Ovaj prosikće: »Bojiš se, je li? I sada bi htio pobjeći jer će brzo nadoći na to da ne pripadaš nama. Ali ja te neću pustiti da odeš.«

Šigeo stane glumiti iznenađenog čovjeka. »Što to govoriš? Ja da želim pobjeći? Ta veselim se što i ja mogu putovati s vama.«

»Ma što ne govoriš — veseliš se?« naruga mu se protivnik. »Pa zašto onda izlaziš daleko iz reda kad bi tako rado ostao među nama?«

»Jer — da, jer moja mala sestra mora još na stranu prije negoli se ukrcam u vlak. Zar ne, Sadako, da moraš?«

Ali Sadako ne odgovori ništa. Šigeo se strese ne bi li sestru, koju je još uvijek nosio na leđima, sklonio da progovori. No ona je samo još čvršće ovila svoje ruke oko njegova vrata.

»Ta reci, Sadako, da moraš«, potaknu je on. Djevojčica ostade nijema. Protivnik se stane zlobno cerekati: »Evo, kako lažeš! Tvoja sestra uopće ne mora na stranu.«

»O, da, da, mora«, usprotivi se šigeo. »Začas će zaplakati, pazi!«

Šigeo potajno uštine sestru u meso stražnjice. To je lako mogao učiniti jer mu je mala čučala na rukama što ih je prekrizió na leđima. Ona najprije ispusti glas bola, a onda počne i plakati.

»Oh, već plače!«, rekne Šigeo, praveći se kao da je zaprepašten. »Eto, sad moram otići, inače će biti prekasno.« Otkine se i pojuri sa svojim teretom natrag. Kad je i posljednju skupinu djece ostavio za sobom i mogao pretpostaviti da ga nitko iz skupine ne promatra, zaustavi se i postavi Sadako na noge. Ona je još uvijek plakala i — začudo — pritiskivala ruke na obraze, a ne ondje gdje ju je uštiniuó. Nije se dala utješiti ni Šigeovim riječima: »Donijet ću ti lijepu zastavicu ako umukneš. Lijepu, lijepu zastavicu.«

Dobro uhranjena seljakinja zaustavi se pred njima i stane ih promatrati sa žaljenjem. Na leđima je imala privezano dijete, ljevicom je držala za ruku djevojčicu veliku kao Sadako, dok je u desnoj ruci imala košaru.

»Zašto plače mala?«, upita žena. »Zar je boli zub?«

»Gladna je«, odvrati šigeo i uljudno se pokloni.

Žena odloži košaru i prigne se do šigeove sestrice. »Ah, tako? Tako? Gladna je draga mala pčelica? A ipak je tako debeljuškasta u licu. Sigurno ima puna usta medenjaka pa neće da ih proguta. Daj da vidim, pčelice — što to imaš u

ustima?« Ruku gurne u košaru i, ne pogledavši u nju, razlomi u njoj nešto u komade. Majčinski prijazan govor seljakinje potakne Sadako da sasvim otvori usta. Žena odmah gurne u njih komad kolača. »No, pčelice, kako ti je sada? To ćeš rado progutati, zar ne? Evo — imam ja još za tebe. I tvoj će brat također dobiti nešto od toga.«

Dva komada kolača stisne u ruku djevojčici, a tri dadne šigeu. Ovaj je stajao nepomično i upiljio pogled u skupocjeni dar na svome dlanu, začuđen kao da je ovaj nastao nekom čarolijom.

Kad je konačno digao pogled i htio se zahvaliti, velikodušna je darovateljica već odmicala peronom. Za njenim leđima Šigeo se tri puta duboko pokloni.

Taj je dan bio za njega, nakon dugo vremena, veoma, veoma sretan.

U isto vrijeme borila se u radionici brodogradilišta Mibubiši radnica broj 389 svom snagom svoje volje protiv napadaja vrtoglavice. Njezina je zadaća bila da u čeličnim vrpcama, dugim jedan metar i teškim kojih pet kilograma, u točno određenim razmacima izbuši po dvadeset rupica za zakivanje. Te čelične dijelove dodavala joj je susjeda, broj 388. Posluživala je jedan stroj za rezanje, a osim toga vodila je i brigu o pribavljanju materijala.

Radnica broj 389 bila je iznenađena osjećajem vrtoglavice u času kad je opet pritisnula polugu da bi u čeličnoj vrpici utisnula sedamnaestu rupu za zakivanje. Iznenada ju je spopao osjećaj kao da se tlo pod njenim nogama ljulja. U isti čas je oko nje nastala tama. Desnicom se grčevito prihvatila za polugu. Noge su joj popustile. Zateturala je. Bila je još svjesna da se u prolazu između strojeva, širokom jedva dva koraka, ne smije srušiti. Udarit će u bridaste dijelove stroja — padne li naprijed ili natrag. Ali njezin otpor je malaksao. Iako se još držala za polugu, surva se na tle.

Radnica broj 388 na slobodnom radnom prostoru primijetila je to tek u času kad joj je htjela dodati novi komad za rad. Opazila ju je na tlu i odmah pogledala gdje je poslovođa. Ako on, naime, nešto opazi, ljuto će joj to zamjeriti.

Tko prouzroči zastoj na tekućoj vrpci — svejedno s kojega razloga — kažnjava se odbitkom od plaće, a uskraćuje mu se i dopunska opskrba. U teškim slučajevima mogao je krivac biti optužen i zbog sabotáže. Ta ovo brodogradilište slovi kao pogan prvorazredne važnosti za ratne svrhe.

Poslovođa je, međutim, kontrolirao neki radni postupak sasvim pri dnu dvorane i nije mogao primijetiti što se dešava na stroju za štancanje. Broj 388 se brzo sagne, odmakne susjedu malo u stranu i sama izbuši rupice što su još nedostajale u čeličnoj vrpci. Zatim doda taj dio na stroj radnice broj 390. Njezina je pak zadaća bila da pojedine komade premaže crvenom bojom za zaštitu od rđe. Ta radnica ili nije vidjela što se pokraj nje zbiva, ili — a to bi se prije moglo pretpostaviti — nije htjela da to vidi. U svakom slučaju preputila je broju 388 da palu drugaricu podigne na noge. Ova se oporavila i kimnuvši glavom, zahvalila pomagačici. No ona nije imala vremena da sluša zahvalnice. Izgubila je go-
, tovo pola minute i morala je to nadoknaditi ubrzanim tempom.

»To mi se više ne smije dogoditi«, pomisli broj 389. »Nisam bolesna, samo jutros nisam ništa pojela jer sam vidjela kako su mi djeca gladna. No ako njima sve dadem pa pođem na posao a da sama ništa ne uzmem, moram oslabjeti. Večeras ću skuhati rezance što sam ih spremila kao željeznu zalihu. Zalit ću ih ostatkom ulja od posljednje razdiobe prošlog mjeseca. Ta jedanput smijem i ja sebi priuštiti da budem lakoumna. Mogu, napokon, i ja pokušati da nešto zamijenim za živežne namirnice. Moj lijepi kimono od teškog svilenog brokata. Pokažem li ga noćas kojoj seljanki na kolodvoru Koi, dat će mi za nj mnogo jela.«

Broj 389 uzdahne. Kimono je remek-djelo i posljednji vrijedni predmet što se još čuva u škrinji kod kuće. Sve ostalo već je zamijenjeno: rukom izrezbareni tanki štapići za jelo od bjelokosti, narukvica od nefrita, zimski podsuknja od čiste vune, dva krasno oslikana i lakirana sandučića i tri šareno tkana svilena rupca. No da se prošle godine nije odijelila od toga blaga, njezina bi oba djeteta bila još mršavija nego su sada.

»Ali — što će učiniti kad se pojedu i namirnice što ih dobi-
je za kimono? Zar će tada rat možda biti gotov? Pa ako

i bude tako, hoće li se moći odmah zatim kupiti živežne namirnice? Teško! No dotle će joj sigurno muža otpustiti iz vojske. On će odmah ponovno otvoriti svoju brijačku radnju. Doći će mušterije i u kući će biti novaca. Onako, kao nekad, prije rata. To će biti lijep život. Možeš opet biti domaćica, brinuti se za djecu. Možeš i kupovati. Ne sve što bi htio imati jer se, čovjek kao brijač ne može obogatiti. Ali ne živiš baš ni kao puki siromah, čini ti se upravo kao san da ćeš opet moći kupovati voće, povrće, ribu, rižu, ulje — koliko god hoćeš!»

Zadubljena u svoje misli, vidjela se radnica broj 389 već i na tržnici, pred brdom lijepih stvari. Za nekoliko sekundi zaboravila je staviti u pogon polugu koja je trebala da u čeličnoj vrpici izbuši šestu rupu. Kad se sjetila toga, trgne se prestrašeno. Puna ljutine pritisne polugu. Mrzila je stroj koji ju je silio da i sama bude poput stroja. Svim je žarom čeznula za onim danom kad više neće biti broj 389, nego će opet smjeti da bude gospođa Yasuko Sasaki, majka Šigea i djevojčice Sadako. To će biti najsretniji dan njezina života.

Bivši graditelj čamaca Kenji Nišioka uhvatio je dvije ribice. Satima je prosjedio na uobičajenu mjestu na obali rijeke i tek kad je već bio odlučio da pođe kući, imao je dvaput za redom sreću. Dobro, nije to neki obilan lov — ribice su tek nešto veće od sardina — no on se raduje što nije sasvim bezuspješno ribario. Ponosno je ponio svoj ulov na vrpici kroz ulice. Zavidni pogledi svih onih što su ga srećali tako su djelovali na nj da su mu se ribice činile još veće i teže. Zdjelasti šešir od lika, bez kojeg nije nikad izlazio, pomaknuo je sasvim na zatiljak ne bi li tako sebi dao izgled poduzetljiva čovjeka. Dugačak bambusov štap s namotanom udicom držao je u sredini, tako da su mu se krajevi pri svakom koraku elegantno njihali. Kad je pak konačno zakrenuo u uličicu gdje mu je bila kuća, poželio je da ga vidi što više susjeda. Pogled mu je skakao putem pred njim, promatrao je svaka kućna vrata, svaki prozor. No samo su jedna vrata bila otvorena, i to ona na kući njegove stare susjetke, udovice Kumakihi. Očekivao je da će svojom lovi-

nom moći da zadivi i druge susjede, ali je sad bio zadovoljan i time što je naišao bar na gospođu Kumakihi. Ta ona će sigurno svima koje poznaje pričati o njegovoj ribičkoj sreći!

Pred bambusovim plotom kojim je bio ograđen malen vrt pred kućom stare udovice Kenji se zaustavi. Mogao bi, doduše, odmah pozvati susjedu kroz otvorena kućna vrata, ali je htio da produlji užitek što će ga izazvati njeno iznenađenje. Kako su vrata bila otvorena, mogao je, naime, očekivati da će se udovica brzo pojaviti na njima. Ta znao je da ona najveći dio dana provodi u tom svom vrtiću. Odatle je običavala promatrati sve što se odigrava u uličici. Čak i kad bi neka mačka skočila s jednog krova na drugi, i to je gospođa Kumakihi zapažala kao neki značajan događaj. Jer ako bi to bila bijela mačka, to bi značilo da sreća mijenja svoje sjedište. Crna mačka donosi, naprotiv, nesreću. Drekne li u nekoj kući dijete, starica to smatra veoma važnim ako u isto vrijeme i jato ždralova preleti iznad kuće. U tom će slučaju, naime, dijete u njegovu kasnijem životu štititi dobri duhovi.

Kenji se, međutim, prevario. Već je nekoliko minuta čekao, ali se susjeda nije pojavila. Ta nije moguće da je otišla nekamo, jer u tom slučaju vrata ne bi ostala otvorena. Nagne se nad plot i zaviri u unutrašnjost kuće. Na pomičnom zidu od papira opazi sjenu kako se miče. Bila je to sjena žene koja kleči. Po kretnjama je mogao zaključiti da je starica zabavljena pripremanjem čaja. I to na onaj način koji se u ovo teško doba još rijetko običava, a slični na svečanu ceremoniju: klekneš pred ognjište, napuhaš žar pa sjedneš na pete i čekaš dok voda u čajnom kotliću ne postane vruća.

Nišioka stane razmišljati: ona kuha čaj — odakle joj ta skupocjena stvar? — Možda neki poklon? A tako bih želio da me podvori šalicom čaja — no ne smijem ući u kuću ako me ne pozove kao gosta. — To bi se protivilo običajima. — Ako pak počekam dok sama sve popije, neće ništa preostati za mene. — Pozvat ću je, dakle, i uljudno se ispričati što smetam.

»Kumakihi-san! Jeste li kod kuće, poštovana gospođo?«

Sjena na zidu od papira zastane u novom prignutom stavu. Činilo se da se ne može odlučiti da li da se dignu ili ne.

»Kumakihi-san! Htio bih vam pokazati nešto«, javi se ponovo gospodin Kenji. Pri tom se naceri jer mu je ta lu-

kava dosjetka da pobudi radoznalost stare susjede — upalila. Sjena se s mukom ispravi iz klečećeg stava. Zid od papira pomakne se unazad. Gospođa Kumakihi se pokaže na vratima.

Stara lija se pokloni uljudnošću dvoranina koji pozdravlja princezu. »Oprostite meni nedostojnome što vam smetam pri vašem radu. — No ja sam pitao samoga sebe: Tko će biti ta prva žena kojoj ću morati da pričam o svojoj sreći i koja će se tome radovati? Naravno, Kumakihi-san, moja jedina prava prijateljica. Evo, danas sam ulovio dvije ribe. Budući da ja mogu sate i sate čekati, nagrađen sam.«

Rukom digne uvis svoju lovinu i stane je promatrati, hvaleći se dalje: »Da, da, takav sam ja — čitav dan sjedim na rijeci i puštam da me muhe muče. Jedna mi riba skine meku s udice, pa i druga i treća. A što ja radim? Ne psujem, već stavljam novu meku i čekam. Imam i vremena i strpljivosti.«

Čim je ugledala svoga susjeda, gospođa Kumakihi je rupcem obrisala lice. Zatim je stala promatrati obje ribice da bi ih procijenila i pri tom je vrh jezika podigla među usnice. Zatim se i ona pokloni dublje negoli je inače običavala. »Nemojte ni govoriti o strpljivosti, Nišioka-san. Strpljivošću se ne može uhvatiti nijedna od ono malo riba što ih još ima u rijeci. I one su se već opametile od tolikih udičara. Naučile su kako se može pojesti meka a da se ne proguta kukica. Danas može samo najvještiji među najvještijima uhvatiti ribu. Dabome, samo onaj najvještiji od svih.«

Kenji se pokloni dvaput za redom. »Vi me postiđujete, velepoštovana gospođo! Ne zaslužujem vašu pohvalu. Zaista — više nisam tako vješt kao prije, kad sam još vlastitim čamcem mogao odveslati van, na more. Čamac mi je oduzela mornarica. Od rata sam i ostario i oslabio. Ruke mi dršću, a noge me bole, jer mi nedostaje dobro jelo odnekad i — čaj.«

Sažalnim izrazom lica pogleda prema nebu i potuži se: »Ah, koliko mi nedostaje čaj! To je bilo moje najmilije piće. Ne kažem od sveg najdraže, jer bih i za čašicu rakije od riže dao godinu svoga života. Ali čaj — vrlo rado bih ga pio. On me čini mladim. Oh, kako bih rado već jednom popio pravi čaj.«

Dok je on govorio, susjeda je nekoliko puta pritisnula rubac na oči te je on već pomislio da ju je do suza dirnuo. No ona mu, međutim, rekne: »Oh, ja sam zaslužila da se zgražate zbog mene. Puštam svog najboljeg susjeda da stoji pred kućom i uopće se ne sjetim zamoliti ga da uđe i da bude moj gost.«

Prilika da bude poslužen čajem potakla je Kenjija da odustane od svih onih riječi što su u takvim prilikama uobičajene. Oduševljeno se odazove pozivu. No u prostoriji u koju je ušao nije mirisalo po čaju. Opazio je, doduše, čajni kotlić iznad ognjišta na glinastu tlu, i u kotlu je kipjela voda, ali kad je iznova ponjušio zrak, pričinilo mu se da prije osjeća miris oštrog zelja.

»Vidim, vi imate fin nos, Nišioka-san«, rekne gospođa Kumakihi. »Već znadete što se kuha u kotliču. Imam li pravo?«

On ponjuši ponovno. Po glupom izgledu njegova lica vidjelo se da ne zna ništa.

Gospođa Kumakihi zastenje: »Da, da, moji stari bolovi u očima. Sad ih osjećam čak i ljeti. To onda gori i ne da mi spavati. Ali taj čaj od zelja pomaže. Skuham ga šaku i prig-nem se nad kotao. Para mi koristi očima. Onda danomice nemam nikakvih bolova.«

Kenji pogleda s prezirom prema kotlu. Najradije bi ga udario nogom i prevrnuo. Susjeda prihvati, međutim, vrpcu s ribama. »Oh, kako su lijepel!«, rekne diveći se. »Takvi krasni primjerci ne smiju se peći na običan način na vatri. Njih treba ispržiti po mom receptu, s nasjeckanim lukom. Dajte ih ovamo, Nišioka-san! Ja ću ih prirediti — za vas. Pa ako budete tako dobri da i mene pozovete na ručak, neću vam reći: ne. Sjednite, poštovani, raskomotite se, sad ću vas odmah poslužiti.«

Starac je pogleda bespomoćno. Bio je prevaren. Susjeda uopće ne kuha čaj, ali dobru ribicu bi htjela pojesti! Čučne i stane buljiti ogorčeno u žar ognjišta. Dok je susjeda stavljala ribice u tavu da se prže, nije niša govorio. Ali tada odjednom nanjuši nešto. Neki dragocjen miris dopre mu do nosa. Ne miris ribica koje su se pržile sa začinom, već neki drugi, za koji mu se pričinilo kao da dolazi s neba. Jer,

u ta teška vremena možda još samo bogovi piju pravu, dobru rakiju od riže.

Ali ta žena što mu je upravo ponudila čašicu divno mirisave rižine rakije nije bila nikakva boginja, već gospođa Kumakihi. Lukavo se smijući rekne mu: »Kad je moj muž umro, sakrila sam tu bocu rakije pred samom sobom. Samo na velike blagdane priuštila sam sebi po koji mali gutljaj. I danas je za mene blagdan. Gost sam pri ribljem ručku. Pijte, Nišioka-san. Napunit ću vam čašicu još jednom.«

»To ne zaslužujem«, promrmlja Kenji dirnuto. »Vi ste zaista predobri, Kumakihi-san ... Vi se lišavate blaga ...«

Zatvorivši oči, pomicao je čašicu ispred nosa s jedne na drugu stranu. Miris tog rijetkog pića uzbudivao ga je nasladom do vrtoglavice. Uživajući u tome, polagano je srkao piće. Njemu, starcu, činilo se da je to najdragocjenija minuta njegova života.

Petog kolovoza 1945. oko sedam sati ujutro sletjeli su na aerodrom na Tinianu jedan dvomotorni vojni avion i odred od tri lovačka aparata. Oni su služili kao popratna zaštita dvomotorcu. Iz toga je aparata izišao vrhovni komandant zračnih snaga USA na Pacifiku general Spaatz sa svojim oficirskim štabom i jedan general, imenom Groves, upućen na Tinian sa specijalnim zadatkom iz Los Alamosa u USA.

Komandant zračne baze Ralph Scott je tek oko pet sati ujutro primio bežičnim putem vijest o skorašnjem dolasku vrhovnog komandanta. Na temelju osobitih događaja što su se zbili posljednjih dana Scott je, doduše, slutio da mu predstoje još neka iznenađenja, ali posjet generala, najvišeg po rangu u cjelokupnim zračnim snagama, ipak nije očekivao. Odmah mu je bilo jasno da vrhovni komandant nije došao na Tinian samo zbog toga da inspicira aerodrom. Njegov je posjet, bez sumnje, u vezi sa zadatkom one šestorice civila i s onim tajanstvenim teretom što su ga oni pred četrdeset osam sati smjestili u jedan hangar. Tamo su se zatvorili zajedno s tom stvari. Nitko nije smio stupiti u hangar, pa ni general od tehničke službe, koji je kao njihov čuvar došao

zajedno s njima ovamo. Osim toga, zatražili su pola čete vojnika za čuvanje hangara.

Komandant Scott je naredio da se za doček generala Spaatz postroji počasna četa padobranaca. Oni su sada stajali, kao i on sam, u vojnički ukočenom stavu. S jednom razlikom: njihovi su pogledi bili usmjereni ravno naprijed, dok je komandant, naprotiv, okrenuvši glavu udesno, gledao prema obojici pristiglih generala, jer, zaslijepljen suncem, nije odmah mogao razabrati koji je od njih dvojice vrhovni komandant. Osim toga, oba su gospodina nosila tamne zaštitne naočari. I — obojica su imala odlikovanja na prsima. Kad su došli bliže, jedan od njih nešto zaostane. Dakle, onaj što ide naprijed, mora da je general Spaatz. Komandant Scott trgne desnicu do kape i isklepeće svoj raport. Vrhovni komandant promotri komandanta Scotta nekoliko sekundi tako oštro kao da bi želio pročitati njegove misli. Zatim nehajno zahvali i prođe napadnom brzinom mimo počasne čete. Drugi general kimne komandantu Scottu u prolazu kao stari znanac. Njegovo pomalo pognuto držanje s rukama prekrštenim na kraju leđa i način kako je otpozdravio vojnicima odavali su da je svoje civilno odijelo tek nedavno zamijenio generalskom uniformom. Kad je došao do sredine reda padobranaca, neočekivano se okrene, vrati se i postavi se pred Scotta, pa ga, upiljivši pogled u njegova odlikovanja, upita: »Mora da ste imali nekoliko besanih noći, zar ne?« I ne čekajući odgovora, rekne dalje: »I ja također. Već tjednima spavam samo po nekoliko sati. Na našem projektu Manhattan radilo je od 1943. godine 150 hiljada ljudi. Zna li vi to?«

»Ne, sire!«

General stupi korak natrag. Tamna stakla njegovih zaštitnih naočara sličila su nadnaravno velikim, začuđenim očima, »što? Vi niste čuli još ništa o projektu Manhattan? Zar ćete možda ustvrditi također da nemate pojma zašto smo vam ovamo poslali šestoricu naših učenjaka i što predstavlja tovar koji je ovamo prispio pred dva dana? Recite mi da ništa ne znate, a ja ću vam reći da ste proketo slabo inteligentni.«

Iznenaden i povrijeđen tim nepristojnim i surovim tonom, Scott odvrati: »Oprostite, sire, onda sam stvarno veoma

slabo inteligentan. Ne znam ništa o projektu koji se vjerojatno držao tako u tajnovitosti da ja unatoč tome što je broj tih suradnika bio izvanredno velik nisam čuo ništa ni šaputati o tome. Može biti da sam ja tome kriv jer sam od početka rata trajno na fronti. Dobrovoljno sam se odrekao i godišnjeg odmora.«

Posljednje riječi Scottova odgovora čuo je i general Spaatz. On se vratio do njih i postavio uz generala Grovesa. Ovaj ga pogleda i rekne: »Veoma sam zadovoljan. Komandant Scott ne zna ništa o onome. Mogu vjerovati da ni inače nije ništa o tome prodrlo napolje. Naša protuobavještajna služba je ovaj put odlično funkcionirala.«

Zatim se obrati Scottu. »Komandante! Molim vas da mi oprostite moje oštre riječi od malo prije. To je bilo potrebno. Vjerujte mi.«

Vrhovni komandant general Spaatz popravi jednu vrpcu odlikovanja na Scottovim prsima. Kimnuvši pri tom prema generalu na svojoj strani, rekne: »Ako niste znali tko je general Groves, onda ću vam to ja reći. — On je onaj najodgovorniji za provedbu projekta Manhattan, koji se razvijao u višegodišnjem tajnom istraživačkom radu u Los Alamosu. A što se tiče svrhe mogeg dolaska, komandante — no, ja se nadam da ste to već odgonetnuli! Ili možda niste?«

»Priznajem, razmišljao sam o tome, sire«, odvrati Scott. »No ako dopustite, zadržat ću svoje zaključke i dalje za sebe.«

»Vrlo dobro, vrlo dobro«, pohvali ga general Groves. »Razmišljati smijete. To je dopušteno. Ali ništa više.«

Kroz prozor svoje nastambe promatrali su piloti izviđači Hawkins, O'Hagerty, Sharp i Richardson događaje na aerodromu. »To što oni izvode pravi je cirkus«, rekne Sharp. »Da sad i predsjednik USA sleti u svom privatnom avionu, ne bih se više ništa čudio.«

Hawkins ispruži u teatralnoj pozi jednu ruku i stane deklamirati grobnim glasom: »Biti ili ne biti — pitanje je sad...« Zatim promijeni izraz lica i upilji pogled u prazan dlan. Glas mu je zvučao veoma žalosno. »Recite mi, nebes-

nici, što će ta prikaza? Ne mogu shvatiti da ljudi puni zlobe mrze i mjesto da ljube, žele ubijati.«

Sharp napravi prstom krug na čelu. »Zar te opet uhvatio, Hawky? Ili mi, možda, možeš razjasniti što treba da znači ta tvoja glupa govorancija?«

Hawkins zadrži odsutan pogled. »Kako da ti protumačim pjesničke riječi? Ti se samo smiješ i kad se meni od užasa koža ježi.«

»Protumači to onda meni, ako misliš da te Sharpie ne može razumjeti«, zatraži Richardson.

Hawkins zatvori oči i zaklima nekoliko puta glavom s jedne strane na drugu. »Noćas sam dugo razmišljao o tome i najednom sam shvatio što sve to znači.« Iznenada pruži šaku prema Richardsonovim prsima i rekne strastveno: »U onom užasnom sanduku što su ga pred dva dana iskrcali iz transportnog aviona, mora da se nalazi samo neko osobito oružje — superbomba, ako hoćete da tako kažete. Bacit će je na neki japanski grad. Možda će jednim udarcem uništiti hiljadu ljudi.«

»Rekao sam vam — on opet igra svoju ludu ulogu«, rekne Sharp tonom uvrijeđenoga. »To je njegov hobi da iz svake brbljarije što ju je čuo ili o kojoj je čitao odmah pravi dramu.«

»No to što je rekao nije baš brbljarija«, odvrati Richardson. »Ja sam, štoviše, uvjeren da je točno to što kaže o osobitom oružju.«

»Sigurno ima pravo«, promrmlja O'Hagerty. »Sad će konačno učiniti kraj s Japsima. Ja sam također razmišljao i...«

»I došao si na to da stvar koja nije ni tonu teška, može uništiti čitav grad«, rekne Sharp raspalivši se opet. »I ti si isto tako glup kao i Hawky, velim ti. Ta razmisli! Nemoguće je jednom bombom odjednom razoriti dvadeset ili čak trideset kuća. Čak i kad smo našim najtežim komadima tukli bojne brodove nisu se raspukli.«

»Bojni brod je sagrađen od čeličnih ploča, dok su kuće od cigle, kamena ili drva«, odvrati Richardson. »I — kako sam čuo — japanske su kuće od vrlo tankih drvenih zidova, a unutra su stijene od papira, napetog u drvenim okvirima. To su Japsi izmislili jer njihove otoke stalno drmaju potresi.«

»Da, to već može biti točno«, rekne Sharp. »No čak i kad bi sve kuće u japanskim gradovima bile sagrađene od drveta, što sigurno nisu, ne može se jednom bombom, kako to kaže Hawkins, odjednom uništiti tisuću ljudi. Ta Japsi su sebi još za vremena sagradili protuavionska skloništa. Nisu ni oni pali na glavu, kako to vi možda mislite. Sjetite se samo njihovih aviona, podmornica, njihovih ratnih brodova i tehničkih uređaja što smo ih zaplijenili. Sve je to bilo prvoklasne konstrukcije. Imaju odlične inženjere i pronalazače — to je dokazano. Sjećate li se još japanske vojne bolnice na Luzonu? Bila je uređena sa svim finesama isto kao i neka američka. Japanci su narod visoke inteligencije, kažem vam.«

»Kome ti to govoriš? Zar možda meni?«, podsmjehne mu se O'Hagerty. »Misliš li da ja to ne znam i sam? No što koristi Japancima njihova inteligencija, ako mi imamo superbombu, prema kojoj je i najbolja zračna obrana bespomoćna?«

»Slušaj me sad dobro«, zapovjedi mu Sharp. »To sa superbombom za mene je besmislica. Kad bi naši ljudi stvarno otkrili nešto slično, ne bi poslali ovamo samo jednu bombu, već stotinu ili dvije stotine njih. Je li ti to jasno?«

»Sharpie zapravo i nije tako glup«, promrmlja Richardson i usmjeri pogled prema prozoru. »Jedna bomba nije baš ništa, pa i ako joj je eksplozivni učinak sto puta veći negoli je onaj komad od deset tona. Pitanje je, dakle, što je u onom komičnom sanduku? I čemu taj pokret generala i drugih ljudi?«

»Ja sam vam već prekjucher odgovorio na to«, rekne Sharp i stavi nehajno gumu za žvakanje u usta. Prije negoli ju je pregrizao, gurne je jezikom pod obraz i stane bez riječi gledati u drugove. No budući da su i oni nijemo gledali u njega, ne mogavši se, očito, sjetiti kakvo li je to mišljenje on imao prije dva dana, zapucketa sa dva prsta i rekne: »Ah, baš ste budale! Zar zbilja više ne znate? Rekao sam vam da je u sanduku oprema za vatromet povodom svečanosti mira. Zato su i generali došli ovamo.«

Hawkins je bez riječi buljio neko vrijeme preda se, pa onda zaklima u strastvenom naklonu glavom i pokrije lice rukama.

Richardson rekne samo: »To bi bilo lijepo, ali ja ne vjerujem u to.«

O'Hagerty pograbi već napola praznu limenku narančina soka i ispije je do posljednje kapi. Zatim cmokne zadovoljno ustima i pogleda u praznu posudu. »Eh, baš bih volio znati čemu bi taj tajanstveni predmet trebao da posluži. Ako je to neka čudesna bomba, onda neće ovdje eksplodirati. Ako je pak to neka oprema za vatromet u slavu mira, sigurno je da će nas pravodobno pozvati na svečanost. Sada pak idem u kantinu — imam apetit za nešto osobito fino. Možda porcija jastoga ili lososa. Tko ide sa mnom?«

Istoga dana, točno u sedam sati naveče, počela je u komandi zračne baze Tinian konferencija. Vrhovni komandant američkih zračnih snaga u Pacifiku, general Spaatz, pozvao je na taj sastanak generala Grovesa, komandanta zračne baze i ona tri avijatička oficira što su stigli prije nekoliko dana kurirskim avionom. General je pozvao učesnike konferencije da zauzmu mjesta. Sam je polagano hodao od jednog kraja prostorije do drugog, pogledavao katkad prema stropu, kao da ondje nešto traži, a da nikoga od prisutnih nije ni okrnio pogledom. Pri tom je govorio prekidajući se na mahove:

»-----Moja gospodo! U ratu protiv Japana bit će sutra upotrijebljeno novo oružje. Da bismo sebi prištedjeli ogromne žrtve — što bi ih zahtijevala invazija na japansko kopno — sutra rano ujutro past će na jedan centar neprijateljske ratne industrije bomba. To je nova bomba od dosad nepoznatog — eksplozivnog učinka. Izrađivala se u strogoj tajnosti u Los Alamosu — kao »projekt Manhattan« i za to nam je trebalo — više od dvije godine istraživačkog rada. Sutrašnji dan bit će u našoj ratnoj povijesti zabilježen kao dan odmazde za Pearl Harbour. Istovremeno će primjena te bombe — zastrašiti — sve neprijatelje naše domovine od novog rata.«

Tek sada se general Spaatz zaustavi i progovori neposredno trojici avijatičkih oficira: »Mi smo izabrali trojicu najboljih i najiskusnijih avijatičara našeg zrakoplovstva koji će bombu dovesti na cilj. Pukovnik Tibbets bit će sutra

komandant aparata B-29 i upravljat će njime. Major Ferebee je određen za bacača bombe. Kapetan Parsons je predviđen za pomoćnog pilota. Nadam se da ćete vi, gospodo, znati cijeliti visoku čast koja vam je tim nalogom iskazana i da ste također svjesni kako vam je teška odgovornost nametnuta. Sve ostalo saopćit će vam sutra ujutro prije starta general Groves. On će vas kao voditelj projekta Manhattan upoznati i s nekim tehničkim detaljima. Ime grada koji treba da bude cilj napada saznat ćete također sutra ujutro od mene.«

6. kolovoz 1945!

Na horizontu se zažarilo nebo. Vatrene sunčeva kugla se digla i učinila more poput ogromne bujice rastopljenog metala. Gledane prema tome moru plamena što zasljepljuje oči, palme na otoku Tinianu bile su crne i kao pougljene. I ljudi oko snažnog četveromotorca B-29 izgledali su kao crne sjene iz podzemnog svijeta. Aparat je tu stajao kao neka prethistorijska neman s krilima. U svojoj nutрини nosio je novu bombu. Živčani sustav stroja sačinjavali su dovodni kabeli. Životni sok im je benzin. Metalni dijelovi nadomještaju kosti i mišićje. Motori mu daju tisuće konjskih snaga. Mjesto mozga misle za tu mašinsku neman tuceti instrumenata. Ljudi su ih izmislili i stavili sebi u službu.

Posada aviona je nastupila. Avijatičari stoje u redu pred generalima Spaatzom i Grovesom. Obojica promatraju čovjeka za čovjekom i svakoga oslovljavaju po činu i imenu. Pukovniku Tibbetsu, komandantu aviona B-29, vrhovni komandant Spaatz prihvati ruku i čvrsto je stisne. »Pukovniče, podsjećam vas još jednom na to da je vaš nalog jednak visokom odlikovanju. Vaše ime će se kasnije u povjesnicama naše zemlje spominjati s počašću. Ovlašten sam dopustiti vam da prigodom ove akcije jedinstvene važnosti dadete ime stroju kojim ćete upravljati. Recite glasno to ime.«

Iznenaden neobičnom počasti, pukovnik Tibbets sklopi oči. Pogled mu zatim klizne s generalova lica i izgubi se u nebeskim daljinama. Sekunde su prolazile. U licu avijatičara zaoblile su se ivice gornje i donje čeljusti. Dosad tvrdi potezi postali su mekani. To lice dobilo je blag, gotovo djetinjski

izraz. Pogled avijatičara opet se vrati generalu. »Sire, ako mi je dopušteno, neka taj avion nosi ime moje majke — Enola Gay.«

Glasnije nego Tibbets ponovi general Spaatz ime: »Enola Gay.« Zatim zapovjedi pukovniku da pođe s njim u zapovjedničku kabinu. I tek ondje dozna Tibbets cilj bombardiranja. General mu pokaže točku na karti leta. A ta je točka označavala jedan grad. Zvao se Hirošima.

Toga jutra, 6. kolovoza 1945. oko šest sati ujutro, nagnula se radnica u pogonu ratne industrije Yasuko Sasaki nad ležaj svojega sina Šigea. On je ležao skvrčen na svojoj hasuri na podu. Lijevom je rukom pokrio lice kao da bi, uplašen nekim zlim snom, htio zaštititi glavu. Desnicu je ispružio kao na obranu. Priljubljena uz njegova savinuta leđa, spavala je mala Sadako. Mora da se u snu prevalila sa svoga ležaja na šigeovu stranu jer njezin tanki pokrivač, kao no-gama odgurnut i zbijen u klupko, leži na njegovoj hasuri.

Majka časak promotri djecu kako spavaju pa zatim vrhom prsta dodirne Šigeov nos. On napući nosić kao da bi želio otjerati muhu. Drugi je dodir imao isti rezultat, kod trećeg počne škiljiti, a četvrti ga posve probudi.

Majka mu prošapće: »Ne zaboravi — danas moraš u red zbog razdiobe živežnih namirnica. Budeš li prije osam pred uredom, morat ćeš manje čekati. Najbolje je da odmah ustaneš, inače se nećeš na vrijeme probuditi. Čuješ li, šigeo? Ustani!«

Dječak se ispruži, zijeвне i rekne tužno: »Ta pusti me da ležim još jedan sat. Sigurno neću prespavati dulje negoli smijem.«

»Ne, ne, više volim da odmah ustaneš. Uredi se i onda probudi sestru. Nemamo više ni truna hrane u kući. Bila bi nesreća da dođeš prekasno pred ured. Hajde, diži se, ja se moram žuriti. U pola sedam treba da budem u pogonu. Dakle, ustaj!«

Ona se nagne još niže, nježno protrlja svoj nos na njegovu i podigne ga zatim za jedno uho uvis. Udarac u glavu, koji je trebao da ga sasvim probudi, nasmije ga. On puhne

veselo u majku i skoči na noge. Kad je htjela otići, obuhvati je kao da će je napasti. »Zar uistinu nemaš baš ništa više za jelo?«

Yasuko pogladi njegovu glatko podšišanu kosu. »Ništa, dijete moje. Ni mrve. Hajde, pusti me, moram na posao.«

Šigeo potrči za njom. Žurila se, ali se još jednom okrene i kimne mu glavom. Odmah zatim nestade njezina mršava lika iza ugla jedne kuće. Šigeo se zabrinuto nasloni na vratnicu. Zabrinuli su ga tamni krugovi oko majčinih očiju i njeno mršavo lice. Sigurno je bolesna od gladi. Malo prije, dok je tako žurno tapkala ulicom, po prvi put je zapravo primijetio kako je mršava. Sinoć uveče je iz lonca ostrugala ostatke kaše od graha i trpala ih u usta njemu i njegovoj sestri Sadako. Ali sama nije pri tom ništa okusila.

Šigeo se brzo odluči, odgurne se od vratnice i pođe u kuću. Danas će gospodinu u uredu za prehranu reći da je majka bolesna od gladi. Ona neće moći više na rad ako ne dobije nešto jela — i to će reći službeniku. To mu mora reći! Ne smije iz pukog respekta pred gospodinom službenikom uzeti što mu god ovaj dadne i mnogo puta zahvaliti za malo jela. Mora govoriti za svoju majku. Službenik ne može slutiti kako loše izgleda Yasuko Sasaki. Treba mu to reći.

Pun odlučnosti povikne Šigeo: »Ustaj, mala sestro! Danas je lijep dan. Idemo da donesemo jela. Morat ćeš mi pomoći nositi.«

Sadako se probudi i pogleda pospano u Šigea. Kako je bio dobro raspoložen, stane udarati rukama oko sebe kao neka životinja s krilima, te povikne ponovno: »Diži se, mala sestro! Inače će doći zmaj Čikamacu pa će te ugristi.«

Ona se stane smijati veselim grimasama što ih je Šigeo izvodio. Jednim prstom pokaže na njega. »Ti si Čikamacu, ti, ti, ti!« Zatim se brzo zamota u pokrivač. On se obori na sestru i počne je škakljati.

Vrištavu galamu što ju je ona pri tom izazivala mogla je čuti čak i gospođa Kumakihi na ulici. Ona napući, osluškujući, usne i dotapka odmah do kuće obitelji Sasaki. Kako se bojala tučnjave, otvori naglo vrata i stupi unutra. Ugleda djecu kako se rvu u igri pa ih najprije pogleda razdragano, ali odmah zatim i žestoko puhne da bi ih prestrašila. »Vama

je lijepo«, rekne iznenađenoj djeci. »Nemate brige kao ja. Noćas sam sanjala o potresu. Kuće su se rušile. Svuda je gorjelo. A najgore je od svega bilo što je sunce palo s neba. Ja sam se od straha probudila te sam vikala i kad sam već sjedila na svojoj hasuri.«

Starica zgrbi leđa i uvuče glavu među ramena. Raskolačivši oči tako da je izazivala strah, postavi ispruženi kažiprst na nos i prošapće promuklim glasom: »Kad ja tako nešto sanjam, to će se i dogoditi.«

Zatim skine prst s nosa i kimne nekoliko puta glavom da bi naglasila važnost svojih riječi. A kako su djeca začuđeno buljila u nju, osjeti da su je ozbiljno shvatila pa nastavi govoriti naglašavajući jako svoje riječi:

»Sve što sanjam, znači nešto određeno. Dok spavam, živim u svijetu duhova. Tamo čovjek može vidjeti budućnost. Daaa, tamo se to može. Samo, sve izgleda drukčije i čovjek ne razumije sve odmah. Treba to znati ispravno protumačiti.«

Šigeo, koji je slušao njezin govor klečeći na hasuri, pokloni se na brzinu pa rekne: »Poštovana Kumakihi-san, ali vi ste već sanjali i ponešto što nije bila istina.«

Stara gospođa pogleda najprije iznenađeno u dječaka koji joj ne iskazuje dovoljno poštovanja i podupre ruke na koljena. »A što to nije bila istina, ha?«

»Pa vaš san o loncu punom riže, Kumakihi-san. Vi ste mi rekli da u vašem vrtu iskopam lonac. Ja sam kopao, ali nikakva posuda nije bila sakrivena u zemlji.«

Starica se uspravi. Njezino se lice trzalo. Pogleda prema vratima. »Da, da, lonac s rižom — da, on nije bio u vrtu. To je istina. Taj sam san krivo razumjela. Drukčije to ne mogu sebi razjasniti... Do danas ne znam što on treba da znači: lonac pun riže zakopan u vrtu.«

Žalostan izraz lica stare gospođe pobudi šigeovo saučešće.

»Možda je lonac sakriven duboko u zemlji? Ne mislite li i vi tako, Kumakihi-san?«

»Da, to može biti«, promrmlja starica. »No unatoč tome neću više tražiti. Riža je već odavna sagnjila.«

Polagano pođe prema vratima i rekne ne okrećući se: »No to što sam noćas sanjala sasvim sigurno znači potres. Čitav današnji dan prosjedit ću vani, pred svojom kućom.

pa mi se ništa neće moći dogoditi ako se nešto sruši. I vama, djeco, savjetujem — nemojte ostati kod kuće.«

»A što je to potres?« upita Sadako pošto je susjeda otišla.

Šigeo se zamisli. »Potres... to je...« Ali nije dovršio rečenice jer nije našao pravih riječi da joj to protumači. Kad je njemu bilo šest godina, jednom ga je potres probudio iz sna. Majka je tada pobjegla s njime iz kuće. Kasnije je u školi slušao o strahovitim katastrofama koje su u mnogim japanskim gradovima uzrokovale strahovita razaranja. Ali zašto je bilo tako? Možda zato: »Potres čine zli demoni. Oni se nalaze duboko, duboko u zemlji. Ponekad hoće da izađu, a budući da ne mogu, ljute se i tresu čitav svijet. Onda se, kod nas na zemlji sve ljulja. Kuće se ruše, a more pravi velike, velike valove. Oni preplavljuju velik dio kopna.«

Za Sadako je to bila i grozna i lijepa, ali puno prekratka priča. Htjela je da čuje još više o tome. »A što radi sunce?«, upita sišući usput svoj prstić.

»Sunce? Ono — ono ne radi ništa«, odvrati Šigeo. Tada se sjeti što je gospođa Kumakihi sanjala pa doda: »Možda se plaši jer se njegova sestra, zemlja, ljulja pa od straha pada s neba.«

Opazi da bi ga Sadako htjela još nešto upitati te je preduhitri: »Ne pitaj me više ništa, jer ne znam ništa. Nego hajde da te obučem. Moramo poći.«

»Neću da idem nikamo. Hoću jesti!«, odupre se Sadako.

»Dobit ćeš jelo, no moramo ga najprije donijeti.

»Hoću odmah da jedem!« zakuka djevojčica i baci se na hasuru. Šigeo je htjede dignuti, ali se ona ovije pokrivačem i počne se bacakati. Dječak se razljuti te opali tvrdoglavoj sestri nekoliko udaraca po površini za sjedenje. Jednim potezom izvuče zatim ispod njezina tijela hasuru tako da se Sadako prevalila i stala urlati. On smota pokrivač i hasuru i sve baci u kut. Zatim joj zaprijeti: »Ako ne daš da te odmah obučem, zatvorit ću te pa ću poći bez tebe po jelo. Čitav dan biti ćeš sama, i to gladna!«

Djevojčica umukne, obriše svojim malim šakama suze s obraza i nastavi jecati na mahove. Nije se više odupirala dok joj je Šigeo navlačio bijele vunene čarapice i lagani kimono od najjeftinije šarene tkanine. I kad je sad pred njim stajala ljutito napučivši donju usnicu i spustivši glavu,

sa suzama u očnim kopcima, padne mu na pamet osobita misao: iz škrinje za odijela izvadi majčinu svečanu haljinu, skine s nje sjajni svileni pojas i ovije ga sestri oko boka. Ona se najprvo pogleda odozgo prema dolje, a onda stane s nepovjerenjem promatrati kako on mota oko nje mnogo preširok i predugačak pojas, pa ga opet odmotava, slaže i opet prilagođuje. I kad je na kraju Šigeo odstupio od nje, ocijenio svoje djelo i, ushićen njime, pljesnuo rukama, znala je Sadako da je taj pojas uljepšava. Zaboravila je i jad i glad, digla samodopadno ruku u vodoravan položaj i okrenula se pred bratom oko same sebe.

On klikne: »Kako si lijepa! Ja ću službeniku u uredu za živežne namirnice reći: Velepoštovani gospodine, to je moja mala sestra Sadako, Ona je opasala novi pojas zbog vas, da razveseli vaše oči. Molim vas, obrađujte i vi nju i dajte joj što više jela.«

Sadako je bila ponosna kad je vidjela da joj se brat divi. Sad je ona počela požurivati: »Hoću da idemo! Hajdemo! Pođil!«

On brzo stavi majčinu haljinu u škrinju i uputi malu: »Kad budemo vani, ti se sasvim pritisni uza me da te susjedi što manje vide. Inače će kazati majci da si uzela pojas s nje-ne najljepše haljine.«

U isto vrijeme letio je četveromotorni bombarder »Enola Gay« u visini od osam tisuća metara u smjeru japanskog otoka Sikok. Nalazio se iznad točke gdje se sijeku 29. stupanj sjeverne širine i 136. meridijan. Njegovi su motori i instrumenti funkcionirali odlično. Pa i bežična veza sa zračnom bazom Tinian bila je u najboljem redu. Tlo se vidjelo vrlo dobro. Nijedan oblačić, pa ni lagani veo nije mutio zračni prostor.

Pomoćni pilot, kapetan Parsons, pjevušio je jednu dječju pjesmicu. Melodija mu je iznenada došla na pamet. Nije je tražio u svome sjećanju i nije uopće bio svjestan da je pjevuši. Pukovnik Tibbets, koji je s pomoćnim pilotom bio u vezi putem mikrofona pričvršćenih pred ustima, čuo je to pjevušenje. Odmah se obrati Parsonsu: »Znam tu pjesmicu,

kapetane! Pjevala mi ju je moja majka dok sam još bio dijete. Sjećam se čak i riječi: moj konjić skače preko brežuljaka, moj konjić je kao vjetar brz, da ga ne držim za uzde, nestao bi poput vihora.«

Parsonsove su oči bile usmjerene prema instrumentima pa ne odgovori ništa. Pukovnik ga upita pomoću mikrofona: »No? Što kažete o mojem pamćenju?«

»Divim mu se.«

»I to je sve što mi možete reći? Jeste li vi još znali riječi?«

»To sad ne mogu kazati.«

»Zašto ne?«

Parsonsova ljevica se trgne uvis. Njegov glas odavao je nervozu i nestrpljivost. »Neću da razmišljam o tome, pukovniče. Ja sam pjevušio pjesmicu baš zato da odvratim svoje misli.«

»Aha, tako — razumijem vas. Vi nećete da mislite na našu bombu, zar ne?«

»Pogodili ste, pukovniče!«

»Ali ja bih baš želio da razgovaramo o tome, kapetane. Meni je tada lakše. Mislim, naime, na bombu otkako smo poletjeli.«

»Onda je skrajnje vrijeme da isključite tu vrst razmišljanja, pukovniče. Inače će biti zlo za vas jer-----.«

Prekine se pa nakon kratke stanke rekne: »Oprostite mi zbog mojih nepristojnih riječi. Ne mislim da vam dajem savjete.«

»Dajte samo, kapetane, dajte! Govorite dalje!« — potakne ga Tibbets brzo. »Hoću da čujem vaš glas. Moram znati da kraj mene sjedi čovjek koji se zabavlja istim mislima kao i ja. I vi imate — kao i ja — mnogo letova za sobom. Doživjeli ste koješta, zar ne? Ali ovaj put vam je teško. Ne znate što će se dogoditi kada ta bomba padne na cilj ...«

Parsons povuče remen na prsima. »Molim vas, pukovniče, govorimo o nečem drugom. Dajte mi nalog da pošaljem bilo kakvu poruku na Tinian. Mogao bih, na primjer, opet javiti da je kod nas sve u redu. Ili...«

»Treba da razgovarate sa mnom, kapetane! — — Ne, imate pravo. Nema to smisla. Ne smijemo govoriti o tome. Pjevušite opet, kapetane, onu dječju pjesmicu — ha? Ja ću

pjevati s vama riječi. No, počnite! — Moj konjić skače preko bregova, moj konjić je kao vjetar brz ...»

Prislušni aparati jedne japanske promatračke stanice na obali otoka Sikok registrirali su šum avionskih motora koji je dolazio s juga. Stanica je predala preduzbunu komandi Hirošime.

U to vrijeme su Šigeo i Sadako stajali u redu na kraju mnogočlane ljudske zmiје pred uredom za dodjelu živežnih namirnica. Oni sasvim naprijed u toj gomili stajali su već satima da bi obavili svoj posao. Šigeo i Sadako stali su u red tek pred jedan sat. Mala je u dječjem nemiru tapkala nogama na mjestu. Okružena tolikim nepoznatim ljudima, osjećala se kao zatvorena u kavezu. Tijela odraslih onemogućila su joj da gleda prema ulici. Vidjela je samo odijela i noge i — kad bi pogledala prema gore — glave velikih ljudi. Postalo joj je nepodnosivo vruće, glad ju je morio, pa i žeđa, ali od straha pred stranim ljudima nije se usudila potužiti na to.

Šigeo je, predavši se sudbini, stajao pokraj nje. Čas prije se, jer su njega i Sadako tako stisli, pomaknuo iz reda, a zatim su i njega i malu sasvim izgurali i tek nakon ponizne molbe dopustili im da se opet uključe u red. Iz govora onih što su stajali oko njega mogao je razabrati da se oni ne nadaju da će prije podneva obaviti posao. Morat će, dakle, čekati još nekoliko sati — i Sadako zajedno s njim.

Pogleda je zabrinuto: hoće li ona moći još tako dugo izdržati? Ni ona nije, kao ni on, ništa doručkovala.

Čudio se što je tako strpljiva i što bez ijedne riječi podnosi tu jezovitu stisku. Glavu je zabacila natrag, licem okrenutim prema nebu. Njeni kao od groznice zacrvenjeli obrazi i njezino teško disanje zabrinjavali su ga. Ako je odvede kući, prištedjet će joj mnogo teškoća. Ni u kojem slučaju ne može ovdje izdržati još nekoliko sati. No ako se udalji, morat će, kad se opet vrati, stati kao posljednji u red. Sad se ona naslonila na nj, obuhvatila ga. Objesila se sasvim o njega. Zar je tako umorna da više ne može ni stajati?

Šigeo se nagne. Kako se nije pristojalo da pred odraslim, stranim ljudima govori glasno, prošapće: »Hoćeš li kući Sadako?»

Ona ga pogleda umornim pogledom iz zamagljenih očiju i ne odgovori ništa. Bila je, očito, već toliko iscrpena da više

nije mogla ni govoriti. Mora je odnijeti odavde? Možda će oni što stoje za njim dopustiti da rezervira sebi mjesto dok se ne vrati?»

Koliko mu je tjesnoća dopuštala, okrene se. Dvije postarije žene pogledaju ga ljutito.

»Moja mala sestra ne može više stajati...«, počne Šigeo, no jedna od žena ga odmah presiječe: »Pa nosi se odavde ako više ne može stajati.«

Druga rekne strogo: »Što uzimaš dijete sa sobom kad znaš da tu treba stajati satima? Morao bi je ostaviti kod kuće.«

»Sad ću je odvesti kući, no mogu li opet stati na svoje mjesto ako se vratim?«

»Ti stalno hoćeš nešto drugo«, ukori ga susjeda. »Izlaziš iz reda, onda se opet guraš unutra, a sad ti se pak šeće. Što se mene tiče, idi kamo te volja, ali se pred mene više nećeš postaviti. Neću da se zbog tebe stalno uzrujavam. Imam dosta i drugih briga.«

U taj čas nastade micanje u repu. U nekoliko mahova pošlo se naprijed — za korak, zatim za dva, pa opet za pola. Svi su očekivali da će se još jedanput poći naprijed i svi su se tako natisnuli da se nekoliko minuta nitko nije mogao ni maknuti.

Uklješten u mnoštvu, šigeo začu kako mu sestra od straha stenje. Činilo se da joj je ponestalo zraka za disanje. Dlanom potraži njezinu glavicu i nađe je iznad svojega koljena. Ili sti je pritisnuli dolje, ili je klonula; u svakom slučaju više se ne može vlastitom snagom uspraviti. Ako joj on ne pomogne da zahvati čistog zraka, zgnječit će je kao žabu.

Snagom koju mu je dao strah pribavi sebi prostora i to tako da je one koji su ga odostrag pritiskivali savnutih leđa odguravao od sebe, dok je o čovjeka pred sobom upro glavu. Psovali su ga i prijetili mu da će ga izmlatiti, no on se grčevito borio sve dok nije uspio da dohvati sestrinu ruku i da je izvuče iz reda. Ona je upravo očajnički vapila za zrakom. Lice joj je sasvim pomodrilo. I — što je najgore, u lijepom svilenom pojasu s majčine svečane haljine zijevala je poput šake široka pukotina. Vjerojatno je netko od onih što su se bezobzirno gurali stao na jedan kraj pojasa i nije digao nogu kad je ono šigeo povukao malu za sobom. Njoj ta

grozna pukotina nije zadavala nikakve brige. Ispružila je ruke i jaukala: »Hoću odavde! Nosi me!«

Razljučeni susjedi u redu još su psovali, a jedan čovjek zaprijeti Šigeu, štoviše, šakom. Ovaj je gledao prestrašeno u tog razbješnjelog susjeda i pošto je natovario Sadako sebi na leđa, stao se, koračajući unatrag, udaljavati od tog čovjeka, koji ga je, čini se, čak htio i istući. Tek kad se uvjerio da protivnik nema namjere da pođe za njim, okrene se i požuri prema kući.

Toliko zla unutar jedva jednoga sata šigeo još nije doživio. Silno je želio da se osveti odraslima koji su ga, kako je on mislio, vrijeđali bez razloga i prijetili mu. Nikakve isprike, nikakve molbe nisu mu koristile kod tih ljudi. Toliko su lakomi za jelom da uopće nisu imali obzira ni prema maloj djevojčici. A Sadako je isto tako gladna kao i oni.

Samo ti bezobrazni ljudi prisili su ga da malu ponese na tako dalek put kući. Uh! To će biti muka. Već sad osjeća kako mu noge slabe kad pomisli: dugačka cesta uzduž rukava rijeke, zatim preko mosta kod glavne ceste pa odatle mimo velike robne kuće-----

Ne! To bi bilo glupo. Neće poći putem preko vrućih asfaltnih cesta u središtu grada, već pokraj sveučilišta, pa preko malog mosta kroz park Hijiyama. To je, doduše, još dulji put, no u parku će moći otpočiniti i okupati noge u jezeru. Ako pretrči čitav put natrag, za jedan sat može biti opet pred uredom za živežne namirnice. Pa ako i bude posljednji u redu, neće ga moći otjerati. Danas je dan kad se izdaju doznake. Moraju mu dati živežne namirnice.

S više pouzdanja i bolje raspoložen negoli prije žurio se Šigeo sa svojim teretom drugim smjerom. Već je i sveučilište bilo za njim, prešao je i most preko jednog od šest rukava rijeke Ote i kojih četvrt sata nakon toga opazio pred sobom drveće parka Hijiyama- Začuje laganu tutnjavu i zaustavi se te u plavetnilu neba počne tražiti avion. Kako ga nije pronašao, pođe dalje. Ušao je u park i uputio se prema malom jezeru. Žalosne vrbe obrubljuje su površinu vode.

Šigeo se ogleda unaokolo. Ni na kojem od puteljaka što su vodili na sve strane nije bilo vidjeti šetača ni policajca. Prilika da se okupa u jezeru bila je neobično povoljna. Skine

sa sebe sestru i opazi da je zaspala. Položi je u travu i skine košulju promočenu od znoja. Skidajući hlače pogleda po drugi put uvis. Tutnjava avionskih motora čula se sve jače. Ni ovaj put nije mogao otkriti avion. Čini se da leti vrlo, vrlo visoko.

Šigeo se iskoprcu iz hlača, potrči prema jezeru i skoči u vodu.

Obalna stanica na otoku Sikok pravodobno je obavijestila komandu u Starom dvorcu u Hirošimi o naletu četveromotornog neprijateljskog bombardera. Komanda, međutim, nije izdala nalog za alarm. Rad u pogonima ratne industrije nije se smio prekidati zbog jednog jedinog neprijateljskog aviona.

Pukovnik Tibbets, komandant B-29 »Enola Gay«, usmjerio je avion u visini od osam tisuća metara prema središtu grada Hirošime. U spremištu se bacač bombe major Ferebee zadržavao mehanizmom koji je otvarao rov bombe.

Sada je Ferebee navizirao cilj.

Bomba je pala.

Uz paklenski zvižduk rušila se neman u dubinu.

Posada aviona »Enola Gay« navukla je, kako joj je bilo zapovjedbno, crne zaštitne naočari pred stakla maski s kišicom. Nijedan od trojice avijatičara nije znao u koju svrhu bi trebale služiti te zaštitne naočari. Nitko od njih nije znao što će se u slijedećim minutama dogoditi. Oni su samo izvršili strogo zapovijed.

I sva su trojica iščekivala što će biti, s tijelima koja su postala bezosjećajna. Osluškivali su i mislili da čuju zvižduk bombe koja se ruši. Ali to nije bio taj zvižduk, već su to osjećali krv što su je njihova uzbuđena srca tjerala kroz žile. I svi su oni buljili, okamenjenih lica, gledajući u prazninu, obuzeti i ukočeni laganom slutnjom katastrofe kakvu još svijet nije doživio.

Teško kucanje bila nije smetalo satu na ruci pukovnika Tibbetsa. U njemu su se okretali kotačići. I s tim okretanjem jedna je sekunda za drugom postajala prošlost. Ka-

zaljke su pokazivale osam sati četrnaest minuta i trideset pet sekundi.

Na bombi se pomoću vješto konstruiranog mehanizma otvorio padobran.

Padobranom se ona polako spuštala prema zemlji.

Kazaljke na satovima pokazivale su osam sati četrnaest minuta i pedeset sekundi.

Bomba se nalazila na visini od šest stotina metara iznad zemlje.

I kad se oko osam sati petnaest minuta spustila za daljnjih stotinu metara, aparati što su ih izmislili učenjaci, izazvali su u nutrini bombe paljenje: neutroni su razdvojili atomska zrna teškog metala urana 235. I to se odvajanje ponovilo u neshvatljivo brzom lančanoj reakciji.

U milijuntom dijelu jedne jedine sekunde rasplamtjelo se novo sunce u sjajno bijelom svjetlu.

Stotinu puta svjetlijem negoli je nebesko sunce.

I ta vatrena kugla obasjala je zrakama nekoliko milijuna stupnjeva vrućine grad Hirošimu.

U toj sekundi izgorjelo je 86 100 ljudi.

U toj sekundi je 72 000 ljudi pretrpjelo teške ozljede.

U toj sekundi je 6820 kuća bilo pretvoreno u prah, a isisavanjem zrakopraznog prostora ti su se djelići prašine uzvitali nekoliko kilometara u visinu.

U toj jednoj sekundi srušilo se osim toga 3750 zgrada, a ruševine su počele gorjeti.

U toj jednoj sekundi bombardirale su smrtonosne neutronske i gama-zrake eksplozivno mjesto u krugu od jednog i po kilometra.

U toj sekundi je slika i prilika božja izvršila prvi pokušaj da uz pomoć nauke uništi sam sebe.

Pokušaj je uspio.

U času kad je atomska bomba pala na središte grada, Šigeo je ronio u jezeru. Oštra munja svjetla zaslijepi ga. Neposredno za tim začuje tutnjavu i lomljivu kao od tisuću gromova. Slijedio je neopisivo snažan vihor. Taj je šibao valove vodene prašine, povukao Šigea za sobom i bacio ga na obalu. Prastaro drveće se rušilo, kidalo zajedno s korištenjem, debele grane kovitlale su se po zraku. Bambusi su se savijali do zemlje. Samo se žilavo drvo žalobne vrbe pod kojim je spavala Sadako oduprijelo pritisku vala. Doduše, njezino se stablo svinulo u orkanu i sve je lišće bilo otkinuto s tankih grana, ali ona se nije srušila. Djevojčicu Sadako je, naprotiv, zračni pritisak ponio poput klupka papira.

Šigeo se s mukom digne. Nije mogao ni na što misliti. Oči su mu bile ukočene od straha i razrogačene, posrtao je na istom mjestu na ovu i onu stranu, gdje mu je već uspjealo da se uspravi. Zabuljio se omamljen u jednu krošnju koja je, neshvatljivo kako, ležala pred njim na tlu. Nije shvaćao ni to kako gazi do gležnja duboko u vodi koja se razliva. I ta ogromna količina lišća oko njega, i grane i graničice — zar je sve to palo s neba?

Pomalo je postao svjestan onoga što se dogodilo. Njegovi su se mišići napregli. Uspravio se i pokušavao da shvati: najprije je za njim sijevnula munja, zatim je došla žestoka oluja i bacila ga iz vode. Nakon toga se pod njih uzgibalo tlo. To je bio potres!

Istodobno s tom spoznajom dođe mu na pamet i Sadako. Prestrašen počne je tražiti po najbližoj okolini. Trčao je naokolo bez cilja i u slijepoj žurbi spoticao se o komade slomljenog drveća, nogama je gazio granje koje ga je ometalo i vikao: »Sadako! Sadako!«

Potrči u park i zaurla u očaju: »Sadako! Sadako!«

Okrene se, preskoči jedno stablo, odgurne u stranu šipražje i ozlijedi se o iverje drvlja. I tu je ležala njegova sestra. Haljinica joj se pretvorila u krpe. Tijelo joj je bilo krvavo, izgrebano. Jecala je. Ali živjela!

U času kad je ljudski istraživački duh pustio atomsku bombu da eksplodira iznad središta grada Hirošime, htio je stari graditelj čamaca Kenji Nišioka da se smjesti na istom kamenu na obali rijeke koji mu je svakog dana služio kao sjedalo. Još je stajao zgrbljen kad li bijela zraka svjetla oba-

sja površinu vode pred njim, obalu nasuprot njemu i dio neba što ga je vidio. U istom času osjeti starac na leđima užasnu vatru, kao da ga je zalilo tekuće olovo. On povikne i uhvati se rukama za leđa. Ali milostiva sudbina oduzme mu svijest. Starac zatetura, padne naprijed u vodu i potonu.

Nešto prije osam sati i petnaest minuta vježbali su pred jednom kasarnskom zgradom u blizini Starog dvorca u Hirošimi na pravokutnom vježbalištu skupine vojnika. Pod vodstvom svojih izobrazitelja vojnici su uvježbavali marševski korak i mačevanje štapovima, jurišali su i u trku, s bajonetom na pušci, probadali lutke ispunjene slamom, punili mitraljeze i bacali granate na figure iz ljepenke.

Komande su odjekivale sa svih strana, oblaci prašine dizali su se tromo poput rane magle na livadama vlažnim od rose. Šum stupanja po taktu miješao se s metalnim zveckanjem pri rukovanju oružjem.

Vojnik Kunijoši Komacu bio je dodijeljen onoj skupini što je uvježbavala kako se bodu lutke ispunjene slamom. Ležao je s devetnaest drugih vojnika u redu u prašini i vizirao lutku koja je trebala da mu posluži kao cilj. Po obliku i veličini lutke su sličile na ljude. Crveno obojeni krugovi na lijevoj strani prsiju označavali su sjedište srca. Tko je u punom trku mogao bajunetom, priščvrćenom na pušci, zabosti u crveni krug, taj bi u stvarnosti pogodio srce živog protivnika.

Starješina je upravo prozvaao vojnika pokraj Kunijošija da napadne. Vidjelo se jasno: mladić trči punom snagom, pa i pušku je također namjestio ispravno ukoso, spreman za ubod. Na njegovu nesreću olabavi mu na desnoj nozi čvor na uvijaču oko noge. Ovaj se odmota, zaleprša i ovije se mladiću oko lijeve noge. Napadač posrnu, padne i prebaci se. Za kaznu što je nemarno pričvrstio uvijač, izobrazitelj mu zapovijedi da triput trči oko vježbališta.

Vojnik Kunijoši se pripremi. Noge skvrči i pritegne k tijelu, podupre se raširenim prstima ljevice o tlo da se u trenutku kad mu to zapovjede uzmogne munjevito odbaciti, odskočiti i jurnuti naprijed. U bojevima na Malaji i Luzonu

bio je dvaput ranjen. U njegovoj skupini smatraju ga iskusnim ratnikom. Mnogi mu i zavide zbog onoga što je doživio. Sada mora dati primjer kako se u zbilji neprijatelj ubija. Osim toga, nedavno je zakazao u službi: kao stražar na kasarnskim vratima pao je iznenada u nesvijest. Tu sramotu mora oprati uzornim držanjem.

No Kunijoši je uzalud čekao na komandu. Izobrazitelju, čvrstom podnaredniku, kratkih nogu, pricinilo se da čuje buku aviona u zraku. Zabacio je glavu unatrag i stao gledati u raznim smjerovima u nebo, ali nije mogao ništa otkriti. Tražio je tako dugo dok mu nije palo na pamet da bi ga mogao vidjeti netko od pretpostavljenih starješina. Pogleda unaokolo i uvjeri se, međutim, da ga osim podređenih vojnika nitko ne promatra. I budući da je ponovo, ali ovaj put jasnije, čuo tutnjavu s neba, zabaci opet glavu unatrag i stane buljiti u zrak. Oficira koji je brzim koracima dolazio za njegovim leđima nije opazio. Naprotiv, opazio je u priličnoj visini neku stvar koja mu se pricinila kao padobran. Ponajprije je pomislio da je ono crno na padobranu čovjek, no već za nekoliko sekundi bio je uvjeren da se prevario. To što lebdi u zraku nema oblik ljudskog tijela.

Podnarednik je već razmišljao ne bi li trebalo da na tu stvar na padobranu upozori ma kojeg starješinu. Vika iza njega prestraši ga. Oficir ga je zatekao kako gleda u zrak! Psovke starješine odjekivale su od kasarne. Izobrazitelj i vojnici bili su svjedoci neugodne scene. Konačno galamdžija zašuti, ali ostade na svom mjestu kao promatrač. Podnarednik, blijed od stida, dade vojniku Kunijošiju zapovijed za napad. Pun želje da srdžbu oficira bar djelomično ublaži uzornim ubodom bajonete, Kunijoši se brzo digne i pojuri. Njegov cilj, lutka, bio je sad u njegovoj mašti živi neprijatelj. Mora ga smrtno pogoditi jer će taj neprijatelj inače ubiti njega!

Kunijoši izobličići lice od mržnje, stisne zube i potrči kao da se uistinu radi o njegovu životu, kao da je opet na nekom bojištu, a oko njega sikće puščana tanad i krhotine granata. Zvižduk tanadi u letu opet je odjekivao u njegovim ušima i prasak od eksplozije bombi. A tu pred njim stoji neprijatelj! »Banzai!« — zaori borbeni zov na smrt spremnog ratnika

Kunijošija Komacu iznad kasarnskog kruga. Zatim -zahode bajonet točno u srce protivnika, lutke ispunjene slamom.

U istoj sekundi isparilo se tijelo ratnika Komacu u sunčanom žaru eksplodirane atomske bombe.

Studenti dodijeljeni Radnoj službi mučili su se, potičući jedni druge podvikivanjem, da sruše jednu kućicu u trgovačkoj četvrti, određenu za rušenje. Drveni telegrafski stup služio im je kao malj. Uzeli su zalet i pojurili s njime prema cilju. Vrh stupa udario je o zid kuće, ali je u trulim gredama načinio samo rupu veliku poput glave.

Studentice koje su trebale da u teretna kola tovarе ostatke srušenih kuća, napustile su, iz puke radoznalosti svoje radno mjesto i okupile se kao promatračice oko skupine momaka. Opet je teško deblo tresnulo o zid i opet se načinila samo rupa. Novi neuspjeh zabavljao je neke od djevojaka koje su to promatrale i veselo hihotale. Druge su pljeskale jer im se riskantan pothvat momaka činio zanimljivim igrokazom — pribavio im je dobrodošlu razonodu.

Studenta Kanjira Yonekuru ljutila su dva uzaludna pokušaja. Kao podzapovjednik bio je odgovoran za brz napredak radova na demoliranju jednog dijela trgovačke četvrti. Baš je bila pametna misao da se udarcem »ovna« sa stupom olakša rad na rušenju. Ali smatrao je da ga djevojke svojim različitim izjavama osobno izazivaju. Htio im je stoga pokazati da je njegov plan dobar, ako ga samo budu znali dobro izvesti.

»Pokušajte još jednom!«, zapovjedi častoljubivi Kanjiro momcima svoje skupine. »Nemojte samo biti glupi pa udarati u zidove po strani. Morate pogoditi stup u uglu kuće! Tada će se već kod prvog udarca srušiti čitav prednji zid.«

Momak na zadnjem dijelu stupa gledao je u nebo jer je čuo brujanje avionskih motora. Dok su se njegovi drugovi po treći put spremali za udarac »ovna«, on je po nebu tražio avion.

Kanjiro zagalami na lijenčinu. Ovaj pokaže prema nebu. Upravo je u zraku opazio nešto neobično. Kanjiro mu bije-

sno dobaći: »Ne brini se za ono što se zbiva u zraku, nego gledaj preda se!«

Prekoreni momak postiđeno poslušao. Gotovo sve djevojke su to vidjele! Taj se Kanjiro uvijek pravi važan baš onda kad su prisutni svjedoci.

Kanjiro zapovjedi: »Naprijedi!« Ovaj put pogode momci pravo mjesto. Potpornjak na rubu kuće sruši se uz prasak.

Buka izazvana rušenjem zgrade probudi novu viku. Jedna od djevojaka, studentica Secuko Nakamura, nije, međutim, promatrala rušenje ugaonog potpornjaka nego je gledala u nebo. Odande se spuštao prema zemlji neki crni predmet, nošen padobranom.

Neobičan prizor probudi fantaziju djevojke Secuko. Da bi mogla bolje vidjeti, zasloni jednom rukom oči. Ali sad su je smetali uzbuđeni pokreti njezinih drugarica. Ona stupi korak nazad. Zatim još jedan. I kad je, ne okrenuvši se, po treći puta zakoraknula natrag, slome se pod njezinim nogama tanke daske kojima je bio pokriven rov nekog starog zdenca, Secuko pade u dubinu od nekoliko metara. Tako ostade nepovrij edena u mulju na dnu rova. Tom prividnom nesrećom spasila se od užasne smrti. Jer tek što je odjeknuo njezin zov u pomoć, na nebu se zažarilo novo sunce.

U brodogradilištu Micubiši, udaljenom četiri kilometra od centra eksplozije, radila je radnica Yasuko Sasaki na stroju za bušenje rupa. Nekoliko minuta prije eksplozije atomske bombe pomislila je na svoju djecu, Šigea i Sadako. »Sad oni stoje ispred ureda za živežne namirnice. To vjerojatno neće dugo trajati — tamo je uvijek mnogo ljudi u redu. — Sadako će već biti veoma gladna — hoće li Šigeo uzeti malu na svoja leđa ako više ne bude mogla stajati? Možda je toliko pametan pa će je pustiti da čeka izvan reda — učinit će to sigurno, on je pametan dječak...«

Yasuko Susaki više nije mogla misliti. Bljesak svjetlosti, kakva se ne može ni zamisliti, zaslijepi je. Poput svih ljudi u radionici i ona se ukoči od straha, nesposobna da od sebe dade glasa. Strojevi su, i nedirnuti, bučili dalje. Nekoliko sekundi je buka strojeva nadglasavala sve krikove. Zatim je

buku, lupanje i zveket strojeva prigušio zvižduk za koji se činilo kao da prodire iz kratera nekog vulkana što se iznenada probio iz zemlje. Snagom stotinu orkana nahrupio je na zgrade brodogradilišta val zračnog pritiska. Prodrmao je betonske zidove, iskrivio čelične nosače, izvan brodogradilišnih dvorana uzvitlao je tone željeznih ploča kao da su listovi od papira. Krhotine stakla, komadi drva, dijelovi željeza psikali su poput tanadi po svim prostorijama brodogradilišta. Što se na strojevima pokretalo, zaustavilo se — mnogi točak nakon iznenadnog udara, mnoga pomična poluga ili vratilo nakon kratkog trzaja. Onako kao što svršava na smrt pogođena životinja.

Jedan metalni komad, možda otkinuta šipka željeznog prozorskog okvira, okrznu rame radnice Yasuko Sasaki i proreze joj kožu. Krv joj potekne po ruci. Ona je stane promatrati, a da pri tome ništa nije shvaćala ni vidjela. Nije osjećala nikakve boli. Opazi — a ni to nije mogla sebi razjasniti — da joj je radna haljina izderana u krpe. U desnom palcu otkrije krhotinu stakla koja joj se zabola u meso. Izvuče je, čudeći se što ju je ta krhotina ranila, a da to nije osjetila. Odjednom začuje jecaje i dozivanje u pomoć i postade svjesna da te glasove sluša već nekoliko minuta. Užas zbog onoga što je preživjela poraste u njoj zajedno sa spoznajom: nešto se neizmjereno dogodilo. I sad, konačno, sasvim jasno razabra: na tlu leže ranjene drugarice, one smrtno ranjene jauču, dok se teško ozlijeđene previjaju od boli. A sve su oblivene krvlju!

Yasuko pogleda na sve strane i svagdje opazi istu sliku: žene se previjaju u bolovima. Zajeca i odmah zatim pritisnu šaku na usta da zatomi taj — sada besmislen glas. Mora svladati svoj strah, svoj užas. Mora pomoći drugima i ne smije jadikovati.

Vani se zatalasaju valovi dima, a kroz dim sijejne sjaj vatre. Zgrade brodogradilišta gore! Možda gori i čitav grad? »Moja djeca!« — klikne Yasuko i pojuri napolje. Ranjavala se o strojeve, gazila je po hrpama krhotina, skakala preko tjelesa. Sukobljavala se s ljudima koji su nosili zaštitne šljemove i pokušali je zadržati. Ranjenici su je hvatali, tražeći pomoć. Ona se svima otimala snagom koju joj je davao strah za djecu. Dospjevši konačno napolje, ustukne. Iznad središta

grada diže se stup dima do neba. Stup oblaka u kome bukne plamenovi. Gore, visoko, on se gomila u ogromnu kuglu, a iz nje kao da sijevaju munje. Kugla žari čas crvenkastim, čas narančastim sjajem, pa opet zatim zaplamtiti zelenkasto i ljubičasto.

Ugledavši taj jezoviti oblak plamena, Yasuko pade na koljena. Užasnuta, buljila je u to djelo demona. Samo su oni mogli zapaliti tu divovsku, nadzemaljsku baklju da bi kaznili ljude. Ali zbog čega? što im je ona učinila? I njezina djeca?

Pri pomisli na djecu, Šigea i malu Sadako, ispruži ruke prema toj demonskoj baklji i zajeca. »Oni vam nisu ništa učinili! Ostavite moju djecu! Ne učinite im ništa zla!« Htjela se podići da priskoči u pomoć svojoj djeci, ali je napad besvjestice svali na tle.

»Enola Gay« je u polukrugu zaokrenula prema jugozapadu. Čim je bomba pala, članovi posade su odmah opazili kako se rasplamtio sjaj svjetla koji ih je, mada su imali zaštitne crne naočari, na nekoliko sekundi zaslijepio. Nakon neočekivano oštre munje slijedila je grmljavina koja je naglasala čak i buku motora. Odmah zatim avion se potresao kao da je iznenada upao u zonu nevremena. U početku letači nisu mogli vjerovati da su sve te pojave samo posljedica detonacije što ju je izazvala bomba. Takav neizreciv učinak nisu ni očekivali ni ikad doživjeli. Najprije su pomislili da je bomba pogodila neko veliko skladište municije, ali su sad vidjeli kako se iznad mjesta gdje su je bacili, kilometre u visinu, diže gigantska gljiva od dima. Vidjeli su također da se glava te užasne gljive sastoji od tolike gomile plamena da to nadilazi svaku ljudsku predodžbu o vatri pakla. Ta vatra kao u doba prije negoli je nastao svijet imala je tako nezemaljski izgled da su se promatrači, kao obuzeti, ukočili na svojim mjestima.

Pukovnik Tibbets je buljio izrazom čovjeka koji ništa ne shvaća u užasnu gljivu od dima i vatre. No polagano shvaćajući tu najneizmjerni ju katastrofu što je ikad zadesila ljudsko naselje skine prvi zaštitne naočari i zagleda se u

dubinu. Mjesto nepregledne gomile kuća vidio je samo uzburkane smeđe oblake dima. Pokušao je sebi razjasniti što se to dogodilo: »Enola Gay« je nosila jednu bombu. Samo jednu! Vidio ju je: bila je jedva nešto veća od onih mnogih bombi po pet stotina kilograma kakve je u prijašnjim letovima bacao na neprijateljske ciljeve. Samo, ova je imala drukčiji oblik. I nosio ju je padobran mjesto da se ruši u slobodnom padu. Zar je moguće da bomba osrednje težine uništi čitav grad? Ne! To nije moguće. I ne smije biti? Ni zato jer takav đavolski pronalazak nije mogao izmisliti razuman čovjek. Da, to je pravi odgovor.

No to što njegove oči gledaju nije utvara. Grad Hirošima je gotovo sav zastrt dimom od eksplozije-----

Iznenada se Tibbets stane grčevito smijati. Smijao se kao čovjek koji je vjerovao da je počinio umorstvo pa je onda opazio kako se njegova oborena žrtva diže jer uopće nije pretrpjela nikakvu ozljedu. Na pamet mu dođe misao: ta je bomba samo rafinirani pronalazak, izmišljen da se neprijatelj zastraši. Ona je eksplodirala visoko iznad cilja i pri tome je ogromna količina dima udarila prema dolje, dok je požar, koji izaziva užas, buknuo prema gore.

Tako je! Tako je moralo biti!
Fantastičan pronalazak! čudesna bomba.

Ona treba da zaplaši Japance, da im predoči kakve ih strahote očekuju ako njihovi odgovorni ljudi ne ponude za kratko vrijeme kapitulaciju. Mora biti ponosan što su upravo njega odredili za taj let protiv neprijatelja. Njegovi pretpostavljeni starješine bit će zadovoljni. S njime, s kapetanom Parsonsom, s majorom Ferebeeom. I s dobrom »Enolom Gay«. Ona je bez štete izdržala taj snažan pritisak zraka. Nebo i pakao, to je bila trešnjava! Kao da je stroj zapao u središte uragana.

Iznenada pukovnik zadržće osjetivši hladnoću. Tek sada primijeti da je njegovo donje odijelo mokro od znoja i da se lijepi uz tijelo pa se ljutito nasmije. Malo prije, kad je ugledao vatrenu gljivu, bilo mu je prilično vruće. Ali sad je vjerojatno zakazao električni uređaj za grijanje njegova letačkog kombinezona. Na brzinu prekontrolira neke instrumente i pri tom ga iznova podiđe hladna jeza. Pomisli: ta me vatrena čarolija zaista učinila bolesnim. Nije ni čudo, kad čovjek

tako nešto doživi. Želio bih znati kako se osjeća major Ferebee — ni Parsons se ne miče.

Pukovnik pogleda u drugoga pilota i rekne mu kroz mikrofon, pričvršćen u podbratku: »Halo, kapetane! Sjedite kao okamenjena mumija, što je s vama? Zašto ne skinete crne zaštitne naočari? Bojite li se drugog bljeska? Neće ga više biti. Izdržali smo!«

Parsonsov glas zvučao je prigušeno kao da mu je oko glave ronilačka kaciga. »Da, izdržali smo, pukovniče. Živi smo. Ali ljudi u gradu pod nama su mrtvi.«

»Ta ne govorite besmislice, kapetane! Mi smo ih samo zamaglili dimnom bombom. Veličanstven pronalazak! U zraku kolosalna vatra da se čovjeku od straha potresu koljena, a na zemlji oblak dima koji sve što ima noge sigurno tjera u bijeg. Boljeg oružja nema. Ja sam se sam naježio jer na tako nešto nisam bio spreman.«

»Varate se, pukovniče. Malo prije sam govorio s majorom Ferebeem. Kaže da je, kad smo se počeli vraćati, vidio more vatre. On je uvjeren: ako je još nešto preostalo od Hirošime, i to sada gori.«

»Što to znači: preostalo? Zar je nešto razoreno?«

»Pukovniče! Ta ne vjerujete, valjda, ozbiljno u svoju dimnu bombu? Mi smo, veoma vjerojatno, razorili čitav grad. Vi ste sa svojega mjesta mogli vrlo malo vidjeti. Koliko sam pak ja mogao prosuditi iz svoga razgovora s majorom Forebeem, čini mi se da je on napola poremećen. Mora da je vidio strahote.«

Pukovnik dugo ne odgovori ništa. Konačno upita: »Jeste li poslali bežičnu poruku na Tinian?«

»Da, to sam već učinio«, zvučao je glas čovjeka koji, gonjen od progonitelja, odjednom vidi pred sobom bezdan. Taj je čovjek govorio dalje kao da razgovara sa samim sobom: »JAVIO SAM — AKCIJA USPJEŠNA — UČINAK DOBAR.«

Pukovnik Tibbets je čuo govor drugog pilota kao gundanje bez osjećaja. Njegov je smisao shvatio tek kad je svoj pogled prisilio da se vrati iz plavih nebeskih daljina k tucetima instrumenata pred sobom. K onom mehanizmu bez duše, koji mu pomaže da upravlja strojem. Ta prokleta ne-

man za koju je remenom privezan. Mrzi je jer je donijela smrt tisućama.

Akcija uspjela, učinak dobar — javio je Parsons. U redu. Vojnički kratko. To znači: bomba je bila odlična. Čitav grad smo sravnili sa zemljom.

Pukovnik je teško disao. Njegove su usnice nabrekle. Pogleda opet u plavetnilo neba i to ga umiri. Borba sa savješću bila je dovršena. Razmišljao je: ja nisam kriv. Izvršio sam samo zapovijed. Morao sam je izvršiti jer sam položio prisegu da ću se pokoriti svakoj zapovijedi. Nemam pravo da sudim jesu li tu zapovijed izdali luđaci ili ljudi svjesni svoje odgovornosti. Osim toga, nisam imao pojma što će se dogoditi kad bomba eksplodira. Ne znam ni tko ju je izmislio. Ja je nisam načinio. Bog to zna. I zbog toga nisam kriv za katastrofu. Nitko me ne može optuživati. Ja sam vojnik. A majka mi mora oprostiti što sam tom bombarderu dao njezino ime. Mora mi to oprostiti! Ona je razumna žena. Bila mi je dobra majka. Ona mi neće reći: ti si sukrivac. Sigurno je da mi to neće reći.

Crte njegova lica olabave. Osjećao se kao oslobođen nekog nepodnasivog tereta. Ponovno — i savjesnije nego prije — pogleda instrumente. Motori rade besprijekorno. Pritisak ulja je normalan. Dovod pogonskog materijala funkcionira kako se samo može poželjeti. Mjerač visine pokazuje sedam hiljada tri stotine metara nadmorske visine. Može se zamijetiti tek beznačajno odstupanje od kursa.

I kad je to učinio, pade mu na pamet da vrhovni komandant zračnih snaga na Pacifiku general Spaatz neće biti zadovoljan bežičnom obavješću: »Pothvat uspješan — učinak dobar.«

»Kapetane Parsonse«, rekne svom pomoćnom pilotu, »pošaljite našoj zračnoj bazi slijedeću obavijest: »SVE PREMA PLANU — U AVIONU POSLIJE BACANJA BOMBE NORMALNE OKOLNOSTI — POVRATAK U UPORIŠTE.«

Jednog aprilskog dana 1946.

»Lijep čavao! I velik!«, klikne veselo Sadako i zavitla rukom iznad glave.

»Šutil«, zapovjedi joj Šigeo. »Ako budeš vikala, čut će te koji švercer pa će doći sa svojim bandom i ukrast će ti sve čavle.«

On se ispravi iz čučnja i stane promatrati preko ostataka jedne kuće, pocrnjelih od vatre. Na okolnim ruševinama nije opazio nikoga tko bi mu se činio sumnjivim kao pripadnik koje od švercerskih ili lopovskih bandi što su od kraja rata tumarale naokolo. Ljudi, koje može vidjeti nevoljnici su što među ovim krhotinama i pepelom traže iole upotrebljive ostatke. Koga sreća posluži, taj nalazi i kakav metalni komad — vodovodnu cijev od olova, na primjer, ili željezni lonac, ili kvaku s vrata, ili čak kadu od bakra ili kositra. A metalni su predmeti vrlo tražena roba na crnoj burzi u okolini kolodvora. Trgovci starim željezom dobro plaćaju za to. Ako netko ima veće količine bakra ili mjedi za prodaju, trgovci se zbog njih nadmeću među sobom.

Šigeo osjeti umor pa ponovno čučne. Danas su on i Sadako otkrili bogato nalazište. Unutar te četvorine jedne razrušene kuće njih su dvoje u jedva tri sata traženja sakupili vrećicu čavala i mnogo šarafa. I dvije dobro sačuvane vratne spojnice. I jedan zapor za vrata. Prije nekoliko minuta Sadako je čak našla nešto što je nimalo nije razveselilo: rujući po ruševinama, naletjela je na ljudski kostur. Poviknula je samo: »Gledaj šigeo, opet jedan kojega je usmrtio grom.«

Da, taj je strahoviti grom prošle godine usmrtio mnogo, mnogo ljudi. Pod ruševinama kuća još se uvijek nalaze kosturi. Sadako je navikla na takve prizore. Već se odavna ne plaši ako, dok traži upotrebljive stvari, naleti na ljudske kosti. Ali taj čavao što ga je čas prije iskopala zaista je krasan komad, dugačak i tek malo iskrivljen.

Šigeo stavi i taj čavao na veliki kamen koji mu je služio kao nakovanj te ga izravna komadom željeza, nalik na bat, čime je izravnao i sve druge iskopane čavle. Taj je komad željeza njegov najvredniji predmet. Otkrio ga je na tlu nekadašnje kasarne. Bilo je to grlo puščane cijevi. Udarac groma je zatvarač u djeliću sekunde izlio u kuglu, dok je grlo ostalo čitavo jer se nalazilo u gomili pijeska.

Tu željeznu motku ne bi šigeo zamijenio ni za zdjelicu riže. Služi mu kao alat za kopanje, zatim kao kovački čekić, pa kao poluga ako mu treba da olabavi kakav zidni kamen i

kao oružje. Mnogo je poludivljih mladića, čijim je roditeljima grom oduzeo život. Ti nedorasli mladići stalno tragaju za plijenom, te — gonjeni glađu — prosjače, krađu, otimaju. Šigeu njegova motka daje osjećaj sigurnosti. Kad god prolazi kroz područja razvalina, nosi je sakrivenu ispod hlača i privezanu vrpcom o boku. Znade, doduše: u ozbiljnom slučaju to bi mu oružje slabo koristilo jer je neprikladna oblika. I — dva, tri napadača, ili čak više njih, ne bi ni mogao tim predmetom zastrašiti. Ipak mu je dovoljno što zna da bi u slučaju potrebe bio u stanju da se brani bar od jednog protivnika. No u sebi se nada da nikad neće doći u priliku da se mora boriti ma i s jednim od tih momaka, spremnih na sve. Takav bi mu neprijatelj, naime, s obzirom na spretnost, snagu i lukavštinu bio mnogo nadmoćan, čak se i policajci pribojavaju mladića te vrsti i noću patroliraju samo po dvojica.

Taj dugački čavao tako je vješto izravnao da mu nijedan kovač ne bi imao što prigovoriti. Šigeo stane ponovno promatrati svoje djelo držeći ga ispruženom rukom pred sobom. Lijep primjerak! Otac će pohvaliti njega i malu Sadako. Danas su njih oboje mnogo učinili. Jučer su pak gotovo čitav dan tumarali među ruševinama u potrazi za iole upotrebljivim materijalom, no osim nekoliko metara žice nisu našli baš ništa vrijedno. Danas im je, naprotiv, sretan dan. Razumije se, i drugi su ljudi već kopali po tim ruševinama. To je, prije negoli je uopće počeo raditi, mogao ustanoviti po rupama u tlu i malim hrpama pokraj njih. Ali ti su kopači blaga, čini se, tražili vrednije stvari negoli su iskrivljeni čavli. Što se njega tiče, neka su iskopali i škrinjice pune srebrna novca — za njega je i ta vrećica, puna željeznih čavala, isto tako malo blago.

Vagao je vrećicu rukom, tresao je i ogledavao se opet oko sebe ne promatra li ga tkogod od onih lakomih za plijenom. Izgubiti tu vrećicu, značilo bi odgoditi za mnogo dana gradnju kolibe što je otac planira. Toliki čavli više se ne nalaze ni na mjestima koja su još manje prorovana. A onu sićušnu daščaru što ju je otac, pošto su ga otpustili iz vojske, podigao na mjestu gdje im je nekad, prije nego ju je razorio grom, bila kuća, srušit će prva oluja.

»Dodi, Sadako!«, zapovjedi šigeo. »Idemo kući! Otac treba čavle. Bit će zadivljen kad vidi koliko smo ih našli.«

»Odmah, odmah!«, dade mu sestra znak rukama. Uz to je udarala nožicom po pougljenim ostacima neke tvari, slične tkanini. Ova je sačinjavala ploču debljine jednog prsta i bila je pokrivena pepelom. Kad god bi mala udarila, dizala se prašina.

»Ostavi to smeće!«, zapovjedi šigeo nestrpljivo. »To se ne može više ni za što upotrijebiti. To je svežanj izgorjele hasure ili nešto slično, čuješ li me?«

Djetinjski tvrdoglava, Sadako nastavi tapkati nožicama. Udarala je s obje noge po pougljenom sloju. Zvučilo je kao mukli udarac po bubnju, a u isto se vrijeme mogao čuti i zveket nečega. Ispod ploče su vjerojatno krhotine stakla ili porculana. Sada se stvar sasvim savinula pod težinom djevojčice. Unutra mora da je neka šupljina.

Šigeo postane radoznao i odgurne sestru u stranu. Držak svoje kijače upotrijebi kao dlijeto i malo podigne sloj. Opazi ono što je i slutio — u šupljem prostoru bile su krhotine stakla i porculana.

Sadako klekne pokraj njega. Prignuvši lice sasvim blizu tla, stane zuriti u šupljinu i naglo gurne u nju ruku. To se dogodilo u istom času kad je šigeo izvukao željeznu motku. Sloj opet padne i zahvati ručicu djeteta, no pritisak nije bio jak. Pougljena stvar nije stegla ruku onako čvrsto kao što bi je pritisla kamena ploča. Sadako bez muke izvuče ruku i prijekorno pogleda u brata. »Tu unutra leži nešto što bih ja htjela imati.«

»Ta unutra su krhotine. Bezvrijedne stvari!«, odvrati Šigeo i uputi se kao da će otići.

»Ne, ne, to je nešto lijepo. Hoću to!«, stane kukati mala.

»Pa što je to? Zar možda čitava šalica za čaj? Ili štapić za jelo od ebanovine?«, naruga joj se Šigeo. Ali Sadako je već odgrtavala rukama zemlju i krhotine. Tako je revnosno oslobađala šupljinu da je i šigeo odlučio da joj pomogne. Sada je ozbiljno povjerovao da je mala primijetila kakvu neoštećenu šalicu za čaj ili neku porculansku figuru. Nena-pukla ili neslomljena šalica — to bi bio rijedak nalaz. No ona je već držala tu stvar u rukama i izustila isprekidan usklik veselja. To je zvučilo kao cvrkut ptica, a bili su to ipak samo glasovi male djevojčice koja je zaboravila što je igračka jer je već dugo vremena gledala samo pepeo, krho-

tine i ruševine. Bili su to glasovi veselja jednog djeteta koje je stanovalo u daščari. A ni u toj daščari, pa ni u jednoj drugoj što ih je god ona poznavala nije bilo krilatog brončanog zmaja.

Šigeo neodlučno pruži ruku za tom divnom stvari. Samo vršcima prstiju prijede preko umjetnine. Promatrao je glavu, ljuskavi trup, zakovršani rep. Osjećao je tvrdi metal. Zmaj je bio stvarnost. Zelena rđa uljepšavala ga je, odavala je njegovu veliku starost. Bio je to zmajski starac, vrijedan poštovanja. Naslijeđen od predaka. Neka ga je obitelj, koju je grom uništio, vjerojatno cijenila kao vrijednost koja se ne prodaje. Možda je onaj kostur što ga je Sadako otkrila ovdje na razvalinama bio posljednji ostatak starješine te obitelji?

Sa strahom pogleda Šigeo prema humku pod kojim je ležao kostur. Smije li Sadako zadržati zmaja? Prijašnjim je vlasnicima sigurno bio kućni duh zaštitnik. No da li je taj duh zaštitnik mogao zaštititi stanovnike kuće od groma? Ne! Bio je, dakle, slab kućni duh, kad je zaštitio samo sebe. Za kaznu će ga odnijeti odavde. Ostane li tu, uzet će ga drugi.

Šigeo pogleda prestrašeno uokolo. Potpuno je zaboravio da se osigura od radoznalih pogleda. Svaki čovjek, svaka žena odmah bi oduzeli njegovoj sestri to blago. U to teško doba i najbolji su ljudi postajali lopovi.

»Sakrij zmaja pod svoju košulju!«, rekne šigeo maloj. »I onda — uzmi taj crijep pa ga pritisni na sebe da nitko ne može opaziti što nosiš ispod njega.«

Sadako poslušna bez prigovora, šigeo je veoma pametan. Ta ona je na svoje oči vidjela kako su se i dobri susjedi međusobno počupali poput divljih zvijeri da bi se domogli komada zarđalog krovnog lima. Nitko ne smije vidjeti njenog zmaja. Ona ga sakrije ispod otrcane košuljice i pritisne na nj krovni crijep, crn od dima.

Zmaj je ubode svojim šiljkom u trbuh. Ona mu zaprijeti mrmljajući: »Zločo! Ako me još jednom ubodeš, udarit ću te ili ću te baciti u vatru pa ću te peći.«

Unatoč opasnosti da ga opaze skitnice, Šigeo se odluči za nesiguran, ali kraći put preko područja razvalina. Htio je da što prije uživa u onom času kad se budu otac i majka veselili i čudili. Zamišljao je kako će otac raširiti oči od iznenađenja,

dok će majka pljesnuti rukama pa će zatim njih oboje zagrliti malu Sadako, sretnu nalaznicu. Da, Sadako može biti veoma ponosna. Još nikad nije tako mala djevojka otkrila toliko blago. Za tog će zmaja šverceri ponuditi visoku naslagu dasaka. Dasaka i greda! Dosta za pravu kuću. K tome će pridodati i priječnice za pomična vrata i katranizirane krovne ljepenke. I papir za prozore. I čavle... Ha, čavle! Čemu vuče tu vrećicu punu čavala sa sobom kad će ionako zmaj usput donijeti i čitavu škrinju čavala? Treba baciti te čavle-----

Kad je već htio da odbaci vrećicu, Šigeo zastane. Te će čavle sačuvati kao uspomenu na ono vrijeme kad je rovio po ruševinama tražeći građevni materijal. Tad će se moći hvalisati: tako sam siromašan bio nekoć, a tako sam bogat danas jer stanujem u drvenoj kući.

Njemu sa strane tapkala je Sadako. Ona je neprekidno razgovarala sa zmajem: »Ti si gadna životinja, gadan si kao Čikamacu. Da, da, ti si onaj zao zmaj Čikamacu. Htio bi pobjeći, ali ja te ne puštam. Držim te čvrsto. Možeš me štipati i bosti koliko hoćeš, ali ja ću te odnijeti kući. Tamo ću ti napraviti krevet od slame. Svakog dana dat ću ti svježe trave da jedeš pa ćeš se udebljati. I rast ćeš. Moraš narasti da budeš velik kao ja. Onda ću pozvati susjede i pokazivat ću te. Svatko tko bude htio da te vidi, morat će mi dati šalicu riže. Neću više nikad biti gladna. O, kako se veselim. Ti si moj dobri zmaj čikamacu. Je li? Hoćeš li da budeš moj dragi, dobri Čikamacu? Ja te takooo volim ...«

S punu ljubavi pritisne figuru čvršće uza se i jače se ubode. Htjede opet ukoriti zmaja, ali joj u taj isti čas rekne Šigeo: »Gle, Sadako! Pred vijećnicom ima mnogo ljudi. Tamo se opet nešto dogodilo.« On pograbi sestrinu ruku i pohiti trkom dalje. Pred polupraznom zgradom stajali su ljudi u više skupina. Svaka se skupina okupljala oko jedne od šest trešanja što ih je opržio grom. Samo je tih šest stabala pred vijećnicom ostalo u čitavom gradu. Sva ostala su ozebli beskućnici prošle zime sasjekli za gorivo. Kasnije bi drveće i onako bilo u svakom slučaju oboreno. Požar koji sve uništava nije svojedobno poštedio ni trešnjeva stabla u alejama, glavnim ulicama, vrtovima i trgovima Hirošime. Većina njih stršili su poslije katastrofe kao pougljeni panjevi. Beskorisni

i ružni svjedoci jednog strahovitog događaja. Pogled na njih još je gore od ruševina podsjećao na ono strašno. Ali, po nalogu gradonačelnika, tih šest trešnjevih stabala pred vijećnicom nije bilo oboreno. Njihove debele, pa čak i tanje grane ostale su sačuvane i, premda su bile osušene i opaljene, nisu pružale tako potresan izgled kao pougljeni panjevi. Možda gradonačelnik nije htio da se tih šest stabala posiječe zbog toga što je želio da u preživjelim stanovnicima sačuva bar uspomenu na izgled tih trešnjevih stabala koja su ostala bez lišća? Sad su pak oni što su preživjeli katastrofu, u krpe zaogrnuti ljudi, mršavi poput kostura i upalih obraza stajali oko tih stabala, pocrnjelih od vatrene vrućine i divili se čudu prirode: trešnje su preko noći izbacile pupoljke! Tu i tamo, na ovoj ili onoj grani, blistali su se već u snježnom bjelilu poneki razvijeni cvjetići. Atomska bomba je eksplodirala iznad Hirošime. Ali šest trešnjevih stabala prkosi paklu. Priroda je jača od duha uništenja, šest trešanja cvate među ruševinama. Svakome tko to gleda daje to novu životnu snagu.

Među zadivljenim ljudima stoji i jedna mala djevojčica. Siše svoj palac i gleda očarano u trešnjeve cvjetove. Nakon nekog vremena ona lakoumno upita naglas: »šigeo, smijem li Čikamacu pokazati cvjetiče na drvetu?«

Veliki brat je ne shvati odmah pa se prigne do nje: »A tko je to Čikamacu?«

Dijete udari rukom po crijepu koji je drugom rukom pritiskivalo na trbuh. »Tako se zove moj zmaj. On još nije vidio cvjetove jer je bio zakopan.«

Nekoliko ljudi što su stajali oko nje okrene se prema maloj djevojci koja tako glasno brblja. Prije negoli je Sadako shvatila da je odala tajnu, Šigeo ju je već u žurbi, nalik na bijeg, odvuкао dalje.

Sve dok ga nisu pozvali u vojnu službu, gospodin Sasaki je bio vlasnik male, ali čiste brijačnice. Imao je mnogo mušterija. Uz pomoć jednog pomoćnika bio je gospodin Sasaki neprekidno zaposlen te je ostajao u radnji od rana jutra do kasne večeri. Nije se zanosio mišlju da će kao brijač zaraditi

imetak. Da je u to vjerovao, bio bi ili loš računđija ili sanjar. Radnja se nalazila u predgrađu. Mušterije su mu bili radnici, trgovci, šoferi, pomorci, ribari, a to su ljudi koji žele da budu jeftino posluženi. No budući da je gospodin Sasaki bio ne samo marljiv, već i štedljiv, on je ipak vlastitim sredstvima stekao drvenu kuću u kojoj je dotle stanovao kao najmoprimac i mogao se nadati da će za nekoliko godina ispuniti i svoj plan — da, naime, brijačkoj radnji pridoda i javnu kupaonicu. Rat je, međutim, sa svojim posljedicama uništio plan gospodina Sasakija. Na to više nije mislio kad je, pošto su ga otpustili iz vojske, nakon dugog traženja i mnogo ispitivanja povjerovao da je našao mjesto gdje je nekoć stajala njegova kuća. Silan val zračnog pritiska je nakon udara groma sve zgrade ove četvrti pretvorio u prah i pepeo. Ta se pustoš nije uopće mogla nazvati ni poljem ruševina jer je tu bila samo ravna površina bez ikakva znaka da je tu nekad bilo naselje.

Sasaki, povratnik iz vojske, pao je tada u neizrecivu očaju na koljena i golim je rukama počeo kopati po čađavo crnom tlu. Htio je da nađe bar pepeo, prah svoje žene i svoje djece. Pola dana i čitavu noć pročucao je na tome mjestu i zaklinjao bogove svojih otaca neka mu daju da umre. Nije više htio da nastavi taj okrutni život. Ujutro nakon te noći odlučio je da sam sebi oduzme život kad ga bogovi nisu htjeli uslišati. Izvikivao je kletve prema nebu, šakama je prijetio, spuštao glavu u divljem očaju prema spaljenoj zemlji.

Kasnije, u praskozorje, opazio je da mimo njega prolaze ljudi. Ljudi koji, zamotani u krpe, sličje na kožom presvučene kosture, i teturaju naokolo kao da su ustali iz grabova. Mnogi od njih su iznakaženi strašnim opekotinama, drugi se podupiru o slijepce. Sve više takvih nesretnika izlazi iz svojih noćnih skrovišta i polako se kreće pokraj čovjeka koji, zdrav i jak, čuči na tlu i čezne za smrću.

Obrativši pažnju tom sablasnom izgledu preživjelih iza katastrofe, zaboravlja otpušteni vojnik Sasaki načas svoju vlastitu nesreću. On hoće da sazna kamo idu ti bijednici pa se priključuje jednoj skupini. Njezin je cilj poluprazna lučka četvrt. Tamo ti ljudi ruju po gomilama razvalina. On vidi kako djeca jedu naplavlvenu, natrulu morsku travu. Drugi

otkidaju školjke s keja i glađu pohlepnih malih vukova gutaju njihovu nutrinu. Zatim vidi dječaka koji gacka po blatu jednog rukava rijeke. Gleda: dječak opipava nožnim prstima hoće li naići na kakav tvrd predmet. Kad mu se nešto čini vrijednim muke, sagiba se i vadi iz mulja — komad žice, limenu kutiju, ostatke konopa, komad drva, sasvim natopljen vodom. Nađe li što, baca to na obalu. Tamo čeka mala djevojčica. Ona sakuplja nađene predmete i slaže ih na hrpu.

Otpušteni vojnik Sasaki stoji kao stup od kamena. Ne može se maknuti. Kao da je uzet. Udarac je za nj prevelik. Nakon te strašne noći u kojoj je svom svojom voljom htio da umre jer su mu bogovi oteli ono najdraže, on vidi svoga sina i kćer! Dvije od onih osoba za koje je vjerovao da su mrtve, žive! Zapušteni su, zarasli prljavštinom, toliko omršavjeli da je on u prvi čas nalazio samo neku malu sličnost to dvoje djece s onom slikom što je ostala u njegovu sjećanju na njih. No sad je siguran — to su njegova djeca!

Usnice tog čovjeka dršću. Oči su mu slijepe od suza. Končno može ispružiti ruke. One se tresu. Dva povika otkidaju mu se od usana: »Sadako! Šigeo!«

Na kosini nasipa uz obalu sjedi jedna žena. Od gladi oslabjela, ona bešćutno gleda dolje prema rijeci, čula je povike i trgla se. Oboje djece tamo dolje njezina su djeca. Samo još jedna osoba zna njihova imena. Samo još jedan glas može tako zvučati. Ali nije moguće da je to taj jedini poviknuo. Ta on je nestao ili je mrtav. Ona je čula njegov glas s onoga svijeta. Polagano okrene glavu i vidi — vojnika Sasakija gdje nesigurnim korakom silazi prema svojoj djeci. Njezin dragi suprug se vratio!

Sve se okreće oko nje, jer toliko mnogo sreće ne podnosi njezino slabo tijelo. Ona pada, obuzeta nesviješću. A kad dođe k sebi, oko nje kleče: njezin suprug, njezin dječak, njezina djevojčica. A Yasuko Sasaki se smije tako blaženo kao da se u nebu združila sa svojim dragima.

Na sreću te minute sjetio se sada gospodin Sasaki kad je ljutit stajao pred svojom daščarom. Upravo se vratio s crne burze i odmah opazio da je nestalo jednog od ona tri drvena komada kojima je podupro stražnji dio daščare. Mora da je neki zavidni susjed ukrao tu granu. Ako mu uđe u trag, izmlatit će ga.

No, nije li se on na obali rijeke zakleo da će se — nađe li se ikad u zlu — sjetiti one minute kad se ponovno našao sa svojima? Pa neka se dogodi i nešto još gore od toga, nikad ne smije zaboraviti što su mu bogovi tada poklonili. Svaki gubitak treba da mu bude sitnica, svaku neugodnost treba da podnese bez prigovora. Pa zar da se sada ljuti zbog toga što su mu ukrali jednu gredu? Ta što ona vrijedi u usporedbi s onim što on zna: našao je svoju ženu i djecu, žive i zdrave. Na svojem je zemljištu uredio sićušnu daščaru. Dobro, moraš se prignuti ako hoćeš da uđeš u nju. Ni unutra ne smiješ previše žestoko udarati glavom ili leđima o zid, jer će se čitava kuća srušiti. Ali imam krov nad glavom. Nije baš najbolji, čak i kaplje s tih dasaka ako pada kiša. To je osobito neugodno noću. Spava se loše kad ti kapljice prskaju po nosu. Djecu to zabavlja. I Yasuko se smije. Ali on ne. On je glava obitelji i osjeća to kao sramotu što nije u stanju da švercom zasluži toliko da bi kupio dovoljno dasaka i greda i sagradio drvenu kuću. On samo planira građu i stalno govori o tome te Yasuko i djeca čvrsto vjeruju u to da će kuća u doglednoj budućnosti biti na mjestu. Na žalost, tome se više ne može nadati. Još jučer je bio uvjeren da će uskoro moći da započne gradnju. Danas se, međutim, ponovno uvjerio koliko je nesposoban za švercera. Ofusa, taj lukavi poslovni čovjek — taj najveći od svih morskih pasa na crnoj burzi propisno ga je nadmudrio: on je donio Ofusi besprijekorno sačuvan kotač bicikla što ga je prekjuečer zamijenio za vreću rižine slame, a Ofusa mu je za taj kotač podmetnuo šaku zelenog čaja i par iznošenih ženskih cipela. A on je za kotač htio dobiti daske. Daske za gradnju kuće. Što li mu je samo palo na glavu da izvrši tako lošu zamjenu? Kotač bicikla bio je mnogo vredniji.

Evo, opet se srđi. To ne smije. Bogovi će se ljutiti na nj. No loša zamjena nije baš ni razlog da se smije.

Gospodin Sasaki počne njušiti. S ulaza u daščaru dopre do njega dim. Taj vonj dima bio je pomiješan s mirisom kuhanog graha.

Grah? Od koga li ga je Yasuko mogla dobiti?

Gospodin Sasaki gume glavu u nutrinu daščare. U loncu iznad vatrice na tlu ključala je stvarno juha od graha. Yasuko mu se smijala: »Možeš me pohvaliti. Bila sam vrijedna.

*

Sandale koje si izrezao za mene zamijenila sam za pola lonca graha. Začinila sam ga morskom vodom i skuhalo zajedno s lišćem maslačka. Ne miriši li dobro?»

»Da, da«, progunđa gospodin Sasaki i povuče glavu natrag. Protrlja zadovoljno nos i rekne u sebi: Ipak sam, dakle, izvršio dobru zamjenu. Yasuko je svoje drvene sandale zamijenila za grah, a ja sam joj donio kožnate cipele. Danas imam dobar dan.

Sasaki pomisli kako li će njegova djeca klicati od veselja kad saznaju da ih čeka dobro jelo i zbog toga je bio još zadovoljniji. U ovo doba ona se redovito vraćaju. Ta dobra djeca! čitave dane traže po ruševinama sve što se može upotrijebiti. Trebao bi da bude sretan što ima takvu djecu. Druga se skiću naokolo i ljenčare. Što li će danas donijeti? Naložio im je da traže čavle. Već se rijetko nalaze na ruševinama. Pa i što će mu čavli? Za gradnju kuće nema dasaka, a u zamjenu za njih ne traži se šaka čavala. Nema, dakle, ni što zabijati. Bar zasad. Slijedeće će godine možda i vlada pomoći beskućnicima. Tako je bar obećala. No ako vlada ne pomogne? Zar će on sa svojom obitelji zauvijek morati da stanuje u tom kokošinjcu? Mora nešto poduzeti. Od sitnih zamjembenih poslova, kako ih on sad radi, ne može prehraniti obitelj. Mora nastojati da nađe bilo kakvo zaposlenje. Trebaju li u elektrani radnika? Već su je stavili u pogon, a postavljaju i nove vodove za rasvjetu u pojedinim dijelovima grada. Sutra će poći onamo i raspitati se. On je, doduše, po zvanju brijač, ali...

Nova ideja uključi se u taj niz misli gospodina Sasakija: zašto da se, zapravo, ne bavi svojim poslom? Zar samo zbog toga što mu je sav alat uništen? Mora nabaviti novi! Najprije jedne škare i britvu. To će biti dovoljno. Ne — mora imati i sanduk, na koji će sjesti mušterije. Komad sapuna za brijanje mora, naravno, također imati. Treba i četku. I posudu za vodu. I brijačku pliticu. Kad bude sve to imao, poći će s time na crnu burzu i na sanduku pričvrstiti plakat na kome će biti napisano: šišanje! Brijanje! Uređivanje brade! Vrlo jeftino!

Nije li to dobra ideja? Da! To je nešto najbolje što se ikad dosjetio. Prve mušterije bit će mu oni što prave poslove. Od njih će zahtijevati više negoli od siromašnih ljudi. Zara-

divat će dobro, kupiti daske, grede, drvene okvire. Papir za pomične zidove. Ah, toliko će zarađivati da će doskora morati namjestiti pomoćnika. Toliko da će — dah mu zastaje kad pomišlja na to — da će moći platiti zanatlije koji će mu sagraditi kuću. Danas mu je sretan dan!

Savladan svojom fantazijom, počne gospodin Sasaki zuriti u zrak. U duhu je vidio kako je njegova daščara čarolijom iščezla, a na njezinu mjestu raste drvena kuća. Raste tako brzo da on mora podići pogled do neba. Krovni zabat diže se već u oblake. Prekrasna kuća. Sa tri prostorije. Ne, sa četiri. I ako se sagradi dovoljno pomičnih zidova, bit će ih dapače šest. Dabome, šest. Dvije su prostorije potrebne njemu za brijačku radnju. Nju mora smjestiti u kući. Ta ne može dovijeka pustiti svoje mušterije da sjede na sanduku, i to na otvorenu! Ah, njegove se mušterije moraju ugodno osjećati. Sjedit će na lijepim stolicama, a on će uljepšavati njihove čupave glave, fino im izbrijavati čekinjave obraze, iz odurnog, podivljalog šipražja praviti će lijepe brade. Muškarci će se, dobro raspoloženi, diviti u zrcalu kako su im se lica promijenila na bolje, s radošću će obavljati svoje poslove i slaviti onoga kome treba da zahvale što se ugodno osjećaju i što su sposobni za rad: brijača Sasakija!

Dok je gospodin Sasaki još uvijek tako vjerovao da vidi neboder, grebao je zamišljeno vršcima prstiju svoju vlastitu neobrijanu bradu. Odjednom se probudi i stane promatrati prazne ruke. Nema nikakve britve, a bez tog noža nema kuće ni radnje. Nema ni brijača Sasakija. Nema mušterija ni zarade. Ne treba ni četke, ni sapuna, ni posude, ni brijačke plitice.

Kuća se raspršila ni u šta. Gospodin Sasaki se smeteno počese odzادا po glavi: kako da nabavi dobru britvu? Ima ih — na crnoj burzi. Pred nekoliko dana je neki trgovac nudio na prodaju pola tuceta novih noževa, ali je momak za svaki od njih tražio čitav mali imetak.

Dobrog raspoloženja gospodina Sasakija nestade. Ta on ne posjeduje ni pola jena u gotovu novcu. Opet stane gledati budućnost u najcrnjem svjetlu. Čak ni miris grahove juhe nije mogao da iz tog crnila učini ugodnu zelenu boju. Zlovoljno stane promatrati more daščara naokolo i gomile otpadaka i smeća među njima. Otkako je prisiljen da stanuje u

toj četvrti daščara, nije mu pogled na te nastambe, uređene iz limenki, limova, dronjaka, pougljenih komada drva i zemlje nikad bio tako odvratan. Kad bi kišilo, ta bi se ulica pretvorila u more blata. Kad je pak lijepo vrijeme, zlo mu je od smrada tolikih trulih stvari što leže naokolo i kriju u sebi klice bolesti. No to još nije ono najgore. Mnogi susjedi pate od opekotina što ih je prouzročila munja groma. Takve rane ne zacjeljuju. Liječnici nisu dosad otkrili tome lijeka, ne pomažu masti ni medicine. Ti najveći bijednici trpe strašne boli. Kažu: krv im je otrovana i koga oni dodirnu, na njega prenose otrov. Liječnici misle, doduše, drukčije, ali ljudi unatoč tome izbjegavaju te bolesnike kao gubavce i većina njih umire bez pomoći. Gdje bi ih trebalo liječiti? Bolnice Hirošime srušio je grom. Na brzu ruku sklepane barake nadomještaju sad bolnice. Pa i te su barake prepune bolesnika. On je već davno trebao da se sa svojom obitelji odseli nekud u pokrajinu. Mogao bi na selu raditi kao sluga kod nekog seljaka. Njima, seljacima, ne manjka ništa. Građani im daju i svoje posljednje vrijedne stvari za živežne namirnice. Ali on neće, unatoč toj svojoj bijedi, poći odavle. Njegova daščara stoji na njegovu tlu. To je zemljište stekao svojom marljivošću, svojom štedljivošću. I kad se doskora budu opet odmjeravala zemljišta, on mora biti ovdje i čuvati svoja prava. Ako ne bude na mjestu, kasnije neće moći stavljati prigovore. To su mu rekli i u vijećnici. I zato mora tu ustrajati.

Upravo kad je htio da otpuže u svoju kućicu, začuje gospodin Sasaki kako ga netko zove. Vratili su se Šigeo i Sadako, Dječak je digao uvis punu vrećicu. Mala pritišće objema ručicama komad crijepa na trbuh. Da se dijete nije ozlijedilo? Ili mu je pozlilo? Sada je uvuklo glavu među ramene i tresse je. Čini se da ima groznicu. Ne. Naprcilo je nosić i usnice i žmirka očima. I opet se tresse. Tako čini Sadako samo kad treba da oda neku tajnu. I šigeove grimase daju slutiti nešto slično. Cereka se vragoljanski, čini se da je dječak našao nešto izvanredno. Ha, vrećica je puna čavala. Kad je strese, čuje se zveket. Ah ta djeca! Sakupila su punu vrećicu čavala.

Gospodin Sasaki kimne glavom sinu. Nije smio tako otvoreno pokazati vrećicu. To bi moglo izazvati zavist u

susjeda jer toliko čavala znači malo blago. Gospodin Sasaki ocijeni odoka: ima najmanje tri kilograma čavala. Za to će dobiti pol kilograma osušene ribe — ili dvije čajne šalice pune rižina brašna — ili tri mala kruha ili...

Djeca se sasvim približe. Nikad inače nisu zaboravila da poklonom izraze poštovanje svome ocu. Sada, međutim, oboje navale bez ikakva poklona ravno u kolibicu. To ga u isti čas i iznenadi i povrijedi. Takvo neučtivo ponašanje ne bi smio trpjeti. Iako se protivio tome, popusti njihovoj navali, no odmah odluči da i sinu i kćeri smjesti očita bukvicu. Ali oni mu nisu dali vremena za to.

»Sadako je našla veliko blago!«, propišti Šigeo u velikoj žurbi. »Nešto tako lijepo još niste vidjeli. Zaista niste! Sakrila je to ispod košulje. Pokaži to, Sadako! Brzo im to pokaži!«

Prefrigano se smijući, mala stisne oči i pri tom na smiješan način ponovno uvuče glavu među ramena, a crijep pritisne još čvršće na trbuh. Šigeo joj ga htjede oduzeti, ali ona odskoči unatrag i potrese snažno glavom. Igra »sakriti blago« veoma ju je zabavljala.

»Pokaži to što si našla!«, zapovjedi joj majka.

»Pa o čemu se to radi?«, upita gospodin Sasaki, gundajući jer ga je nedolično ponašanje djece još uvijek ljutilo. »Našla je neku igračku i sad se pravi kao da je u najmanju ruku iskopala zlatnik.«

»To je vrednije od zlatnika«, odvratu Šigeo ozbiljno. Odjednom se on više nije tako žurio da iznenadi roditelje. Činilo mu se pametnije da ih polako pripravi na veliku sreću. Brz radostan udarac mogao bi im naškoditi.

Gospodin Sasaki se više nije ljutio. Ne vjerujući u nešto osobito, gledao je prema crijepu na trbuhu kćeri i mrmljao:

»Da je vrednije od zlatnika? Što ti znaš koliko vrijedi zlatnik? Još ga nikad nisi ni vidio! Za zlatnik bih dobio na crnoj burzi... no, neću pretjerivati — ali šest novih britvi bih sigurno dobio za to.«

Šigeo odgovori ozbiljno kao i prije: »Onda ova stvar koju je Sadako našla vrijedi tri zlatnika.«

Gospodin Sasaki upilji oči najprije u svoga sina, a zatim u ženu. Činilo se da im ukočenim pogledima želi reći: netko je od nas poludio. Odjednom zakorači do vrata i zastre ih

komadom vrećastog platna. Kad se sad prignuo do kćeri, njegov je glas zvučio promuklo od uzbuđenja: »Pokaži mi tu stvar, moja djevojčice. Hajde, daj je! što je to?«

Mala naprci opet nos i pogleda neodlučno prema crijepu. Iznenada ga ispusti na pod i klikne: »Izađi, zmaju Čikamacu! Moj otac ti želi dug, dug život i mnogo zdravlja!«

Ona stade nešto otpetljavati na svojoj košuljici. Bodljikavi se Čikamacu, naime, zakvačio za platno. »Opet si nevaljao?« prekori ga mala. »Hoćeš li da podereš moju košuljicu jer se ne daš da te drugi vide?« A majci rekne Sadako ljuteći se djetinjski: »čikamacu me je putem grebao i ubadao. On se jako ljuti. Moraš ga odmah udariti, inače će i tebe ugristi.«

Konačno Sadako otkvači zmaja. Trijumfirajući digne ga uvis. Majka izusti lagan glas čuđenja. Gospodin Sasaki stane gledati kao očaran u figuru. Ispruži ruku kao da želi uzeti zmaja k sebi, ali je odmah i povuče natrag. »To je prastara stvar«, prošapće ganuto. »To je majstorsko djelo. Tako nešto vidi se još samo u starim hramovima.«

Zatim se naglo uspravi i upita strogo: »A gdje ste to našli?«

»Nismo ga našli u hramu«, izjavi Šigeo odlučno. »Sigurno ne, oče. Bio je zakopan među ruševinama. U razorenoj kući. Tamo još uvijek leži jedan ljudski kostur.«

»Oh, onda bacite zmaja napolje!«, rekne Yasuko i pokrije svoje lice, zgražajući se, objema rukama. »Da, da, bacite ga odmah na ulicu! On donosi nesreću! U njemu je sakriven neki zao demon. Nije htio zaštititi svojega vlasnika. Bacite ga napolje!«

»To sam isto i ja pomislio«, promrmlja šigeo. »Taj zmaj nije dobar kućni duh. Čovjeka kome je pripadao ubila je munja.«

»Kako ti znaš kome je ta stvar pripadala?«, upita gospodin Sasaki.

šigeo zagriže zamišljeno donju usnicu. »Pa sasvim blizu, pokraj tog zmaja ležao je jedan kostur.«

»Ah, tako je stvarno bilo?«, usklikne gospodin Sasaki olakšano. »To je dobro! Onda ću ja zmaja odmah zamijeniti na crnoj burzi. Vi mi, međutim, smijete savjetovati što da tražim za njega. Kažem vam, od danas idemo naprijed. Ima

dobru ideju. Zasluzit ću mnogo novaca. Daj mi zmaja, Sasaki!»

Mala se usprotivi. Stane plakati, bacakati se, ali gospodin Sasaki joj ipak oduzme zmaja. »Ne urlaj, mala moja djevojčice. Taj je zmaj poklon bogova za sve nas. Kad budem opet mogao raditi i kad budem zasluživao novaca, imat ćemo mnogo dobrog jela. I lijepe ću ti igračke kupiti osim toga.«

»A gdje ćeš naći posla?«, upita ga Yasuko. No gospodin Sasaki je u taj čas već bio izletio napolje.

Gospodin Ofusa bio je, nema sumnje, najsposobniji i najlukaviji od svih švercera u okolini kolodvora Koi. Kupovao je i prodavao svaku vrstu robe koje nije bilo dovoljno. Nijedna mu količina nije bila ni premalena, ni prevelika. Pravio je zamjembene poslove i posredovao kod transporta, preuzimao je narudžbe za pokope i preseljenja. Za gotov je novac pribavljao dugmad za hlače, sapune, tkanine za odijela, suhu ribu, ulje za podmazivanje, alate, sjeme za cvijeće ili živežne namirnice. Zapošljavao je malu vojsku tatova, donosilaca, dobavljača i drugih opskurnih ljudi koji su iz nevolje širokih narodnih slojeva stvarali isto tako kapital kao što su se brinuli za tjelesno dobro imućnih. Gospodin Ofusa je slovio kao neokrunjeni kralj švercera. Zbog njegove široke usnice, napuhnutih obraza i izbuljenih očiju njegovi su pomagači tog sposobnog čovjeka nazivali »žabom«. No to se, dakako, nisu usudili reći kad bi on bio u takvoj blizini da bi ih mogao čuti. Gospodin Ofusa je bio izvanredno osjetljiv čovjek. Toliko se iscrpljivao poslom da je postao nervozan i zbog toga je stalno žmirkao. Dok je govorio, izbočena mu je usnica podrhtavala, a rukama je mahao kao da ga muči trgan je u udovima. Svakome tko bi mu u poslu pravio poteškoće, običavao je govoriti: »Ugledaj se u mene — ja sam dobročinitelj ljudi. Evo, žrtvujem i svoje zdravlje da spriječim glad.«

I — u izvjesnom smislu — imao je gospodin Ofusa pravo. Kontrolirao je cijene na crnoj burzi. Jao trgovcu koji je bez njegova odobrenja, samovoljno podigao cijene živežnih namirnica! Ofusa bi ga smjesta dao ukloniti s crne burze. Ci-

jene je određivao samo on. Kao dobrom računđiji bilo mu je, naime, jasno da svako povišenje cijena čini novac manje vrijednim. A u njegovu ljetnikovcu kod Ujine na moru bilo je mnogo škrinja do vrha ispunjenih banknotama.

Do kraja rata bio je gospodin Ofusa sanitetski narednik u jednom rezervnom lazaretu daleko iza fronte. Nakon kapitulacije imao je na zalih dovoljne količine medikamenata, s kojima je započeo unosnu trgovinu.

Ti su lijekovi stvorili temelj njegova sadašnjeg bogatstva.

Osim debelih svežnjeva banknota volio je gospodin Ofusa i umjetnine. U svim prostorijama njegova ljetnikovca — na podu, u zidnim udubinama, na stolićima i na zidovima — gledali su Ofusini gosti najskupocjenije zdjelice, vaze, statue bogova i životinja, izrađene od poludragulja ili bjelokosti. Bilo je tu slikanja na svili ili na pločama od najfinijeg drva, skupocenog oružja i maski demona.

Gospodin Ofusa slovio je kao veliki poznavalac antikvitetata, ne samo među ljubeznim prijateljima već su mu čak i zavidnici i neprijatelji priznavali da je obdaren nesumnjivim smislom za ono pravo i rijetko.

Kad je, dakle, tog Ofusa sada neki čovjek šapćući nagovorio i zamolio da u jednom tihom kutiću crne burze dađe svoje mišljenje o nečem »vrlo rijetkom«, bio je uvjeren da time uludo troši svoje vrijeme. Tog je čovjeka poznao samo površno. Zvao se Sasaki — ili nekako slično. Tog mu je prijepodneva taj čovjek ponudio za zamjenu kotač bicikla. Gospodin Ofusa nije odbijao neznatne zamjembene poslove. Ne smije dopustiti da se o njemu govori da se uzoholio. Konačno, ta i on je nekoć počeo s malim poslovima. Pošao je, dakle, iako protiv svoje volje, za mušterijom u iznošenoj vojničkoj uniformi, odlučivši da tom čovjeku ne posveti više od pola minute vremena, što bi to on »osobito« mogao imati? Ta on nije bivši bogataš, već prije izgleda kao neki obrtnik. Možda krojač? Ili stolar? Gospodin Ofusa to nije znao. Bilo mu je čak i svejedno kakvim se zvanjem prije bavio taj čovjek. Sada on gladauje i vjeruje, kao i svi drugi beskućnici, u priču o dobrotvornom čovjeku Ofusi. A da li je on to doista? Sigurno ne. On je samo pametan čovjek koji zna vrijednost dobre reklame i koristi se njome.

Prije negoli je ispod kaputa izvukao svoje blago, gospodin Sasaki se ogledao na sve strane. Nekoliko onih sekundi koje su prošle do momenta kad je ugledao zmaja, gospodin Ofusa se podrugljivo smijuljio. Tajanstvenu Sasakijevu stvar smatrao je trikom. Sada je, međutim, tek s mukom uspio samoga sebe prisiliti da svome licu dade izraz ravnodušnosti. Mahao je, kao što je to i inače činio, rukama, hvatao se za čelo, klimao glavom i uvjerljivo glumio nervoznog, brigama izmučenog poslovnog čovjeka. Napokon rekne:

»Slutio sam. Kradete mi vrijeme, što da radim s tom stvari? Kome danas treba zmaj od ... od — Od čega je ta stvar uopće izrađena? Vjerojatno je to željezo obloženo bakrom. A možda i šuplje! Ah, ne trebam to. Ne, ne, nosite to kući. Ili, što se mene tiče, bacite to.«

Dok je gospodin Sasaki smeteno promatrao zmaja, gospodin Ofusa je procjenjivao vrijednost tog jedinstveno lijepog umjetničkog djela. Ako se ne vara, taj zmaj potječe iz kasnijeg vremena epohe Ming. Da, to djelo mora da je nastalo pod vladavinom nekog cara kineske dinastije Ming. Cijenio ga je na više od tri stotine godina. Za sakupljača umjetnina je vrijednost te zmajske figure jednaka njegovoj težini u zlatu. Taj Sasaki nema pojma kakvo blago drži u ruci.

Gospodin Sasaki rekne razočarano: »To je vrlo lijep rad, gospodine Ofusa. Gledajte kako se živo previja taj zmajski rep. I taj lijepi ljuskavi oklop! Ta je stvar od bronce i nije šuplja, kako vi mislite.«

»Zar ćete mi vi govoriti što je željezo obloženo bakrom, a što bronca — upravo vi, jer ste, valjda, stručnjak, a ja nisam? Vjerujete li to ili ne? Dajte mi tu stvar. Vama za volju ispitat ću je ...«

Gospodin Ofusa namjesti debelo uokvirene rožnate naočari, koje su mu davale takav izgled da je imponirao drugima, i stane razgledavati zmaja sa svih strana. Bio je uvjeren da je umjetninu ispravno ocijenio.

»No, da, priznajem, zabunio sam se«, rekne. »Stvar je od bronce. Teži otprilike kilogram i po. Dobro, kupujem je. Koliko tražite za nju?«

Gospodin Sasaki stane razmišljati: da tražim dvije britve? Ili jednu britvu i jedne škare? Ili-----

Ofusa je pomno promatrao izraz Sasakijeva lica. Taj čovjek predugo razmišlja. Da nije požalio odluku da proda zmaja? Treba mu doći u susret.

»Dakle — što više želite da imate«, upita Ofusa, »novac ili živežne namirnice? Meni je svejedno. Morate sami znati što vam je potrebnije.«

Ponovno je pogledao zmaja i otkrio nove osobitosti koje su ga očaravale. Njegova želja da dobije taj umjetnički predmet postala je još čvršća.

Gospodin Sasaki je oklijevao. Zapazio je sitne kapljice znoja na Ofusinu čelu. Primijetio je i lagano drhtanje ruku koje su držale zmaja. Činilo se da je Ofusa uzbuđen. Da mu nije više stalo do te figure negoli to želi priznati?

Gospodin Sasaki je pošten čovjek. Govori što misli, nikoga još nije prevario i ne posjeduje ni mrve sposobnosti za to da bi se obogatio prljavim poslovima. Nije se smatrao dospelim ni tome prevejanom crnoburzijancu. U trgovini s Ofusom on će u svakom slučaju izvući tanji kraj. Unatoč tome mora pokušati ne bi li Ofusa nagovorio da mu stavi povoljnu ponudu.

Sasaki skupi svu odvažnost i rekne bojažljivo: »Moja mala kćerka voli tog zmaja. Nije se htjela ni rasti od njega. Bilo mi je teško pri srcu kad je ona vikala i plakala.«

Crnoburzijanac gurne zmaja u Sasakijevu desnicu: »Evo vam ga. Ako vam ga je teško prodati, zadržite ga. Ja ga ne moram imati.«

Svilenim rupčićem obriše čelo i pričini se kao da će otići.

Gospodin Sasaki pogleda zaprepašteno zmaja u svojoj ruci. To je i slutio — Ofusa se neće uzrujavati zbog toga što jedno dijete plače. Taj čovjek želi samo zaraditi novac. No zašto nije otišao?

Iako još nije digao pogleda, gospodin Sasaki opazi da su Ofusine noge na istom mjestu gdje su bile i prije. Nisu se pokretale. Dobro — pomisli gospodin Sasaki. Ni ja neću poći. Ja mogu čekati.

Gospodin Ofusa udari tvrdoglavog posjednika zmaja u prsa — iako bi ga radije mlatnuo po lubanji.

»No, što razmišljate tako dugo? Ja sam dobrotvor svih gladnih. Pitajte druge, ako hoćete. Samo zbog toga što jedna djevojčica ne da svoju igračku, neću, dakako, pokla-

njati svoj novac. Ionako žrtvujem ako za tu stvar platim dvostruku cijenu kao za stari metal.«

Gospodin Sasaki shvati — ne smije popustiti. Inače će ga ovaj lako nagovoriti. Uvijek je bila njegova slabost što je nastojao da bude drugima uslužan i da izbjegava bilo kakvu svađu. On bi se svjesno dao prevariti samo da mu poslovni partner ostane prijateljski raspoložen. Samo nikoga ne razljutiti jer to stvara neprilike — bila je dosad njegova lozinka. Ali u ovom slučaju hoće da brani svoje dobro. Radi se o njegovoj budućnosti i budućnosti njegove obitelji. Treba britvu, škare i briački sapun.

»Čujte, gospodine Ofusa«, rekne on polagano, iako mu je pri tom srce udaralo kao da boluje od groznice. »Ja sam briač po zvanju. Moja je radnja razorena, pa bih je želio iznova urediti...«

»Vi ste briač?« začudi se Ofusa i stane dalje govoriti uzbuđeno: »Pa zar vi nemate nimalo pameti? Briačka radnja — to bi bio posao dana! A što vi radite? čekate dok vam slučaj nanese na put nekoga tko će vam dati novac za to? Gospodine, ja bih na vašem mjestu otvorio već dvije radnje — što govorim! — imao bih već pet njih. Pogledajte me! Ja se moram sam brijati, a kosu mi šiša jedan bivši pekar.«

Ofusa stane korak natrag, pogleda gospodina Sasakija od pete do glave pa mu rekne: »Dajem vam jedan prijedlog. Uredit ću vam radnju i pobrinut ću se za sve. Razumijete li — rekao sam: sve, a vi ćete mi za to dati zmaja. No to kao poklon za moj posao, jer vlasnik radnje bit ću ja, a vi ćete raditi za mene kao moj namještenik. Platit ću vas dobro. Jeste li sporazumni?«

»Ne«, odgovori gospodin Sasaki. Stavi zmaja pod kaput i rekne: »Oprostite mi, molim vas, što sam vas tako dugo zadržao, gospodine Ofusa. Znam, to nisam smio učiniti jer vi imate toliko drugih briga. Želim vam dug život i zdravlje.«

Pokloni se uljudno i počne se udaljavati, ali ga nakon tri koraka Ofusa povuče natrag i povikne ogorčeno: »Vi ste gori od morskog psa. Drski ste i podmukli. Vi ste ...«

Tražio je daha i govorio dalje mirnijim tonom. »Vi ste prvi prema kome osjećam veliko poštovanje. Mogli biste biti moj prijatelj, cijenjeni gospodine-----Sasaki je vaše ime — zar ne? Čujte, gospodine Sasaki, mislim to pošteno. Vi

ste mi dorasli. Ne samo da ste odličan trgovac već imate i razumijevanja za umjetnost. Vi, naime, točno znate da zmaj nema za stručnjaka posebnu vrijednost kao raritet. To nije majstorsko djelo. Smatram da je to rad nekog krivotvoritelja koji je kopirao neki stari komad. Vrlo dobro ga je kopirao, to priznajem. No čemu vam to pričam? Vi, naravno znate...«

Gospodin Sasaki se snažno nasmije pazeći da se ne sretne s Ofusinim ispitivačkim pogledom. »Ja znam da je moj zmaj i te kako vrijedan za svakoga tko ga želi imati.«

Gospodin Ofusa stane nervozno žmirkati. »Ako pod tim, netko, mislite mene, varate se.«

»Ne, ne mislim vas«, rekne Sasaki skromno.

»Ah, tako, vi želite, dakle, reći da se netko drugi već zanima za taj predmet?«

»Da, gospodine Ofusa, netko se veoma zanima za to.«

Gospodin Sasaki digne pogled. Znao je — sad odlučuje o njegovoj budućnosti samo dovoljna količna drskosti. »On mi nudi potpunu opremu za moju briačku radnju.« Prije negoli se usudio dalje govoriti, proguta slinu. »I, naravno, izgradnju radnje.«

»Toliko taj zmaj ne vrijedi«, iscijedi gospodin Ofusa. No istodobno je shvatio da se i odao. »Htio sam reći — u to teško doba on ne vrijedi toliko.«

Ljutit što se i po drugi put zarekao, počne Ofusa mljac-kati jezikom. »Da me dobro shvatite: umjetnine danas nemaju nikakvu trgovačku vrijednost, to hoću da kažem. Svatko misli samo na to kako će napuniti želudac. Za nekoliko godina će vaš zmaj vjerojatno biti muzejski predmet prvoga ranga... ah, što!«

Uzbuđeno stane mahati rukama. Kakve li to besmislice govori! Zar je izgubio razum? Njegova sakupljačka strast nagnala ga je da izusti misli koje bi bilo bolje da je zadržao za sebe.

»Otidite! Neću da vas više gledam!«, povikne.

Gospodin Sasaki je vjerovao da bi se smio zakleti: bitka je odlučena u njegovu korist. Još jednom se pokloni, pozdravi prijazno i pođe u najboljem raspoloženju dalje. Mor-ski pas Ofusa nije mogao progutati bezazlenu ribicu Sasakija.

Brzo će taj morski pas poći za njim i ispuniti sve njegove želje.

Gospodin Ofusa se zasoptao od bijesa. Taj bijedni prosjak hoće da njega načini budalom! Njega, gospodina crne burze! No sad će taj momak vidjeti tko je ovdje jači.

Gospodin Sasaki osjeti kako ga je za lijevo rame šćepala nečija ruka. Glavu nagne malo ulijevo i začuje kako netko govori za njim: »Daj ovamo tog zmaja, lopove! on je moj. Ukrao si ga u mojoj kući. Moji će prijatelji posvjedočiti da je to moj zmaj. Poznaješ li moje prijatelje, ti vucibatino?«

Za tim riječima začuje se zvižduk. Odzvanjao je u ušima gospodina Sasakija i poput udarca ga spopadne osjećaj da je stegnut lancima. Prijatelji Ofuse! S njima nije računao u toj svojoj trgovini. Kako li je mogao biti tako glup i vjerovati da će šef najveće švercerske bande u gradu dopustiti da ga samo tako nadmudri neki gospodin Nikogović?

Sa svih strana stanu se približavati prikaze odlučnog izgleda — tri, četiri, osam, deset, trinaest njih. Vjerojatno Ofusina tjelesna garda. Izabrani megdandžije i ubojice. Ako ga oni napadnu, prokletu će ga izmlatiti i nitko neće zbog toga pozvati na odgovornost ni Ofusa ni njegove pomagače. Nitko se to ne bi usudio. Bez ijedne riječi preda gospodin Sasaki časnog zmajskog starca. Izgubio je igru za svoju sreću.

Već dva dana i dvije noći pada kiša. Nevrijeme je rastjeralo većinu posjetilaca crne burze. Stranac ne bi ni slutio da na tome prostoru gdje sada gotovo nema čovjeka inače vlada živahna vrema: na daskama, šatorskim krilima, sanducima i stolovima nude osiromašeni ljudi posljednje ostatke svoje imovine. Trgovci po zvanju pokazuju bez ikakve bojazni najrjeđu robu koja se traži. Tu se prepire, cjenka, šapuće. Svežnjevi banknota mnogo puta mijenjaju brže posjednika negoli kakav rđavi željezni lonac. Mnogi tu zaslužuju za nekoliko minuta čitav mali imetak prodajom robe koja je uskladištena tko zna gdje u skrovištu. Drugi se pak zadovoljno smije jer mu je konačno uspjelo da zamijeni par dječjih čarapica za komad sušene ribe. Jedino zemlja, kamenje i

voda nemaju nekakve trgovačke vrijednosti. Da, ni za papir-nate zmajevе ne zanima se nitko na toj crnoj burzi.

Šibuta, proizvođač papirnatih zmajeva, čučao je toga dru-gog kišovitog dana u jednoj bari i zebao. Otrcani vojnički ogrtač što mu je služio kao zaštita od kiše za njegovu robu, bio je već promoćio od vode. Ovratnik ogrtača starac je na-vukao preko glave i jednom rukom čvrsto držao dvije strane tkanine ispod brade tako da je njegovo maleno staračko lice, puno bora, još više nego inače sličilo navoranom licu patuljka.

Prije rata je Šibuta bio jedan od najboljih proizvođača u svojoj struci. Obdaren bogatom fantazijom, stalno je prona-lazio nove likove zmajeva — umjetničke likove iz štapića od rascijepane bambusovine, presvučene poput daška tankim ružinim papirom i lake poput pahuljica. Šibutine zmajevе nosio je i najlaganiji dašak vjetra. Zbog svoje raskoši boja i smiješnih oblika oni su isto tako razveseljavali djecu kao i odrasle. Kod omiljenih natjecanja u letanju zmajeva mnogi je Šibutin kupac njegovim zmajem pobijedio u letu u visinu i daljinu. I on je sam nekoliko puta sudjelovao u takvim natjecanjima, ali nikad nije imao uspjeha jer se ponašao i previše viteški. Nije, naime, htio da svilenu vrpcu oblijepi sitnim krhotinama stakla, kao što su to drugi običavali činiti da bi presjekli vrpcu protivnikova zmaja. Njega su, naprotiv, njegovi takmaci uvijek na takav nepošten način lišavali pobjede. Volio je poštenu borbu i bio je ogorčen kad bi koji učesnik na nekom od tih takmičenja usmjerio svojega zmaja, opremljenog šiljcima, na druge zmajevе i rasporio im kožu od papira. Pravila borbe su, na žalost, dopuštala i tu nepodopštinu. Da je šibuta protestirao protiv toga, ismijali bi ga.

U toku rata stalno je padala potražnja za zmajevima. Sta-ri proizvođač tih igračaka potrošio je zalihe sirovina i svojim je proizvodima pokrio zidove radionice. Mislio je: mogu to razumjeti — u ta zla vremena nitko nema volje da se bavi dizanjem zmajeva u zrak. Tek kad prođe rat, opet će ljudi kupovati moje zmajevе.

Atomska bomba je pala i pretvorila Šibutinu radionicu u prah i pepeo. On je ostao živ jer je na dan katastrofe sjekao bambusovinu daleko od grada. Ostalo mu je samo njegovo

umijeće. Opet je počeo praviti zmajeve od papira. Nisu bili više onako lijepi kao nekoć, jer nije imao pravog papira od riže, ni ljepila, ni boja, ni vrpce. Zmajevi što ih je sad proizvodio bili su neugledni i obojeni crnom bojom. I tako su bili maleni da je mogao po tri papirnata zmaja odjednom zaštititi pod vojničkom kabanicom od kiše. Znao je: toga dana neće prodati nijednog zmaja. Ni sutra, a vjerojatno ni prekosutra. Pa čemu dolazi uza sve to svakog dana ovamo? Jer nema dućana i jer se nada da će i tom teškom vremenu jednom doći kraj. Prošle nedjelje mu je jedna seljakinja dala pet svježih jaja za jednog zmaja. To je bio sretan slučaj, kakav ne pamti. Danas će se samo prehladiti ako još duže ostane čučati. Njegove staračke kosti ne podnose više vlažno vrijeme.

Bodreći sebe, gundao je: »No, ustani konačno i spakuj svoje zmajeve. Ne budi tvrdoglav. Gle — papir se već raspada. Ako odmah ne odeš, morat ćeš tri zmaja iznova napinjati...«

Starac podigne pogled jer se jedan čovjek zaustavio pred njim. Poznavao je tog čovjeka. I jučer i prekjucher on je već po nekoliko časaka promatrao zmajeve, ali ga uopće nije upitao ni za cijenu.

Šibuta otvori sasvim ogrtač. Pokaže zmajeve i rekne tom možebitnom kupcu: »Lijepi, lagani zmajevi, poštovani gospodine. Sam sam ih izradio. Ja se ne bavim kojekakvim poslovima nego sam graditelj zmajeva po zvanju. Sasvim točno izračunam težinu bambusovih štapića i kako ih treba ispravno savijati da na svim stranama budu jednako napeti.«

Mušterija se uljudno nasmije. »Znam ja sve to. Graditelja zmajeva Šibutu poznavao sam dok sam još bio mladić. Već sam onda sve svoje papirnate zmajeve kupovao samo od vas.«

Šibuta prigne glavu. »To mi je osobita čast, poštovani gospodine! Da, zaista se osjećam veoma počašćenim što ste vi još kao mladić kupovao moje zmajeve. Nadam se da i danas želite kupiti jedan komad.«

»Da, vrlo bih rado uzeo zmaja, gospodine šibuta, za svoju kćerku. Izgubio sam, naime, njezinu najmiliju igračku, prastarog i vrlo vrijednog zmaja od bronce. Imao je slično lice kao i ovaj ovdje zmaj od papira.«

Prigne se i pokaže jednog zmaja kojem je šibuta crnom bojom dao ljutitu grimasu. »Isto tako je taj brončani zmaj imao i otvoreno ždrijelo. Stvarno — što ga duže promatram, to veća mi se čini sličnost.«

Starac potvrdi glavom. »Da, da, rado vam to vjerujem. Ja sam, naime, pri bojanju imao u glavi sliku jednog malog zmaja i tu sliku uvijek slikam. Taj je zmaj bio također od bronce i veoma star i skupocjen. Pripadao je jednom trgovcu svilom. Prije rata je bio moja najbolja mušterija. Jednom je došao k meni, pokazao mi svoga zmaja i zahtijevao da mu od papira načinim zmaja koji će biti posve sličan tome brončanom zmaju. Čitav tjedan sam se mučio dok sam završio posao.«

»Kako je bio velik taj brončani zmaj?«, upita mušterija zainteresirano.

»Pa otprilike dvaput toliko dug kao moj dlan. Bio je to neobično lijep primjerak. Gubica je bila tako vjerno izrezana, a rep se tako, naravno, savijao da sam ponekad povjеровao: evo sad će se figura pomaknuti. Moj je naručilac naslijedio zmaja od svojega oca, a ovaj ga je opet naslijedio od svojega oca. Bit će da sad nije preostalo ništa od zmaja jer je kuću tog trgovca svilom, i njega i čitavu njegovu obitelj spržio grom. Da, da, poštovani gospodine, grom, koji je i mene lišio svega. No unatoč tome zahvaljujem bogovima što sam prošao bez opekotina — to mi vrijedi više negoli sve ono što sam izgubio. Sada stanujem u jami, u zemlji — tamo prijeko gdje je nekoć bio stari dvorac. Ni od njega nije također baš ništa preostalo. Čuo sam da ga je nestalo u jednoj sekundi. A vi? Stanujete li u pravoj kući?«

Čini se da se mušterija duboko zamislila. Tek kad je šibuta ponovio svoje pitanje, odgovori: »Ja? U kući? Ne — ja sam sagradio daščaru na istom onom mjestu gdje mi je prije stajala kuća. Bio sam brijač. Zovem se Sasaki.«

»Sasaki — Sasaki«, progunđa razmišljajući starac. »Da, sad se sjećam, poznavao sam nekog brijača Sasaki ja, koji je imao radnju u blizini riblje tržnice.«

»Pa to je bila moja radnja«, rekne Sasaki veselo. »Divim se vašem pamćenju. Kako to da se tako dobro sjećate moje radnje?«

Starac se najprije nasmiješi, a zatim se stane sve veselije smijati, dok mu napad kašlja nije oduzeo dah.

Pljujući i iskašljavajući se, razjasni on napola zagušen: »Vi ste bili moja mušterija, a ja vaša. Nije li to šaljivo? Ah, vi ste me zaboravili jer sam se uvijek žurio. Nikad nisam imao vremena da ćaskam kao drugi. No, recite, gospodine Sasaki — jeste li otvorili novu radnju? Okolica riblje tržnice je također razorena...«

Gospodin Sasaki uzdahne. »Živim slično kao i vi, gospodine Šibuta — mijenjam, prodajem. Živi se, ali ponajviše loše.«

»Zašto ne radite opet kao briač, poštovani? Briač može...«

Gospodin Sasaki presiječe pokretom ruke Šibutine riječi. »Znam što želite reći — briač može praviti dobar posao. I ja bih to mogao također, ali nemam novaca za britvu, za sapun, škare...«

»Prestanite! Prestanite!«, zamoli ga Šibuta usrdno. »Za što trebate novac? Pozajmite što vam treba. Recite prvome šverceru tko ste i on će vam sve pribaviti!«

»Meni? Ne, ne, gospodine Šibuta, ja nemam prijatelja među švercerima...«

»Ali ja imam!«, klikne starac. »Znam jednoga od njih koji nije toliko pohlepan za novcem kao drugi. Ako mu rekнем tko ste, moći ćete birati među noževima, škarama i sapunima ono što vam se bude činilo dobrim. On će vam posuditi alat ako mu dadete dio prihoda. Za nekoliko tjedana moći ćete otkupiti stvari jer ćete dotle dosta zaraditi.«

Gospodin Sasaki se nasmije. Vidio je sebe u duhu kako poslužuje mušterije. One čekaju u redu, a on ih sapuna, brije, šiša im kosu, brije ih, šiša — britva i škare već su otupjeli, on treba dvije britve i dvoje škare i jednog pomoćnika koji će brusiti alat, a pomoćnik je — Šibuta! On mora postrance ubirati novac, priređivati sapunicu, prati ostatak sapuna s lica.

Gospodin Sasaki pogleda nježno starog graditelja zmajeva i prosanjari: »Hoćete li biti moj pomoćnik, gospodine šibuta? Imat ću mnogo posla za vas.«

Stari čovjek se brzo digne, pokupi tri zmaja i pruži ih gospodinu Sasakiju: »Evo! Uzmite, poklanjam to vašoj djeci.

A sada pođite za mnom, šefe, odvest ću vas do čovjeka koji će nam posuditi brijački alat.«

Žmirkajući pogleda kišne oblake pa kimne zadovoljno glavom. »Tamo gore već vidim komadić plavog neba. Vjerujem, sutra ujutro moći ćemo započeti radom.«

6. kolovoza 1947. Druga godišnjica eksplozije atomske bombe.

Nova kuća obitelji Sasaki sličí ogromnoj škrinji. Mnogo je prostranija od one sitne daščare koja je podsjećala na krov bez donjeg dijela, građevine što ju je gospodin Sasaki prije nekoliko mjeseci srušio i komad po komad poklonio onima potrebnijima. Ali to je učinio tek pošto je, uz pomoć jednog tesara, bila uređena nova »kuća«. Unutrašnjost dijele dva drvena okvira, oblijepljena papirom, u tri prostorije. I gospodin Sasaki može s ponosom reći svome susjedu: Gledajte, tu lijepu malu kolibu za stanovanje mogao sam sagraditi jer sam došao na misao da u svojem zvanju zaradim novac.

Gospodin Sasaki nije se, međutim, hvalisao, već je novu kućicu prozvao »šibutina zmajska kućica«, da bi počastio svojeg bivšeg pomoćnika. Njemu je trebao da zahvali što se opet mogao baviti svojim zanatom. Godinu dana bio mu je Sibuta marljiv suradnik, prijatelj i savjetnik. Nikad neće gospodin Sasaki zaboraviti s kakvim su primitvnim pomoćnim sredstvima on i Sibuta radili prvih nekoliko nedjelja: jedna daska zabijena na dva potpornjaka — to je bila klupa za mušterije. Istučena limena posuda služila je kao brijačka zdjelica, a spužva, poput šake velika, nadomještala je ručnik.

Danas pak stoji pokraj »Šibutine zmajске kućice« lijep pregradak od dasaka. Zamišljen je kao poslovna radnja i da bi se isključila sumnja o tome, gospodin Sasaki je iznad ulaza stavio natpis od ljepenke na kojem piše: »Brijački salon Sasaki. Brijanje! šišanje! Niske cijene!«

Sjeti li se onog sata kad je sa Šibutom na području crne burze poslužio prvu mušteriju, mora sebe smatrati nezahvalnim i nezadovoljnim čovjekom. Tada je, naime, bio sretan ako je zaradio toliko da bi platio najamninu za posuđeni

alat i pokraj toga mogao kupiti nešto jela za svoju obitelj. Danas mu se, naprotiv, »šibutina zmajaska kuća« čini premalenom i oskudnom, a radnja isto tako. Planirao je da će sagraditi pravu drvenu kuću, uzeti još jednog pomoćnika i sadašnji privremeni poslovni uređaj zamijeniti novim i ljepšim. U svakom slučaju morao bi nestati taj bezvrijedni pregradak što ga je on nečedno nazvao »salonom«. U posljednje vrijeme poslužuje mušterije koje već postavljaju i veće zahtjeve negoli ljudi iz susjedstva ili šverceri. S ovima posljednjima ionako ne treba više računati. Njihovi poslovi više ne cvatu kao prošle godine. Na većini ruševina se gradi. Pojavile su se poslovne zgrade. Sagrađene su nove ceste i otvoreni dućani. Ima već dovoljno živežnih namirnica i u slobodnoj trgovini. Ali i konkurenata u brijačkom obrtu. Treba ići s vremenom i držati korak s konkurencijom. Ah, on ne bi smio sebi predbacivati da je nezahvalnik. Zar je možda šibuta nezahvalan jer opet pravi zmajeve od papira? On je bez ikakva oklijevanja pred tri mjeseca prihvatio narudžbu jednog veletrgovca da dobavi dvije tisuće bijelih papirnatih fenjera za današnju svečanost mira. Sa tri pomoćnika šibuta je od tada radio po četrnaest sati na dan samo da bi na vrijeme udovoljio toj narudžbi. Znatan dio svih fenjera što se prodaju u gradu potječe iz Šibutine radionice, a pored toga mnogo lampiona za današnju spomen-svečanost. I Šibuta će doskora morati da poveća svoju radionicu. Smiju li ga zato ljudi, jer to čini, koriti da je nezadovoljan? Hirošima se gradi. Novac se izdaje i zarađuje. I on će, Sasaki, potražiti kredit da bi sagradio novu kuću i novu radnju. Mora osigurati budućnost svojoj djeci. Šigeo uči dobro; inteligentan je. Treba da postane trgovac i da ima vlastiti dućan. A Sadako će ...

Ah, ta djevojka! Kako li opet nestašno skače naokolo! Sad će Sadako upropastiti lijepi bijeli fenjer koji joj je poklonio šibuta.

»Sadako!« povikne gospodin Sasaki razljučen. »Nisam li ti rekao da se danas moraš lijepo vladati? Ta danas je spomen-dan za mrtve od prije dvije godine. Ako još jednom tako divlje zaplešeš s fenjerom, oduzet ću ti ga i morat ćeš ostate kod kuće.

Mala namrgodi ustašca. »Ta šigeo mi je rekao da se danas smijem veseliti jer ćemo vidjeti lijepu svečanost.«

»Sigeo, izađi!«, zapovjedi gospodin Sasaki strogo.

Sin izađe iz kolibe napolje. U svom se novom svečanom odijelu s modernim dugačkim hlačama osjećao kao odrastao čovjek i gledao u oca. Nije imao pojma ni o kakvoj krivnji.

»Što si ti to pričao svojoj sestri?« upita ga gospodin Sasaki. »Da će danas doživjeti lijepu svečanost? Misliš li time reći da će se u Hirošimi održati neka vesela svečanost? Ako možda ne znaš, reći ću ti ja da su na današnji dan prije dvije godine bezbrojni ljudi u našem gradu bili spaljeni. Ti si i sam bio svjedok tome. Danas je spomen-dan! U čast mrtvih održat će se svečanost kakvu još nismo doživjeli. Svećenici će se u hramovima moliti, a s njima i svi oni koji oplakuju nekog mrtvog.«

šigeo se nagne s poštovanjem pred ocem. »Oprosti mi, molim te, ja sam rekao sestri samo to da će vidjeti lijepu svečanost i vjerujem da će biti tako. Jučer poslije podne je, naime, u četvrti Šintenki jedna kapela uvježbavala plesnu muziku. Jedan moj prijatelj mi je rekao da će danas ta kapela svirati po ulicama i da će biti priređene povorke maski. Na Velikom trgu su trgovci prodavali kresove. Za današnje veče, oče. U izlozima pak mnogih trgovina vidio sam da vise lampioni s natpisom: 'Prigodna kupnja povodom svečanosti mira'.«

Gospodin Sasaki je zaprepašteno promatrao sina. »To nije moguće. Danas je dan uspomene na mrtve, a ne dan za svečanost veselja. Mora da si se prevario. Da, da, sasvim je sigurno da si ti krivo shvatio — plesna muzika i povorke maski. Danas! Isključeno!«

Zatim poviče u kolebu: »Yasuko! Jesi li gotova? Vrijeme je. Ne bih htio da propustim komemorativni govor gradonačelnika na velikom mostu preko rijeke.«

Osam sati i petnaest minuta.

Sa svečane tribine odjeknulo je zvono. Bruje svečani zvuci, oteti kovini i talasaju se iznad tisuća koje su, sjećajući se grozota od prije dvije godine, pobožno obrubile obalu

rijeke, sakupile se na mostu i gledaju prema tornju odakle odjekuje zvono.

Osam sati i petnaest minuta! U to je vrijeme pred dvije godine pala atomska bomba. Tamo nad središtem grada buknula je poput sunca jaka, divovska baklja. U djeliću sekunde bilo je sve u krugu od nekoliko kilometara uništeno vrućinom od nekoliko milijuna stupnjeva.

Ljudi slušaju opomenu zvona: Nikada više! Nikada više! Nikada!

Poletješe golubovi. Stotine njih, pušteni iz krletki. Kruže u ponovno stečenoj slobodi iznad sakupljenih ljudi koji gledaju u njih. Iznad ljudi koji ih gledaju ganuto i sa strahopočitanjem.

Ti vjernici mole, nijemo svoje bogove: budite milostivi suci našim dragim pokojnicima! Oprostite onima koji su krivi za veliki rat. Oprostite i nama koji smo bili sukrivci. Udijelite svima ljudima milost da žive u miru. Otjerajte demone rata. Ne dajte im da ikad više razore naš svijet...

Nikada više — brujalo je zvono — nikada više! Zvono ušuti. Glasovi dvojice šintoističkih svećenika odjeknu s katedrala pored svečane tribine. Stoje iznad mnoštva i kako su vidljivo povišeni, svima se čini kao da su bliže božanstvu. Oni su njegovi posrednici, sjedinjuju u sebi molitve svih vjernika za mir i predaju molbe nebesnicima. Bezglasna pobožnost mase svjedoči o zajedničkoj unutarnjoj želji: mir.

Mir mrtvima navješćuju i bezbrojni bijeli fenjeri od papira i vijenci od cvijeća što plove na rijeci. Oni što stoje na obalama položili su te fenjere i vijence na vodu. Ovi pak klize dalje, mirno se krećući — to je tiha, svečana procesija svjetala i cvijeća. Isto onako kao što je onda, pred dvije godine, rijeka nosila u more mrtve. I desetine tisuća onih čije je tijelo bilo oprženo nakon atomske munje. Muškarce koji su se kao žive baklje, mučene neizrecivim bolovima, bacali u vodu. Žene sa zapaljenom kosom i haljinama, s djecom na rukama. Tko bi danas još mogao reći koliki su tada skočili s mostova jer nisu mogli podnijeti muke od užasnih opekotina? S mostova čiji su se željezni stupovi, nosači i ograde crveno zažarili. Oni što sada stoje na obali te pokrivaju rukama lice ili pružaju ruke pred sebe kao da se brane,

ti i sada opet u mislima proživljavaju strahovitu sliku kad su vidjeli leševe što plove rijekom. Jer tada se voda više nije vidjela od gustoće ljudskih tjelesa koja su plovila.

Na svečanoj tribini govori sakupljenim građanima načelnik grada. Spominje se poginulih i patnja ranjenih, izriče ono što su već zvona prije njega navijestila: nikad više se to ne smije dogoditi! I dok on još govori, zaori plesna glazba, a svečano okićeni momci i djevojke dolaze pjevajući cestom uz obalu. Za tim veselim mladim ljudima slijede nove čete mladih ljudi. Nose luđačke maske i plešu uz gramofonsku muziku. U sasvim raspojasanu raspoloženju prolaze mimo onih što mole i žaloste se, ne brinući se hoće li smetati pobožnosti drugih ili neće. Ta zar danas nije blagdan? Svečanost mira? A zar se mir slavi žalosnim uspomenu? Ne, nego radošću i klicanjem. Oni su tako sretni što prvi put u svome životu mogu plesati, smijati se, pjevati. Prošle su zle godine rata i gladi. Dovoljno su dugo morali trpjeti oskudicu. Da, da, i atomska bomba je eksplodirala. Strahovita nesreća! No zar se moraju još uvijek podsjećati na to? Vrijeme je da se već i zaboravi što se dogodilo. Ne treba više misliti na to. Živio život — dok živimo! — to je njihova molitva. Pošli su u novu poslovnu četvrt gdje su ih pozdravili trgovci i prodavači, osobito oni koji su tek u posljednje vrijeme doselili u Hirošimu. Ovamo ih je doveo njihov poduzetan duh. Razoren grad u obnovi! Jedinствена prilika za svakog valjanog poslovnog čovjeka. Svaka mudra glava našla je ovdje priliku za sebe — bilo da želi kupiti gradilište ili otvoriti kinematograf, bilo da trguje građevnim materijalom ili se nada da će zaraditi novaca automatima za igru na sreću. Tko tu priliku ne iskoristi, taj je glupan.

Eh, tim mladim, veselim ljudima treba zaželjati dobrodošlicu. Oni oživljavaju poslovanje, prebacuju zabrinute u dobro raspoloženje i omogućuju onima koji žale za nekim da zaborave svoje boli. Samo onaj tko je dobro raspoložen, izdaje rado novac.

I trgovci daju svojim namještenicima nalog da pred vratima dućana izvikuju: »Mirovna prigodna kupnja uz snižene cijene! Samo danas! Kupujte! Kupujte!«

Gospodin Sasaki je odveo svoju obitelj na ono mjesto na rijeci gdje ju je pred dvije godine našao. On i Yasuko kleknuli su i dodirnuli tlo čelom. Svojom molitvom izrazili su zahvalu bogovima. Sa svakom novom molitvom Sasaki je bio sve više ganut. Kao čudom oni su se tada ponovno sjedinili. Danas mu se taj ponovni susret čini još manje shvatljivim negoli u ono vrijeme. Opojen srećom, zaboravio je tada da se zahvali bogovima. Tek danas je izvršio ono što je trebao učiniti pred dvije godine. Prinijet će i žrtvu. U novom hramu. Veliku žrtvu, da umiri bogove.

Šigeo i Sadako promatrali su za to vrijeme na obali vijence od cvijeća i papirnate fenjere što plove po vodi.

»Gle! Gle! Kako velik fenjer!«, povikne Sadako. »što to piše na njemu? Možeš li to pročitati, šigeo?«

»Opet jedno ime. Čekaj, zove se — ah, ta se stvar opet okreće — sada! K a n j i r o Y o n e kura!«

»Tko je to bio, Šigeo?«

»Ne znam. Možda neki stari čovjek, a možda i mladić. Mnogo je, mnogo mrtvih ljudi plivalo pred dvije godine rijekom.«

»Zašto?«

»Zašto? Već sam ti to dvaput protumačio. Grom ih je ubio.«

»Zašto nije mene ubio?«

»Postavljaš glupa pitanja, Sadako! Imala si tada upravo veliku sreću. Bila si sa mnom u parku Hijiyama. Ionako umalo da te nisu ubile otrgnute grane. Ležala si među samim otkinutim komadima drva. Pritisak zraka te je odbacio.«

»I opržilo me.«

»Ne, bila si samo izgrebena.«

»O ne, osjetila sam nešto vruće, Šigeo. Puhnuo je u mene.

»To nije moguće. Nisi mogla ništa osjetiti jer si spavala pod jednim drvetom. Sjećam se točno — ja sam bio u vodi, a ti si ležala na obali.«

Mala je ponovno gledala u fenjere na vodi. Iznenada se dosjeti: »A zašto na mome fenjeru nema imena?«

»Jer si ostala živa. I — nijednog našeg rođaka, ni dobrog prijatelja nije ubio grom.«

»O da, ubio je jednoga. Znaš li tko je to? Gospodin Nišioka, stari čovjek s velikim šeširom. I vesela stara gospođa

Kumakihi također. Znaš, ona, što je prstima igrala zmaja čikamacu.«

U mislima je očito pravila skokove, jer prije negoli je šigeo išta mogao odgovoriti, ona ga upita: »Da sam ja mrtva, bi li ti dao da i za mene plovi koji fenjer?«

Šigeo pogleda sestru zaprepašteno. Njoj dolaze ponekad na pamet čudnovate misli, »što li to govoriš o smrti? Jesi li bolesna? Nisi. Sasvim si zdrava i živjet ćeš možda i stotinu godina.«

Sadako je mirno njihala svoj fenjer. Njezin izraz lica bi tek pažljivu promatraču dao naslutiti da joj je sada njihanje fenjera skrenulo misli. To više iznenadi šigea novo pitanje: »A kad bi sad opet došao grom, da li bi me ubio?«

»Hul!« uzdahne Šigeo i pritisne obje ruke na sljepoočice kao da mu tolika pitanja zadaju glavobolje. »Više neće biti takvog groma. Amerikanci su sad naši prijatelji. Oni nam pomažu da gradimo bolnice u kojima se liječe svi oni koji su pred dvije godine pretrpjeli opekotine.«

Mala je mirno promatrala svoj bijeli papirnati fenjer. »I ja sam se opržila. Ali ti mi to ne vjeruješ. Meni je tada bilo veoma vruće.«

šigeu se nadunu obrazi i on snažno ispusti dah. Da li da se smije ili da se ljuti. To bi dijete svojom upornošću moglo zaista i naj strpljivijeg čovjeka baciti u očaj. Ali smiješan način na koji je Sadako, praveći se uvrijeđenom, napućila donju usnicu, zvučio je pomirljivo. On se nagne naprijed i podupre ruke o koljena. Glasom kao da je želi poučiti rekne:

»Slušaj, Sadako — tebi su onda bile tek četiri godine. I ti si se tako strahovito prestrašila da satima nisi mogla govoriti. Ja sam najprvo pomislio da si od straha zanijemjela. Stalno si, doduše, micala usnicama, ali si tek sasvim tiho jecala. I mada sam te mnogo puta pitao: »Boli li te što? Reci, gdje te boli« — ti nisi ništa odgovarala. Neprestano si samo buljila u mene. Velikim, velikim očima. Mislim da me nisi ni prepoznala. Onda sam te ponio na leđima odande. Na putu kući vidio sam mrtve žene i muškarce i djecu. Ponegdje su mrtvaci ležali u gomilama, što je još preostalo od grada, to je gorjelo. Vikao sam od straha. No ti još uvijek nisi mogla govoriti. I reci mi sada — možeš li se sjetiti onih silnih leševa preko kojih sam te morao nositi?

Ne?

Vidiš li! Ili, sjećaš li se psa koji je usred grada zaglibio u rastopljenom asfaltu? Užasno je cvilio jer mu je koža bila sasvim spaljena. Ili, znaš li još da smo prošli mimo jedne žene koja je pougljenim ostacima ruku mahala po zraku? Ležala je na leđima — lice joj je bila jedna jedina rana, bez očiju, bez usta, bez nosa. Ja sam od straha pao zajedno s tobom. Oh, kako je to bilo jezovito! Nikad to neću zaboraviti. Ali ti se toga ne možeš sjetiti. Vidim ti to na licu. Da, i one tri žene — jedna je bila stara a dvije mlade — htjele su jedna drugoj skinuti zapaljene haljine s tijela. Užasno su vikale. Zatim su protrčale pored nas prema rijeci i bacile se u nju. Potonule su. I onaj mali dječak... s nogama u plamenu... ne, ne, neću više pričati — nemoj plakati, Sadako. Ne plači, mala moja. Bio sam glup, oprosti mi, sestrice. Oprosti. Nisam smio govoriti o tome. Ti se ničega ne sjećaš i to je dobro — dođi, budi dobra — prestani plakati. Neću te više nikada tako uplašiti. Čekaj — obrisat ću ti suze. Uh, što sam bio glup! Daj mi taj fenjer. Da? Začas će on s mnogima drugima ploviti prema moru — vidiš li? Već plovi. Nema imena kao drugi ali neka razveseli nekog nepoznatog pokojnika. Da? Hoćeš li da bude tako, Sadako? Tvoj fenjer pripada onome na koga nitko ne misli.«

Tresući se s vremena na vrijeme od jecaja, Sadako stane gledati za fenjerom koji se sve više udaljavao. Njezin lijepi bijeli fenjer plovi sve dalje. To je još više ražalosti. Još malo i opet će zaplakati. Već je razvukla usta, no tada joj misao što joj je pala na pamet pretvori tugu u radost. Mahne rukom za fenjerom i klikne: »Gospođo Kumakihi! Ja ti šaljem svoj fenjer! Ja mislim na tebe!«

Proljeće 1955.

Pred ulaznim vratima nove kuće, okićenim cvijećem, otac i sin Sasaki očekuju dragog gosta. Šigeo je prvi opazio starca. Preko ramena povikne u kuću: »Pazi, majko! Gospodin Šibuta dolazi. Budi spremna!«

Gospođa Yasuko Sasaki pograbi brzo *šamisen* i prijeđe za probu nekoliko puta preko žica na instrumentu. Danima je uvježbavala jednu melodiju o proljeću i sad ju je htjela

odsvirati da bi dragome gostu priredila osobito veselje. Na žalost, tako je uzbuđena da je, kako se čini, izazvala samo neskladne tonove. Kako ružan zvuk! Dok je još bila djevojka, slavili su njezinu igru na šamisenu. Kasnijih godina nije joj nikad preostalo vremena da vježba na tom instrumentu. A ovaj ovdje osim toga i nije nov, niti rukom izrađeni šarnisen, nego jeftina tvornička roba — masovni artikl kao svi drugi što se posljednjih godina proizvode samo radi dobitka. Pa i novi kimoni što ih danas nose ona i Sadako nisu izrađeni od dobre, rukom tkane svile. Ne priljubljuju se u mekanim naborima uz tijelo. I Sadako se upravo uzalud muči da na svome kimonu izglrača neke nabore što su nastali gužvanjem.

»Pusti to!«, zapovjedi gospođa Yasuko kćerki. »Postavi se tu uz mene, s lijeve strane, pa kad gospodin Šibuta uđe, počni pjevati.«

Brzo pogleda lice svoje kćeri i vrškom prsta obriše malu crnu mrlju na njezinu nosu. »Uprljala si se pri čišćenju bicikla«, pokudi je. »Nisi li to mogla učiniti poslije podne? A jesu li td bar ruke čiste? Pokaži ih!«

Sadako pruži ruke no prste savine. Znala je dobro — u onoj brzini zaboravila je očistiti nokte na prstima. Na njezinu sreću, muškarci su vani već pozdravljali vrlo cijenjenog gosta, tako da je majka odvrtila pažnju i gledala prema vratima.

Otac i sin Sasaki poklonili su se po starom običaju tri puta pred graditeljem zmajeva Šibutom.¹ Pri tom su objema rukama klizili niz stegno sve do koljena.

Gospodin Šibuta je stalno žmirkao. Malena glava klimatala mu je od uzbuđenja još jače negoli obično. Nije mogao shvatiti: Sasaki jevi nisu zaboravili da je on danas navršio sedamdesetu godinu života. Takvih vjernih prijatelja jedva da je deset na stotinu hiljada. I toliko lijepog cvijeća oko ulaza u kuću!

»Previše počasti! Previše počastil!«, gundao je gospodin šibuta dirnut. Dodirivao je oči, sad lijevom, sad desnom, pa zatim objema rukama odjednom. Konačno mu uspije da obriše suze.

»Prašina — mnogo je prašine po ulicama«, ispričavao se. »To uvijek grize za oči. Previše mnogo ljudi putuje automobilima — kažem ja. Da, da, automobili uzvitlavaju prašinu.«

Rado bi se bio i useknuo prstima, samo nije znao kako da opravda takvu neurednost i zato to nije učinio. Oba Sasakija zamole ga da uđe. To su učinili s toliko poštovanja kao da je on kućevlasnik, a oni samo stanari. Naravno, ti su dragi ljudi priredili i svečanu gozbu. Njegov nos je zdrav pa je namirisao mirise mnogih poslastica. Dakako, čuvao se da to rekne. Mora pokazati da je iznenađen. Da, da, odluči, mora izgledati vrlo zadivljen. Lukav je on.

Pa ipak, umijeće gospodina šibute da se pretvara nije bilo dovoljno veliko. Gospođa Yasuko pozdravi ga sviranjem šamisena, a djevojčica Sadako stane pjevati uz to! Starac, štoviše, zaboravi i žmirkati i klimati glavom. To nije očekivao.

»Kako lijepo, kako lijepo!«, počne uzdisati od sreće, »čime sam to zaslužio? Recite mi — čime?«

Muškarci čučnu tada na hasuru, a gospođa Yasuko i Sadako stanu ih posluživati. Stavile su pred gosta zdjelice i druge posudice napunjene jelima, a on je sve to hvalio žvačući: »Ah — osušena tunina u začinjenom umaku — prekrasno, prekrasno — pa ta tortica od riže s nasjeckanim svinjskim mesom! Divno, divno! I da li je to svinjetina? Ne? Ah, teletina — ne bi čovjek vjerovao kako je to dražesno. Hm, hm... to prija! Yasuko-san, pa vi ste umjetnik u kuhanju. Da, da. A vaše sviranje na šamisenu — tome se nisam mogao nadiviti. Da, i djevojčica pjeva poput ševe. Oh, kako je samo narasla! Dok sam još bio vaš pomoćnik, Sasaki-san, ta je djevojčica bila metar visoka, a sad je, eto, već gospođica ... Da, da, prava gospođica. A je li zdrava gospođica Sadako?«

Upravo je štapićem za jelo prinasio svježi zalogaj k ustima i promatrao s užitkom djevojku koja je na njegovo pitanje odgovorila potvrdno sa dva duboka poklona.

»Sasvim je zdrava«, odgovori mjesto djevojke otac. »Tako je zdrava da će sutra sudjelovati u velikoj biciklističkoj štafeti od Tokija do Hirošime.«

Gospodin Šibuta se tako začudi da je mjesto u zdjelicu s valjušcima gurnuo štapić za jelo u posudu s mesnim uma-

kom. »Što? Vozit će od Tokija do Hirošime? Pa za to će joj trebati tjedan dana. To neće izdržati.«

»Ne tako daleko, Šibuta-san«, razjasni mu Šigeo. »Vozit će samo jedan maleni dio te pruge, kojih deset kilometara. Jedna štafeta smjenjuje drugu, a posljednja vozi do Hirošime.«

Gospodin Šibuta pritisne kažiprst na čelo. »Ah, sada se sjećam. Ljudi govore o toj — toj... Kako se to kaže? štafeta?«

Zatim progundā kao za sebe: »Čega sve danas nema! Štafeta — opet strana riječ koju ja neću nikad zapamtiti. Za nekoliko godina mladi će ljudi govoriti samo strane riječi. Da, da, predosjećam to. Na primjer, nisam htio vjerovati, kao ni svi drugi, da su mnogi od tih ljudi koji boluju od bolesti zračenja i leže u bolnicama zaista prije deset godina bili pogođeni zrakama. Zrakama koje nitko ne vidi. Kako dolazi do toga? Ja to smatram nekom zlom čarolijom. Mu-nju vidim, ali zrake, koje se ne vide — kako ljudi znaju da one postoje?«

»Ni zrak ne vidimo, šibuta-san«, usudi se kazati Šigeo, »pa unatoč tome zrak nosi papirnatog zmaja, a osjećamo i vjetar...«

»Papirnatı zmaj!«, uslikne starac. »Sad sam se sjetio nečega! Imam — čekajte, gdje mi je to...«

Prevrne džepove te konačno nađe ono što je tražio i pruži to prema šigeovoj sestri. Bo je to neki predmet, zamotan u papir. »To je za tebe, moja djevojko. Poklon za tebe. Baš me zanima hoćeš li ga prepoznati.«

Okrene se gospodinu Sasakiju i trljajući zadovoljno ruke rekne: »Onoga dana kad smo se sreli bilo je govora o toj stvari, pa i kasnije mi je Sadako mnogo pričala o njoj.«

Sadako odmotā papir i začudi se raskolačenim očima časnom zmajskom starcu od bronce za kojim je nekad tako dugo žalila.

»Čikamacu«, prošapće u radosnom uzbuđenju. Zatim klikne: »Moj zmaj čikamacu! Opet te imam, Čikamacu! Čikamacu!«

Djevojka stane skakutati naokolo, okretati se u krugu i žestoko pritiskivati dragu igračku svoga djetinjstva na prsa.

dok joj ne pade na pamet da se zahvali gostu. Klekne pred njim, pokloni se duboko, ali ne nađe riječi.

Gospodin Šibuta pogladi zbunjenu djevojčicu po kosi. »Dobro, dobro, moje dijete, ne moraš mi ništa reći. Znam i sam kako je to kad netko ponovno dobije nešto što je smatrao zauvijek izgubljenim. Ja se, na primjer, nisam nikad nadao da ću sa sedamdest godina moći zaposliti šest pomoćnika da proizvode zmajeve od papira i lampione. Sve sam izgubio ...«

Prekine se jer je opazio kako njegov gostoprimac, njegov sin i supruga začuđeno bulje u brončanog zmaja u djevojčinim rukama. To ga je tako obradovalo da se nasmijao neobuzdanim smijehom. Stane se nagibati i naprijed i natrag, udarati se ponovno po koljenima, a kako se njihao, umalo da nije pao na leđa.

»Ne možete sebi razjasniti kako sam došao do zmaja?«, rekne smijući se još uvijek. »Sad ću vam to ispripraviti. Bio je to slučaj ili sudbina — kako hoćete. Dakle, prvo sam vidio zmaja jer mi ga je prije rata jedan trgovac svilom posudio kao model. Drugo, Sadako mi je pripovijedala kako je jednom iskopala lijepu zmajsku figuru i kako je onda plakala kad je otac odnio zmaja na crnu burzu. Treće...«

Starac zastane i počne lukavo namigivati djevojci, pokazujući prstom prema kućedomačinu. »... Sjetio sam se da ste mi vi, Sasaki-san, već u prvim minutama našeg susreta pričali o jednom vrlo starom brončanom zčaju koji ste tobože izgubili. Ali vi ga niste izgubili nego ...«

»Švercer Ofusa mi je ukrao zmaja«, nadopuni ga gospodin Sasaki Ijutito.

»Da, tako je bilo!«, klikne gospodin Šibuta.

»On je postao lopovom. Veliki Ofusa! Taj polip, koji je bio u stanju da gladnom čovjeku za posljednju košulju dade komadić pljesnivog vojničkog dvopeka. Lopov, zaslužio je milijune, ali je sve opet izgubio, čim je prošlo vrijeme bezakonja i bespravlja. Optužili su ga zbog trgovine ukradenim stvarima i zatvorili. Dokazali su mu da je bio šef razbojničke bande. Razumijete li, Sasaki-san, on nije bio u stanju da poštenim radom zaradi novac.«

»No kako ste vi došli do zmaja, Šibuta-san?, upita Sadako.

»Zmaj — da, skoro sam opet zaboravio da pričam o nje-mu. Dakle, poznajem nekog sudskog činovnika koji u svoje slobodno vrijeme izrađuje zmajeve od papira. Ponekad on dolazi k meni da bi me pitao za savjet. Nedavno mi je spo-menuo zbirku starina što je prije nekoliko godina nađena kod zloglasnog švercera, imenom Ofusa, i zaplijenjena. Pred-meti su bili predani sudu i kako se mislilo da je sve to veći-nom ukradena roba, izložili su to u jednoj dvorani i objavili: svaki građanin kome nešto manjka, može kod suda razgle-dati ukradenu robu. Neki su ljudi stvarno prepoznali svoje ukradene stvari, ali najveći dio je ostao nepodignut. I kad se više nitko nije javljao, bile su preostale stvari predane na dražbu. No, ja sam samo čuo ime Ofusa i već sam...«

Odjednom spusti glavu i stane tako revno rukovati šta-pićima za jelo kao da već nekoliko dana nije ništa jeo.

»A kako ste dobili zmaja, Šibuta-san?«, upita ga Sadako ponovno.

Gospodin šibuta je žvakao žurno, punih usta, da su mu obrazi nabrekli.

Jedva se razumjelo što govori. »Hm, da — ja sam ga — prepoznao ... da — odmah — da — tako stari, lijepi — komad — mislio sam — Sadako . . . veoma će se veseliti — da — sada ga imaš .. .«

Iznova napuni usta, te žmirkajući i brzo pokrećući glavu pogleda prema gospodinu Sasakiju, prema domaćici, momku i djevojčici. I svi su shvatili — neće da kaže da je za tog zmaja dao vrlo mnogo novaca.

Gledaoci su obrubili obje strane ceste, šezdeset momaka i djevojaka čeka pokraj svojih bicikla na dolazak pretpo-sljednje štafete. Tih šezdeset treba da voze posljednji, deset kilometara dugi dio pruge što vodi od Tokija preko Joku-hame, Koita i Koba prema Hirošimi.

»Oslobodite cestu! — Napolje sa ceste! Smetate vozačima! Natrag! Natrag!«, viču promuklo funkcionari službe reda. žure se na sve strane bez daha, znojeći se, guraju i pomiču gledaoce sa ceste, ali im jedva uspijeva da tek nekoliko njih koji se bezobzirno guraju naprijed potisnu na lijevu ili desnu

stranu ceste. Neki su se radoznali izvukli iz redova i iznova ometali učesnike biciklističke štafete.

Ta dugačka vožnja japanskih učenika i učenica drži već četiri dana u napetosti sve koji se oduševljavaju sportom. Novine izvješćuju redovito o tome kojih deset štafeta momentano vodi, radio obavješćuje o svim najnovijim događajima, a stručnjaci, i nepitani, izražavaju svoje mišljenje o predvidivim mogućnostima za pobjedu ove ili one momčadi.

O tome se diskutira u čajanima, a vode se žučljive diskusije 1 na ulicama. Publika sklapa bezbrojne oklade. Poduzetljivi trgovci nude »štafetne limunade«, »biciklistički led« i »zračne balone Tokio—Hirošima«. Posljednjeg dana policija je u Hirošimi stavljena u alarmno stanje jer je priliv masa k štafetnom cilju u središtu grada počeo već u zoru.

Četrnaestogodišnju djevojčicu Sadako podilazi tijelom, unatoč proljetnoj toplini, hladna jeza. Od napetosti i uzbuđenja sad bi zabadala zube u donju usnicu, sad bi tapkala nogama na mjestu pokraj svojega bicikla. Katkad bi osjetila i svrbež po koži i to je prisiljava da trese gornjim dijelom tijela. Da je nije stid, najradije bi otišla glavnom funkcionaru i zamolila ga da njezin takmičarski broj — pedeset i jedan — dade pričvrstiti kojoj drugoj djevojci na leđa. Masa radoznalih gledalaca nervira je. Metež glasova, radoznali pogledi, u nju upereni prsti — sve je to dovodi u zabunu.

Osjeća da promatrači bulje u nju mada je već čula da se momčad štafete broj pedeset jedan prema posljednjim vijestima nalazi na dvadeset osmom mjestu te se, prema tome, ni na dnu srca ne može nadati pobjedi. Najviše se boji dolaska na cilj u Hirošimi. Tamo će sigurno biti sve njezine saučesnice i učitelji. Samo se po sebi razumije da će voziti tako da se pedale savinu. Svu svoju snagu uložiti će i neće dopustiti da je pretekne nijedan momak, nijedna djevojka. Ni u kojem slučaju neće biti na sramotu svojoj školi. Nju i još pet drugih učenika i učenica izabrali su između dvije stotine pedeset takmičara. Otkako je Šigeo trenira, postala je dobra vozačica. Boljeg trenera od njega ne može ni zamisliti. Član je jednog biciklističkog društva. Na tih deset kilometara što ih ima prijeći lako će dobiti na tempu vožnje. Sa Šigeom je na treningu vozila dvostruko dulje po satu i

on ju je nakon toga veoma hvalio. Samo da je nije tako grozno strah...

Što li to odjednom urlaju gledaoci? Ah, čeona skupina već dolazi!

Sadako obuhvati grčevito volan. Jedan funkcionar pri-trči do nje i povuče je sa još dva trkača u stranu. »Dajte mjesta! Dajte mjesta!«, povikne čovjek gledajući pri tom napeto unatrag. Sadako se uznemiri... Funkcionar ju je maknuo s njezinog startnog mjesta, kao da ona ne pripada učesnicima štafete. Što to on sebi umišlja? Zar se smije tako surovo postupati s vozačicom štafete? Pa ako i nosi broj 51, ipak je i ona jedna od odabranih, štoviše, od onih posebno odabranih. Treba da izdrži tešku utrku na posljednjoj etapi. Posljednju dionicu od gotovo tisuću kilometara! I zar da ne bude ponosna što sačinjava posljednji dio lanca tolikih biciklista koji su svladali tu divovsku prugu? Pokazat će im ona da nije nula u toj štafeti. Ne samo da neće dati da je itko prestigne, već će i druge preticati. Više nije ni uzbuđena. Samo joj zubi cvokoću. Ali ništa zato! Ta za vožnju joj ionako ne trebaju zubi nego noge, a one imaju čvrste mišiće.

Galama gledalaca se poveća, čeoni vozači muške štafete naglo su se približavali. Vodio je broj 18.

»Osamnaest! Osamnaest!«, poviknu stotine odjednom. A nekoliko sekundi za tim: »Sedam! Sedam!« Pa opet: »Četrdeset jedan! četrdeset jedan!«

Slijedio je broj 29 i u vožnji uzornom brzinom predao zastavicu slijedećem, posljednjem vozaču. Čovjek s brojem 53 bio je toliko iscrpen da je najprije sišao s bicikla mjesto da svome zaključnom vozaču koji ga čeka što prije utisne zastavicu u ruku. Gledaoci su izviždali trkača broj 53, a on se postideno progura sa svojim biciklom u masu. Tada dojuri šest momaka u zatvorenoj skupini. Kojih dvije stotine metara iza njih pojavi se prva djevojka. Njen dolazak gledaoci nagrade jednako burnim klicanjem kao i dolazak prvih muških vozača.

Sadako je s najvećim nestrpljenjem očekivala broj 51. Činilo joj se da je zaostala. Zar se dala prestići od drugih? Gdje li je ostala? Dolazili su redom — jedan za drugim — brojevi 17 — 23 — 49 — 3 — 16. I još uvijek nema broja

51? Možda je pala? To bi bilo strašno. Prijateljice na cilju, učitelji i učiteljice krivit će Sadako Sasaki.

Sadako nije mogla mirovati od neizdržive napetosti. Grižla je zglobove prstiju a da pri tome nije osjećala boli. Opet su dolazili vozači i vozačice, a odmah zatim jurili su dalje zaključni vozači štafete. Za posljednjom djevojkom s brojem 31 na leđima Sadako je nekoliko sekunda gledala obuzeta strahom. Zamijenila je broj 31 s 51! Kad je ponovno okrenula glavu, netko je bočne u leđa i rekne joj: »Pazi! Broj 51!«

Poput daske mršava djevojka pritiskivala je posljednjom snagom u pedale. Toliko se zasopila da je izazivala saučešće. Oči su joj bile staklene. Vozila je ravno na Sadako, tako da je ova morala gurnuti bicikl u stranu.

»Daj mi zastavicu!«, povikne Sadako bijesno.

Djevojka zahvati rukom pod svoj prslučić tako polagano da se Sadako morala uzbuditi. Istrgne joj trouglu šarenu maramu, stavi je među zube i pojuri. Najprije je u mislima psovala tromu prethodnicu: »Glupa stara tetka — škiljava žaba krastača — krivonogi pauk — pospana muha!«, no zatim zaboravi što je dosad bilo i stane se koncentrirati. Sad mora paziti da svoje snage prerano ne istroši, šigeo ju je stalno poučavao: »Na prvoj trećini staze pazi da te nitko ne prestigne — u drugoj trećini moraš tražiti priključak na neku skupinu — pusti da te ona neko vrijeme vodi pa kad opaziš da je možeš lako slijediti i da još imaš dovoljno snage, onda udri naprijed i u posljednjoj trećini uloži svu rezervu snage.«

Sadako odluči da riskira pogled unatrag. Opazi da je na izvjesnom razmaku slijede dva momka. Duboko nagnuti na volan pritiskuju snažno pedale. Sadako gume zastavicu u prslučić pa se na isti način, kao i njezini progonioci, nagne na volan. Ponos je goni da čuva prednost. Bar negdje na stazi od Tokija dovde moraju i trkačice štafete broj pedeset jedan nadmašiti muške takmičare. Možda je jedna od tih valjanih natjecateljki bila čak i mršava djevojka što je njoj predala zastavicu? I ako je zaista bilo tako, onda je toj djevojci učinila nepravdu. Zaslužila je da je pohvali, a ne da je kudi.

Sadako okrene glavu i po drugi put. Nijedan od one dvojice momaka nije joj se približio — bar se tako njoj

činilo. Pa ako su se i primakli za koji metar, može biti ponosna svojim držanjem. Ne osjeća ni najmanje umora. Naprotiv — svježija je i sposobnija negoli prije starta. Ta je jurnjava naprijed usrećuje. Kako je lijepa borba protiv vremena!

Ponekad Sadako primijeti i glasove bodrenja, što dolaze od gledalaca s obje strane ceste. Više nisu tako natisnuti kao ona masa ljudi na startu. Sada vozi po slobodnoj cesti. Ali vika tih radoznalih gledalaca s lijeve i desne strane ide samo nju. Potiču nju, samo nju, jer vozi brzo kao pravi vozač na utrci. Osjeća — u velikoj je formi. To treba da zahvali šigeovu oštrom treningu. Taj dragi brat! Koliko puta se ljutila na njega kako je s njome strogo postupao. Mnoge je kilometre morala voziti s njime, kotač uz kotač, najbržim tempom, i nikakve molbe, ni suze, ni prijetnje nisu joj pomagale. Ali sada se vidi da ta oštra škola nije bila besmisleno mučenje. Srce joj tuče snažno, ali ne pretjerano jako. Nije se zadahtala, ne osjeća grčeve u listovima. Mogla bi bez poteškoća još brže okretati pedale.

Stižu li je ona dva progonitelja? Ah, gdje! Oni voze daleko iza nje. Pobijedila je! Ona, djevojka, umakla je dvama momcima. Divno!

Sada upravi svoj pogled prema naprijed. Broj 31 vozi tik pred njom, a 3 i 16 nalaze se samo za pet do šest dužina bicikla ispred broja 31!

Sadako prijeđe u napad. Udaljenost od 31 smanjivala se metar po metar. Broj 31 se okrene i odmah zatim počne svom snagom okretati pedale. Sadako jume brže. Već je rame uz rame s brojem 31. I već je uzela novi cilj: broj 3 i broj 16. Broj 31 bori se žilavo. Sadako prijeđe i 3 i 16. U taj čas je već imala dva metra prednosti pred 31. Opet razabra viku odobravanja. Sačuva tempo. Obuze je pobjednička radost. U podmukao zavoj ulijevo uleti s nagnutim biciklom tako smiono, tik uz unutaranju stranu, da je okrnula vrh nosa jednog gledaoca koji se nagnuo naprijed. Smetena neočekivanim dodirrom, zaokrene naglo kotač i umalo da se ne sruši na tlo.

Iznenadni strah učini je opreznijom. Primijeti da mora štedjeti svoje snage. Do daha je već dolazila na mahove, a uznemirivalo ju je i brzo kucanje srca. Umomost u nogama

i u butovima osjećala je poput boli mišića. No sasvim blizu pred njom vozila su dva momka za kojima je slijedila jedna djevojka. Djevojka upadljivo širokih ramena i snažnih nogu. A te su noge udarale u pedale brzinom koja je zadivljavala i tako jednomjerno kao da ih tjera neki stroj. Ogledati se s tom djevojkom vrijedno je pa makar se pojača i lupanje srca.

Sadako više nije skidala pogleda s njezinog stražnjeg kotača. Progonjena se nije okretala.

— Moram je stići! Moram je stići! — govorila je Sadako bez prestanka sama sebi.

No nije se približavala tome biciklu ni za jedan centimetar. Pa kako je to moguće? Zar u štafeti ima još jedna djevojka, žilava kao Sadako Sasaki!

Mnoštvo uz rubove ceste postajalo je opet sve gušće, a zbog toga je to snažnije odjekivalo i bodrenje mnogih koji su željeli da djevojka s brojem 51 prestigne mladića širokih ramena s brojem 17.

Sadako se borila zagriženo. Mora uspjeti! Jača je. Mnogo je duže i izdržljivije trenirala negoli ijedna druga djevojka u štafeti. Napokon, ta djevojka pred njom ne može imati čelične mišiće.

Ah! Ta djevojka širokih ramena već popušta. Na kraju je svojih snaga.

Razmak biva sve manji. Samo još dvije dužine ruke. Jedna dužina ruke. Polovica. Sad su kotači jedan pored drugoga. Pogled u desno. Pa to je momak, a ne djevojka! To je pobjeda!

Posljednjih stotinu metara.

Zvučnicu urlaju. Ljudi viču promuklo, udaraju nogama po zemlji. Sadako sluša samo buku koja čas raste, čas pada. Zar je već na cilju? Da, mora kočiti. U njenim prsima gori poput vatre. Zraka! Zraka! Zraka!

Ona tetura i kao kroz maglu vidi lica pred sobom. Netko joj stišće desnicu. I još netko, pa opet netko drugi. Tapšaju je po ramenima. A tko je to tako žestoko grli? Ah, Šigeo! Što to kaže? Broj 51 je na devetnaestom mjestu! Dakle, ne više na 29. Devet momaka i djevojaka je, prema tome, prestigla! Ah, kako je sretna! Ali i sasvim iscrpena. Ni pola

kilometra ne bi više izdržala, šigeo joj je stavio neku bočicu na usne. »Pij, Sadako! Štafetna limunada. Izvrсна je.«

»... Trebao sam joj to zabraniti. Napor je bio prevelik za nju. Ta ju je utrka sasvim iscrpila.«

Gospodin Sasaki se zamisli. Govorio je preglasno, a to može smetati bolesnici. Kroz uzak otvor između dva pomič-na papirnata zida zamišljeno je promatrao Sadako. Ona leži zatvorenim očima na hasuri za spavanje u svojoj sobi. Lice joj je sablasno blijedo. Prsti drže grčevito rub pokrivača koji je navukla do podbratka kao da joj je hladno.

Tihi plač supruge, koja je uza nj stajala, nije pridonosio tome da se smanji osjećaj krivnje gospodina Sasakija. Pa ipak on nije smio sebi jedinome pripisati svu krivnju. Šigeo, koji čuči na tlu pred otvorom između zidova i tjeskobnim pogledima bulji u bolesnicu, previše je oštro trenirao sa sestrom. Osim toga, ona je žrtva častoljublja. No kakva korist od toga da sada okrivljuje sebe i druge? šigeo nije iz zlobe podvrgao Sadako prevelikom naporu, a ona pak nije mogla u svojoj dobi predvidjeti posljedice takvog pretjeranog napora.

»Ne plači, Yasuko«, naloži joj gospodin Sasaki. »Od toga nam dijete neće ozdraviti. Ono treba mira i ništa drugo. Ako pak sada opazi kako se mi bojimo, pomislit će kako nam je rekao liječnik da je nasmrt bolesna. A on to nije rekao.«

Gospođa Yasuko pritisne sklopljene ruke na svoja usta. Glas joj je zvučao prigušeno. »Zato se i bojim, jer nam nije rekao što je s našom kćeri.«

»Što misliš time reći?«, upita gospodin Sasaki nesigurno i uhvati ruku svoje žene. »Razjasni mi što misliš i nemoj mi ništa prešutjeti. Ti slutiš nešto određeno. Je li tako?!«

Ona prigne glavu i Sasaki vidje kako se njezina ramena tresu u suzdržanom jecaju. Sasvim pokraj njenog uha prošapće joj uvjerljivo: »Yasuko, na to ne smijemo uopće misliti. To je apsolutno nemoguće. Bolest zračenja je u svim slučajevima izbila najkasnije nakon pet ili šest godina, ali nikad ne nakon deset godina. Sjeti se — ta Sadako je do pred tri dana uvijek bila zdrava. Onda, nakon eksplozije, bila je samo malo izgrebena. Ti si mi to sama pripovijedala, a i Šigeo mi je rekao to isto.«

Yasuko podigne lice prema njemu. Gledala ga je zbnjeno kao da ne vjeruje u to što govori. »I najmanja ogrebotina bila je onda opasna. Ti znaš koliki su u našem susjedstvu umrli od sitnih rana. Mjesecima su se patili i bili su sve slabiji. Njihovu krv su otrovale zrake — rekli su liječnici. A koliko bolesnika još leži u bolnicama? Svi su oni neizlječivi.«

Gospodin Sasaki pritisne zaprepašteno prste na sljepočiće.

»šuti! šuti! Govoriš besmislice. Rane onih koje je otrovala atomska eksplozija nisu zarašćivale nego su postajale sve teže. No sjeti se ljudi koji su bili oprženi. Danas oni kriju svoje ožiljke jer izgledaju kao gubavci. Ljudi im idu s puta jer još uvijek vjeruju da će se onaj tko se takne čovjeka s takvim ožiljkom i sam zaraziti. Ali oni ne trpe nikakve boli. Osjećaju se zdravima. Na našoj kćeri ne možeš uopće naći ožiljka. Zato ja kažem — ona se premorila i u tom je njezina bolest. Dok sam bio vojnik, i ja sam nakon svakog usiljenog marša padao i osjećao se kao isprebijan.«

Yasuko je s pravom pobožnosti slušala riječi svojega muža. Što god je rekao, činilo joj se točnim. Bila je tako uvjerenjena da Sadako ne može biti ozbiljno bolesna, da se njen patnioki izraz lica razvedrio. Svojim pogledom obuhvati Šigea. Ni mladić nije obolio iako je sa svojom sestrom doživio eksploziju atomske bombe na istom mjestu i u isto vrijeme.

Gospodin Sasaki pritisne Yasuko k sebi. »Čuj me, upravo mi je nešto palo na pamet: ako se Sadako ne bude do sutra ujutro bolje osjećala, dat ćemo je pregledati u Novoj bolnici. Tamo ima američkih liječnika koji su pregledali tisuće oboljelih od zračenja. Oni će nam sa sigurnošću moći reći...«

Yasuko spriječi supruga da govori dalje, stavivši mu svoju desnu ruku na usta. »Neću dopustiti da američki liječnik pregleda Sadako! Amerikanci su pronašli atomsku bombu i oni su krivi za svu nesreću.«

Gospodin Sasaki prijeđe rukom blago preko ženine kose. »Ne smiješ tako govoriti. Tu bombu nisu pronašli samo američki učenjaci — to se sad već znade. I Englezi, Talijani, Nijemci i Francuzi i učenjaci drugih narodnosti također su im pomagali pri tom. A nisi li čula da i Rusi već dugo proizvode atomske bombe? Šta misliš, zašto to čine? Da se

njome hvale? Ne! Ako dođe do novog rata, oni će također baciti svoje bombe na gradove. A nemoj misliti da i naši generali ne bi u prošlom ratu upotrijebili tu bombu da su samo naši učenjaci došli tako daleko i izradili takvu bombu. Pa gledaj i mene! Jesam li ja zao čovjek? Kažeš da nisam, no ja ti velim — da sam u ratu kakav bombaš pa da su mi zapovjedili da iz aviona bacim atomsku bombu na neki grad, bio bih morao poslušati.«

»Ne, ti ne bi!« rekne Yasuko tako glasno da je Šigeo piskočio i, stavivši prst na usta, opomenuo roditelje: »Govorite, molim vas, tiše. Sadako spava!«

Ljutit što mu Yasuko protuslovi, gospodin Sasaki dade glavom znak sinu: »Dođi ovamo! Reci — što bi ti učinio: uzmimo, rat je, a ti si vojnik, ne, ti si zrakoplovac. Zapovjedili su ti da iz aviona baciš bombu na neki neprijateljski grad.«

Šigeo ne shvati. Mori ga briga zbog sestre, a otac govori o ratu i bacanju bombi. Sada navali majka. »Reci, što bi ti učinio, Šigeo? Ti znaš kako je strašan rat, jer si ga preživio.«

»Kad bih ja — bio zrakoplovac?«, stane zamuckivati Šigeo. »Ja — ne znam što bih... da — mislim — morao bih slušati. Ali ...«

»Jesi li ga čula, Yasuko?«, rekne gospodin Sasaki uzbuđeno. »I on bi poslušao, jer zna da bi ga kao vojnika ustrijelili ako ne bi izvršio zapovijed.«

»Nisi mu dao da se izrazi do kraja«, predbaci mu Yasuko. Zatim zatraži od sina: »Govori dalje! Rekao si, ali. Dakle, nisi baš odlučio da bi bacio bombu.«

»Ne, majko — ja — ja bih opet vidio razorenu Hirošimu pred svojim očima i mnogo mrtvaca, ljude u zapaljenim odijelima... ja — ja to ne bih mogao učiniti.«

Njegovi pogledi odlutaju. Progundā tako da su ga još jedva mogli razumjeti: »Radije bih dao da me ubiju. Da, da, radije mrtav negoli postati ubojica nevinih.«

Gospodin Sasaki se zbunjeno ugrize za usnicu, dok je Yasuko svojim pogledom milovala sina. »Ti si junak. Mnogo veći junak od najhrabrijeg vojnika. Sretna sam što to znam.«

Šigeo zapita strastvenim tonom: »A ti, oče? što ti misliš?«

Gospodin Sasaki pritisne vrškove prstiju na oči. Vjerojatno mu je bilo teško da riječima izrazi ono što se događa u njemu. Naglašavajući svaku riječ, govorio je poput čovjeka iscrpna mučnim usponom na vrh brijega: »Ja sam odrastao u drugo vrijeme. Nama su već u školi neprestano govorili da je najveća čast za japanskog vojnika ako može pasti u boru za cara i naciju. A ti bi radije umro negoli ubijao.«

Tu Sasaki duboko uzdahne. »I to vrijedi pred ^{Svevišnjim} Bogom više negoli svako drugo ljudsko junačko djelo.«

Šigeo se pokloni dublje negoli inače. Zbog njegova suprotnog mišljenja otac ga je mogao pozvati i na odgovornost. Mjesto toga on je, shvativši stvar razumno, priznao da je njegovo dosadašnje shvaćanje dužnosti i poslušnosti bilo neispravno. Kako teško mora da je njemu, bivšem vojniku, priznati da nijedan čovjek nema pravo ubijati nevine ljude. Treba mu se diviti zbog toga.

Mladić se još jednom pokloni i htjede otići na mjesto odakle je promatrao sestru, no otac mu zapovjedi da ostane. »Šigeo, umuješ kao zreo čovjek. Dajem ti, dakle, pravo da savjetuješ mene i svoju majku. Hoću, naime, da dadem pregledati Sadako u Novoj bolnici. Majka je protiv toga. Ona ne voli američke liječnike ...«

»Ne! Ne! Predomislila sam se!«, rekne Yasuko. »Opametilo me to što si mi malo prije rekao. I meni je pravo da oni pregledaju Sadako. Bit ću im zahvalna na tom.«

Šigeo upita začuđeno: »Zašto želite da Sadako pođe na pregled u bolnicu? Ta nije joj ništa. Njena bolest se zove: premorenost. Iscrpna je. Pa ako joj sutra ne bude bolje, zamolit ćemo doktora da joj propiše neki lijek koji bi je ojačao. Danas joj vjerojatno nije ništa propisao jer se nada da će doskora ozdraviti. Vjerujte mi — mnogo sam sebi predbacivao. Jer ja sam kriv što se ona tako istrošila.«

Gospodin Sasaki pogleda sina ozbiljno u oči. »Nisi shvatio zašto želim da Sadako pregledaju u Novoj bolnici.«

Osobit očev pogled i držanje majke, koja je kao u žalosti spustila glavu, dali su Šigeu znak da nasluti nešto o čemu prije nije razmišljao. Odjednom shvati. Bilo mu je jasno što misle jer je često vidio da su se ljudi neočekivano na cesti rušili. Ali Sadako?

Obuzet srahom, ustukne korak unazad i stane buljiti u roditelje.

Nije mogao dalje govoriti. Usta su mu bila otvorena kao nakon vike. Borio se za riječ. »To nije istina! Ona je uvijek bila zdrava. No kažu da se oni koji boluju od zračenja počinju najprije tužiti na umomost. Osjećajući šum u ušima, padaju u nesvijest.«

Posljednja riječ sjeti ga na sestrino lice kako ga je čas prije vidio. »Nesvjestica!«, ponovi. Jednim trzajem se okrene i na vršcima prstiju pojuri do otvora u zidu. Jedan je časak promatrao kako sestra mirno spava, a zatim se nasmjehne i dade glavom znak roditeljima da dođu bliže. »Gledajte kako spava. Ja sam tako zadovoljan. A već sam povjerovao da je možda ipak u nesvjestici.«

Oprezno zatvori papirne stijene i položi ruke na svoje prsi. »Ili sam, možda, i ja bolestan od zračenja? Tada me je pritisak zraka izbacio iz jezera u parku na obalu. Sadako je, međutim, ležala pod stablom vrbe i tek tada...«

Zaustavi se, pritisne — razmišljajući — prst na obraz i rekne polagano, uprijevši pogled u tlo: »Sad se sjećam nečeg osobitog. — Godine 1947, na dan svečanosti mira, pričala mi je Sadako da je prigodom eksplozije bila ranjena — ne, drukčije je to bilo. Nije rekla 'ranjena' već 'opržena'. Da, tako je bilo: opržila sam se... meni je bilo tako vruće... rekla je. Ja sam joj se onda smijao i razljutio sam se zbog toga na nju jer je tako tvrdoglavo govorila uvijek isto. Ja sam, naime, sigurno znao da se nije opržila. Ali sada mislim...«

Iznenadnim pokretom pruži Šigeo ruku prema ocu i rekne brzo: »Moramo je otpremiti u Novu bolnicu! Najbolje odmah! Samo nam tamo mogu reći da li je Sadako oboljela od zračenja.«

Pregled pacijentice Sadako Sasaki bio je dovršen. Dvije sestre bolničarke digle su djevojku sa stola za ispitivanje i postavile je na pokretni krevet. Jedna od sestara pogladi blago djevojčine obraze. Ona samo razvuče malo usta. Rado bi bila smiješkom nagradila ljubaznost debeljuškaste sestre, ali se osjećala tako umornom da joj je jedva još uspijevalo da oči drži otvorene. A to mora činiti jer će možda taj strani doktor s čuperastom sivom kosom još jednom promatrati njene oči. Malo prije je to tako dugo činio da se njoj sve

zavrtjelo. Već je odvoze? To je dobro. U bolesničkoj sobi je ugodna tišina. Može se spavati — nitko te ondje ne smeta glasnim riječima. Ostalih pet žena i djevojaka u sobi spavaju, isto kao i ona, gotovo čitav dan. Spavati — odmah zaspati! Ne još! Obojici gospode doktora mora još — zahvaliti — za — pregled.

Djevojčine oči se zatvore. Mala iskra njezine volje da izrekne zahvalnost, ugasila se. Noć sna obavila ju je kao nekim mekanim crvenim ogrtačem.

Japanski liječnik Hiroši Ikeda i njegov američki kolega doktor Floyd Owens naslonili su se, čekajući, na radni stol. Tek kad su se krilna vrata iza pacijentice Sasaki zatvorila, doktor Owens uzme sa stola listove s poviješću njezine bolesti. Preleti nekoliko redaka prvog lista, pročita još manje s drugog lista, pa savije oba lista a ostatak s rezultatima pogleda, savije u svitak i udari njime nervozno po dlanu ljevice.

Doktor Ikeda, za pola glave manji od Amerikanca, upre ispitljiv pogled u lice svojega kolege i stane čistiti naočari. Dahne nekoliko puta u njih, protrlja ih i digne prema sunčanom svjetlu.

»Zašto ništa ne govorite?«, upita prilično dobrim engleskim jezikom promatrajući ponovo stakla svojih naočari. »Patite h još uvijek od osjećaja krivnje? Treba h da vam po stoti put kažem da smo mi liječnici koji se bore samo protiv smrti?«

Owens baci svitak papira na stol. »Čitava armija liječnika ne može se uspješno boriti protiv ove smrti. Mi smo prema njoj isto toliko nemoćni kao i pred sedam godina, kad smo počeli pregledima ljudi oboljelih od zračenja. Koga su te proklete gama-zrake šćepale, za njega više nema spasa.«

Doktor Ikeda namjesti naočari, popravi ih pa se postavi raskoračenih nogu pred Amerikancem. »Dragi kolega Owens! Vi ćete možda misliti da sam ja čovjek bez srca, rekнем li vam sada da ne mogu osjećati žalost ako jedan od naših bolesnika umre od raka kostiju ili rastvaranja krvi. štoviše, želim svakome od njih brzu smrt. Jer — svaki dan donosi iifl nove patnje. I kad pogledam njihove oči, koje me pitaju — hoćeš li me izliječiti, doktore? — onda patim isto toliko koliko i sam bolesnik.«

Doktor Owens nagne glavu naprijed. Jednu šaku postavi na drugu pa se udari njima nekoliko puta po čelu i ogorčeno prosikta: »Da, to je ono što me je ovaj put tako potreslo. Gledam pred sobom oči te četrnaestogodišnje djevojke Sadako. Njezin pogled me pita: hoćeš li mi pomoći? — Zar ne, ja ne moram umrijeti? — A ja opet vidim u tim očima one sive mrljice koje me uvjeravaju da je to dijete obilježila smrt. Opasnost je za tu djevojku akutna. Nema joj pomoći.«

Owens uzdahne, otvori šake i sklopi ruke kao da moli. Glasom bez boje i kao da razgovara sa samim sobom, nastavi:

»To je neshvatljivo — mala obolijeva deset godina nakon eksplozije atomske bombe. — Deset godina se osjećala zdravom. Ona ne zna da joj je krv otrovana gama-zrakama. Prije nekoliko dana sudjelovala je u biciklističkoj štafeti. Njezin brat mi je pričao: bila je tako sretna kad je prestigla druge vozače! — Izgledalo je da je izdržljivija, snažnija od drugih djevojaka svoje dobi. I najednom izbija bolest. Nakon deset godina mladenaštva, radosti, bezbrižnog smijeha i sretne dječje igre! Jedna munja je uništava. Grom — kako vi Japanci kažete — uzima nakon deset godina sebi novu žrtvu. Stotinu pedeset tisuća mrtvih u Hirošimi i u Nagasakiju bilo je premalo, svi oni bezbrojni osakaćeni i upropašteni ljudi!«

Ukočenim pogledom gledao je u prazninu i dahtao: »A oni se i dalje naoružavaju! Stvaraju nove atomske bombe! Uranska bomba u Hirošimi i plutonijeva u Nagasakiju nisu im bile dovoljno djelotvorne. Čitav grad odjednom razoriti •— to je njima premalo. Vodikovim bombama može se istrijebiti čitava nacija. Kobaltnim bombama može se uništiti dio Zemlje. Dakle, naprijed, učenjaci i tehničari! Radite marljivo! Stvarajte zalihe bombi! Svijet treba uništiti! Sav život mora se ugasiti. Sve živo — pomoću superbombi!«

Zaustavi se, izgubivši dah. Stajao je zgrčenih prstiju, velikih i ukočenih očiju, dok su mu se usnice tresle, kao čovjek u očaju, bespomoćan pred svjetskim požarom koji se već može slutiti.

Doktor Ikeda stavi nježno svoje ruke na Owensove drhtave prste. »Dragi prijatelju, uzalud rasipate snagu svojih živaca. Optužujete, ali optuženi ne čuju vaš glas. Oni su gluhi — i to svi.«

Amerikanac prihvati Japanca za ramena. »Ne, nisu svi gluhi, Ikeda! Naprotiv, oni gluhi su u tolikoj manjini, da iščezavaju. U svim zemljama ima na milijune ljudi koji, kao i ja, izriču presudu optuženima.«

»Pa što to koristi? Glasoviti pjesnici, učenjaci, nobelovci u čitavom svijetu potpisali su apele protiv proizvodnje atomskih bombi i pokusa s njima i ti su protesti uzeti na znanje. No ipak se proizvodi novo, i to još strasnije atomsko oružje.«

»Onda moraju baš svi narodi svijeta zajednički ustati i izreći svoje 'krivi ste!' Optuženi će se morati pokoriti toj presudi.«

»To je lijepo rečeno, kolega Owens, ali to je neostvariva želja, utopija.«

»Ne, Ikeda, ne, ne! Moguće je. Jedan kaže drugome kako je velika opasnost. Slike, knjige, časopisi, radio, televizija, svi oni treba da budu glasnici. Prijatelji, očevi, braća, sestre, majke, svi, svi moraju govoriti: Nikad više Hirošima!«

»Da, to bi bilo ispravno«, odvrati zamišljeno doktor Ikeda. »Svi bi morali govoriti: Nikad više Hirošima! Prije svega bi to morali ponavljati mladi ljudi. Oni znaju premalo o tome šta se dogodilo. Njima se to prešućuje. Očevi se boje govoriti svojim sinovima i kćerima o velikoj katastrofi. Oni misle: tko ne poznaje opasnost, živi bez brige. No to nije točno. Ja kažem: tko ne poznaje opasnost, neće je se ni bojati i to lakše će izgubiti život.«

Vrijeme je posjeta.

Gospodin Sasaki je hodao na vršcima prstiju po koridoru bolnice. Za njim su išli Yasuko i šigeo. Pred vratima bolesničke sobe u kojoj je ležala Sadako gospodin Sasaki se zaustavi i okrene se supruzi: »Molim te, daj se nasmiješi! Bude li Sadako vidjela to tvoje žalosno lice, povjerovat će da je teško bolesna.«

Gospođa Yasuko stisne usnice. Pokuša hrabro ugušiti jecaj koji ju je obuzeo. Nije joj uspjelo. Suze joj nadođu na oči i ona stane plakati svom snagom.

»Majko, ne smiješ to«, usrdno je zamoli Šigeo. »Moraš se svladati. Sadako će se prestrašiti. Moramo se prisiliti da izgledamo veselo. Njoj treba nade da će ozdraviti.«

»Može li se ona tome nadati?«, rekne gospođa Yasuko glasom koji su prigušavale suze. »Doktor Ikeda nam je rekao istinu.«

»To je bila njegova dužnost i ja sam mu zahvalan za to«, progundča žalosno gospodin Sasaki. »Osuš i svoje oči, Yasuko, i nasmiješi se! Sadako treba da se veseli našem posjetu. Danas ćemo joj savjetovati da iz zlatnog papira izradi tisuću ždralova. Ti ćeš joj, Šigeo, pokazati kako se to radi. Jesi li uzeo sa sobom i škare?«

»Sve imam, oče, čak sam i njezina zmaja stavio u džep.«

Sad se i Yasuko nasmije od srca. »Da? Ponio si njenog zmaja? Ah, to će je sigurno jako razveseliti.«

Mjesto bolesnog bljediila na Sadakinu se licu pojavi lagano crvenilo. Opet ima svojeg zmaja Čikamacu! Onako kao što je to radila dok je još bila mala djevojčica, tako i sada naprči od veselja nosić, naškilji oči, napući usnice te, štoviše, s naporom uvuče i glavu među ramena. No i taj beznačajan pokret je umori. Srce je nekoliko puta udaralo dok je ona nepomično ležala.

Šigeo stavi na bolesnički krevet debeo svitak zlatnog papira i škare. Opazivši umoran izraz u sestrinu licu, htjede opet uzeti svitak k sebi. Pogledom se sporazumije s ocem: Sadako je preslaba — ona ne može izrađivati ždralove od papira. No sestrin pogled i jedva primjetljiv očevo pokret glavom značili su ipak: ostavi svitak na krevetu!

Sadako otvori oči. Opet napući nos gledajući pri tom majku. »Danas mi je mnogo bolje«, rekne tako slabim glasom da je to zvučilo kao lagan cvrkut ptičice u snu. »Američki doktor mi je jutros pričao lijepu priču o jednom divu, koji se zvao Guliver. Mnogo sam mu se smijala jer doktor slabo govori japanski. Sve govori naopako, a to zvuči komično. Najbolje zna reći: skoro ćeš ozdraviti, Sadako! Zašto plačeš, majko?«

Yasuko pomilova bolesničino lice. »Ta veselim se što ćeš uskoro ozdraviti.«

»Moraš, dapače, sasvim sigurno ozdraviti«, rekne Šigeo. »Znaš li kako? Gledaj! Ovo je zlatni papir, a to su škare. Pazi sad! Pokazat ću ti nešto.«

Iz svitka izreže komad velik otprilike poput lista školske bilježnice i prstima prelomi papir na određeni način. U manje od jedne minute nastade lik sličan ptici raširenih krila.

Tom papirnatom pticom Šigeo načini krug iznad sestrine glave. »Jesi li vidjela kako je to lako? Tisuću takvih ptica treba da visi iznad tvoga kreveta i tada ćeš ozdraviti.«

Sadako digne polako ruku za ždralom. »Lijep je. Mnogo ljepši od onih ždralova što ih radi šigetomo. On ima isto toliko godina kao i ja. Leži u sobi pokraj moje. Bio je učenik u školi mira. Jučer je sestra bolničarka iznijela i moj i njegov krevet na balkon, na sunce. Šigetomo je iznad svojega kreveta već objesio tri stotine dvadeset papirnatih ždralova.«

»A ti ćeš ih doskora objesiti tisuću«, stane je uvjeravati gospodin Sasaki. Njegov je pak izraz lica bio toliko uvjerljiv da je Sadako odmah htjela privući k sebi svitak papira. Prsti joj se oviju oko svitka, no odmah i popuste. Pokuša još jednom, a kad joj to ni ovaj put ne pođe za rukom, htjede da se uspravi, ali joj glava pade bez snage na jastuk. Glasom koji je vibrirao od nestrpljivosti i uzbuđenja zamoli Šigea: »Molim te, izreži mi papir kako treba. Mnogo papira! Još danas ću početi da previjam ždralove. Želim ozdraviti! Pokaži mi još jednom kako se to radi.«

Zaplašen tim neobično žestokim načinom njezina govora, Šigeo pogleda brzo unatrag prema roditeljima. Zatim sjedne pored sestre na rub kreveta, a oni priđu do nogu da bi mogli bolje promatrati lice svoga djeteta. Njezin izraz lica nije sad odavao nikakve uzbuđenosti. Oboje kimnu glavom, veselim izrazom lica i bodreći je. Znali su bolje nego šigeo da ne odaju svoje osjećaje. On je, naime, jedva uspijevao da prikriva svoju zabrinutost. Morao bi se smijati, stalno smijati. Dok sjedi ovdje pored sestre, njegovo bi lice moralo izražavati pouzdanje i Sadako bi morala povjerovati — bit ću opet zdrava jer je šigeo radostan.

Pred očima bolesnice on privinu još jednom i mnogo polaganije negoli prije komad papira. »Takooo — se to radi

— vidiš li? — I sad desno krilo — takooo, a to — to će biti
— lijevo ...«

Dok je pokazivao kako se papir previja da bi iz njega postao ždral, nastojao je da izgleda što bezbrižnije. Pokadšto bi stavio jezik među usnice ili bi naherio glavu i polugotovi predmet držao ispruženom rukom pred sobom. A Sadako je tako pažljivo pratila svaki njegov zahvat rukom da je i sama čas nesvjesno izvukla jezik, a onda opet okrenula glavu udesno ili ulijevo.

»Sad već i ja znam, znam već!«, klikne od veselja kad je Šigeo stavio gotova ždrala na pokrivač. »Daj mi komad zlatnog papira! Sad ćeš vidjeti kako sam ja spretna.«

Na oprezan, polagan način i poput sljepice počne Sadako previjati papir. Pri tom je govorila isto onako kako je to prije nje činio šigeo: »Takooo — to se previne u sredini — dolje — a sad jedno preko drugoga — pa još jednom — onda ovaj kut — to ide dolje — treba pokriti — ah, kako to ide dalje?!«

Šigeo joj htjede pomoći, no ona se stane braniti: »Pusti me, pusti — sada znam i sama — vidiš li? Samo još — to krilo — odmah će — iz toga — biti ptica.«

Prsti joj više nisu drhtali, niti joj je glas zvučio tako pospano i umorno. U očima se opet pojavi sjaj. I ona digne uvis, dapače bez muke, besprijeckorno izrađena ždrala. Očekujući da će joj se roditelji i brat diviti, upita: »Jesam li ga dobro izradila? Zar nije lijep? Koliko dana moram raditi da napravim tisuću ždralova? Deset dana? Dvanaest? Ili četrnaest?«

Govorila je brzo, bez daha, a gledala je u tri gotove papirne ptice kao da bi joj one morale dati odgovor.

»Ja ću ti pomoći, Sadako!«, obeća joj Šigeo. »Svakog dana doći ću ovamo i s tobom praviti ždralove.«

»I ja ću ti također pomoći«, rekne Yasuko. »Najdalje za pet dana visit će iznad tvog kreveta tisuću ždralova.«

Gospodin Sasaki se počne praviti, tobože, iznenađenim. »Što? Za pet dana? Zar ste zaboravili da i ja postojim na tom svijetu? Ako vam ja pomognem, bit će gotovo u tri dana!«

Sadako se podigne, uprijevši se o laktove. Čvrstim glasom se usprotivi: »Ne, ne! Ne smijete mi pomagati. Šigetomo

kaže da bolesnik mora sam izraditi tisuću ždralova, jer mu inače bogovi neće uslišati molbu da ozdravi. Sama ću raditi ždralove! Vi ih onda možete objesiti na vrpцу iznad moga kreveta. To vam dopuštam, ali više od toga ne.«

»Sadako ima pravo«, rekne Sigeo uvjerljivom ozbiljnošću. »Mi joj ne smijemo pomoći pri radu. Od toga ne bi ozdravila. No jedno nam mora dopustiti — mi ćemo u hramu moliti bogove da se Sadako pri tome ne umara. Da? Je li ti to pravo, Sadako?«

Ona pade na leđa. Na licu joj se opet pojavi žučkasto bljedilo kao kod svih onih koji su oboljeli od zračenja. Govor joj je ponovno zadavao muke. »Da, molim vas, molite se za mene. Bogovi treba da mi pomognu.«

Jutarnja vizita je prošla. Doktor Owens i doktor Ikeda izađu iz bolesničke sobe. U hodniku uhvati Owens kolegu za rukav. »Djevojka je u prošlih osam dana gotovo neprestano izrađivala papirnate ptice. To je veoma zamara. Mislim da već najmanje tri stotine tih predmeta visi iznad njezina kreveta.«

»Ima ih točno četiri stotine osamnaest«, popravi ga doktor Ikeda. »Danas sam ih izbrojio. Za dest dana Sadako će izraditi tisućeg ždrala. Onda će ozdraviti.«

Owens pogleda pratioca ispiti živim pogledom. »Ta ne mislite to valjda ozbiljno? To je praznovjerje vaših zemljaka, ništa više.«

Ikeda pritisne vrškove prstiju obaju ruku jedne na druge. »Da, vi to nazivate praznovjerjem, a ja to nazivam vjerom u vlastitu snagu. Djevojka je uvjerena da će ozdraviti čim izradi tisućeg ždrala od papira i volja će je tako dugo održati na životu. Želite li joj zabraniti da živi?«

»To, naravno, ne želim!«, rekne Ckvens. »Ali vi znate isto tako kao i ja da je mala Sadako posvećena Smrti. Ona će prije vremena iscrpsti svoje snage. Naša je pak dužnost da to spriječimo.«

»Dobro, možemo joj reći da svakoga dana smije izraditi samo pedeset ždralova«, odvrati Ikeda pošto je kraće vrijeme

razmišljao. »To će joj produžiti život. Ona neće umrijeti dok ne bude gotova s tisuću ždralova.«

Owens prekine snažnim zamahom ruke neki nevidljiva konac koji kao da je bio napet pred njim u zraku. »Ne vjerujem u to jer se to protivi mojem razumu. Današnji pregled te djevojčice nagoni me da se bojim onog najgoreg.«

»Ona se ne boji. I to je dobro za nju«, odvrati Ikeda. »Ta razumijete li — nas obojica znamo kako je s djetetom, ali ona ne zna. Nada se u čudo tisuću ždralova. Kad joj se prije negoli će usnuti, zatvore oči, sanja o igri s djevojčicama na livadi, o plivanju u moru ili o veseloj vožnji čamcem na rijeci Oti. O tome će još sanjati i kad joj se duša već bude uspinjala u nebo. Pa pustimo je onda, neka sanja.«

Proletno sunce davalo je ljetnu toplinu. S gredica cvijeća i rascvalog drveća u bolničkom vrtu jedan je dašak vjetro donio sa sobom miris i zasićivao njime zrak. Ptice su pjevale, cvrkutale, zviždukale, biglisale. Insekti su zujkajući pravili neproračunljive crte, mnogi bacajući se kao da su pijani, drugi u cikcak letu ili jureći okomito poput raketa prema tirkizno plavome nebu koje usrećuje, činilo se kao da je sve što može letjeti, skakati ili plaziti ispunjeno obijesnim, životnim veseljem.

Samo za dvoje djece što su ležala na balkonu bolnice bio je taj proljetni dan bez sjaja i veselja. To su bili jedan dječak i jedna djevojčica. Dječak se zvao Šigetomo, a djevojčica je bila Sadako. Oboje su imali po četrnaest godina. Sestre bolničarke su postavile oba kreveta jedan do drugoga i pošto su se djeca pozdravila, pogledala su, umorno, u istom smjeru, prema zelenim vrhuncima što su okruživali njihov vidokrug.

»Kako si, Šigetomo?«

»Dobro. Danas nemam bolova. Liječnici kažu da ću uskoro moći ustati i da ću smjeti prošetati. Ali ja ne vjerujem u to. Ne mogu više ni pomaknuti svoje noge. A kako si ti, Sadako?«

»I ja sam dobro. Sinoć naveče izradila sam devetstotog ždrala.«

»Devet stotina ždralova već imaš?«, rekne šigetomo bešćutnim glasom. »Ja sam ih izradio četiri stotine pet. Već tri dana ne mogu da načinim više nijednoga novog. Nemam

osjećaja u rukama. Doktor Ikeda kaže da mi je to od injekcija. One me toliko oslabljuju.«

»Ja ne primam nikakvih injekcija jer nemam bolova. Možda ću doskora zaista moći ustati, što ti misliš, šigetomo?«

»Da, sigurno ćeš moći. Ta ti imaš već devet stotina ždralova. Možeš biti zadovoljna. Još stotinu k tome i — zdrava si.«

Sadako mu po drugi put okrene svoje lice. »Moraš se sabrati i opet početi da savijaš papir. Reci češće sam sebi: hoću da izradim tisuću ždralova. Onda ćeš to i moći. Sigurno! Ta ti si još mlad.«

Šigetomo upravi pogled polagano prema nebu. »Ja sam mnogo teži bolesnik od tebe. Već dvije godine ležim neprestano u krevetu. U mome tijelu nalazi se otrov atomske bombe. Mnogo puta su mi uštrcali krv zdravih ljudi u žile, ali mi to ništa nije koristilo jer je i srčika u mojim kostima otrovana. Liječnici lažu kad govore da će mi doskora biti bolje. Već dugo znam zašto mi tako govore. Neće da se bojim.«

Djevojčine se oči zamute. »Misliš li da i mene varaju?«

»Ne, tebe ne, Sadako. Pa čak i ako te varaju, ne moraš se bojati. Pomisli na to — treba ti još samo stotinu ždralova.«

Sadako se časak zamisli pa onda odvrti: »To je rekao i doktor Ikeda. Ali doktor Ovens se preksinoć uveče ljutio na mene. Oduzeo mi je škare i papir jer neće da se naprežem.«

»Ne uzrujavaj se zbog toga ako te kori. On ti želi dobro. Samo, on misli drukčije nego mi jer je Amerikanac.«

»Što misli drukčije? Zar je on manje pametan?«

»Ne, ne mislim tako. Ljute ga naši ždralovi. On vjeruje da je to samo presavijeni zlatni papir. Mi pak znamo da svaki ždral znači jednu našu želju.«

»Meni se unatoč tome sviđa. Koji put me pogladi, a jednom me je i poljubio u čelo i rekao: mala gospojica Sadako je veoma draga.« Nasmije se, sjećajući se veselog razgovora s američkim doktorom, pa rekne Šigetomu: »On govori tako komično. Mora da je Americancu teško naučiti japanski jezik. Misliš li da je i nama isto tako teško da naučimo govoriti engleski?«

Sigetomo zatvori oči i prošapće: »Dok sam još išao u školu, mi smo — počeli — učiti engleski. Znam kazati na engleskom: ja sam tvoj prijatelj. Ili: idemo li šetati?«

»Reci to, Sigetomo! Molim te, reci!«, zamoli ga Sadako.

Usnice su mu se s mukom micale: »I am your friend. — Let's go for a walk!«

»Oh to zvuči tako neobično, kao neka tajna«, prošapće Sadako.

»Pa i jest tajna. Rado bih — još jednom — pošao u šetnju. S tobom —• po moru.«

Sadako dugo ne odgovori ništa. Činilo se kao da još uvijek sluša riječi koje su tiho, poput šapta dopirale do nje. Vršcima prstiju prijeđe preko svoga lica koje je sada bilo za nju lice Sigetoma i pogladi se. Zamišljala je da dodiruje njegove beskrvne usne, njegove obraze, njegove nježno zavrnutu obrve i oči. Osjećala je suze na tim očima, ali to nisu bile njene suze nego dječakove. Ona ih obriše. Dragi bolesni prijatelj ne smije plakati. On mora ozdraviti jer ona inače neće moći s njime poći u šetnju, tražiti s njime školjke na morskoj obali, bacati plosnato kamenje iznad vode, bosim nogama razbijati valove što udaraju o obalu.

»Ne budi žalostan, Sigetomo«, prošapće u zrak. »Jednom ćemo nas dvoje sigurno zajedno šetati po moru. Veselim se tome ... Čuješ li me, Sigetomo?«

»Da, da — čuo sam te. Veoma — veoma — se veselim«, čulo se s kreveta dječaka Sigetoma. Dječak je teško disao.

Tog proljetnog dana umro je u jednoj bolesničkoj sobi četrnaestogodišnji dječak. Na laganom povjetarcu što je došao kroz otvoreni prozor njihalo se na vrpci iznad kreveta četiri stotine pet ždralova od papira. Činilo se kao da bi htjeli poletjeti napolje i kao da ih u tome priječi samo vrpca o koju su pričvršćeni.

Kako se teško previja taj papir! Zar je postao nešto deblji? Vani se zamračuje nebo. Vjerojatno će doskora biti oluje. Danas je Sadako morala prekinuti. U tom se sumraku ne može raditi. Koliko li je ždralova izradila od jutros? Oh,

zar samo četiri? Ne, pet. Jedan joj je ispao i leži na tlu. Hoće li joj uspjeti da ga digne?

Sadako se htjede uspraviti. Odjednom se sve oko nje okrene. Pričini joj se dapače da vidi kako ždralovi iznad njezina kreveta udaraju krilima i lete u krugu.

Sadako padne nauznak. U ušima čuje šum kao od vodene mase koja se ruši. Dvije minute kasnije stupi debeljuškasta mala sestra bolničarka Hisako u sobu. Opazi kako Sadako nepomično leži i prestraši se. Tek pošto je osjetila da srce pacijentice bije, smanji se njezin osjećaj krivnje. Imala je nalog da svakih pola sata pogleda bolesnicu, a već je prošlo i tri četvrt sata otkako je sestra Hisako posljednji puta bila ovdje u sobi. U dvorani broj osam morala je obnoviti zavoje. Previše je posla, a premalo sestara. Nijedna se od njih ne javlja dobrovoljno za službu u paviljonu gdje leže oboljeli od zračenja. Te rane što nikad ne zacjeljuju zadaju kod mnogih previše posla. Tužaljke bolesnika, taj sveudiljni jecaj, uništio bi živce i najzdravije i najhladnokrvnije sestre bolničarke. Sve bi pacijentice trebale biti takve kao što je Sadako Sasaki. To bi onda bila laka služba. Ta se djevojka nikad ne tuži. Samo zbog njenih papirnatih ždralova bilo je ponekad neprilika s doktorom Owensom. Zašto on ne daje djevojčici da radi što ju je volja? Ta ova joj igra odvrća pažnju od bolesti. Trebala bi, doduše, da bar jednu nedjelju leži mirno, ali zabraniti joj da pravi nove ždralove, to bi svakome bilo teško. Tko bi mogao dati djevojci na znanje da svaki pokret skraćuje njen život? Ona tako sigurno vjeruje da će doskora moći ustati. Čini se da i njeni roditelji, pa i njezin brat, vjeruju u to. Neobrazovani ljudi. Ta papirnati ždralovi ne mogu onoga tko je već nasmrtno bolestan učiniti zdravim.

Sestra Hisako smatrala je za sebe da se uzdigla nad svaku vrst praznovjerja. Već tri godine radi u američkoj istraživačkoj stanici i govori savršeno engleski. U dane kad je slobodna od službe, oblači se kao da je Amerikanka. Domaći kimono nose po njezinu mišljenju samo još staromodne Japanke koje neće da se prilagode novom vremenu. Osim toga, ona smatra da je kimono, pa i kad je izrađen od najbolje svile i rukom ukrašen, izvanredno neprikladan odjevni predmet. Neshvatljivo joj je kako svi Amerikanci što ih je

upoznala smatraju da je kimono prikladniji za odijevanje. Njihove žene osobito rado kupuju kimono za uspomenu, a mnoge ga i nose. Čudnovati ljudi, ti Amerikanci. Doktor Owens, na primjer, neće više da ide natrag u svoju domovinu, već hoće da zauvijek ostane u Japanu i da liječi oboljele od zračenja. Čini li to on iz samilosti ili zbog toga što mu se ovdje sviđa? Kad bi nju netko zapitao: Sestro Hisako, biste li htjeli otputovati u Ameriku? — ona bi, a da baš nimalo ne razmišlja, smjesta odgovorila: da, odmah! A zašto bi to htjela? Zato jer ondje nema ljudi koji pate od posljedica eksplozije atomske bombe. Američka sestra bolničarka ne mora dan na dan gledati ta tijela i lica nagrđena ranama, ožiljcima od vatre što pobuđuju užas. I u snu progone čovjeka te slike. Onoga tko — kao ona — radi u dvorani broj osam, moraju najdalje za godinu dana mučiti grozni sni.

Sestra Hisako se prigne. Pacijentica Sadako Sasaki je otvorila oči.

»No, moja djevojčice, kako se osjećaš?«, upita je sestra.

Bolesnica se zagleda u lice nad sobom: plosnato, gotovo okruglo lice s malim nosom. To joj je lice poznato, ali ga ne vidi dovoljno jasno. Čini joj se zamućenim, kao maglom obavijeno. A iznad toga lica mirno vise žđralovi. Nisu, dakle, odletjeli. Sada tek prepozna Sadako sestru Hisako. Ona govori. No što bi to htjela znati?

Sadako poslušna napeto. Konačno joj se pričini da ju je razumjela pa odgovori: »Da, da, svi su tu — osim jednoga. On je pao.«

Sestra ne shvati. Ta ona je pitala: »Kako se osjećaš? — Zar ti nije dobro? — Zašto ništa ne govoriš?«

Zabrinuto upita: »O čemu to govoriš, Sadako? Jesi li sanjala?«

Magle sasvim nestade. Sadako ugleda posve jasno lice nad sobom. »Oprostite, molim vas«, prošapće, »čini mi se da sam opet bila — u nesvijesti. Moji su žđralovi htjeli da odlete.«

Sestra Hisako pogleda zaprepašteno u papirnate ptičice koje su, povezane na vrpce, u gustim redovima visile sa stropa.

»Htjeli su da odlete?«, upita nesigurno i promotri časak nizove papirnatih ptica. Zatim zakima energično glavom. »Ti

to sebi samo umišljaš, Sadako. One moraju ostati ovdje i štiti tebe. Ta ti želiš da ozdraviš, zar ne?»

U oči bolesnice uđe život. »Vjerujete li vi zaista da ću ozdraviti, sestro Hisako?»

Sestra ne odgovori ništa. Sakupi četiri ždrala što su ležala na pokrivaču, pa se zatim prigne za onim na podu i priveže jednog za drugim na slobodnu vrpcu. Možda je njen glas, jer se pri tom morala ispružiti, zvučio ponešto nesigurno: »Kad bih mogla reći samo — vjerujem, ti ćeš ozdraviti, to bi bila tek slutnja. Ali ja kažem: znam, ti ćeš ozdraviti. A što misliš, otkud ja to tako sigurno znam? Jer su liječnici uvjereni u to. Da, upravo jučer mi je rekao doktor Owens: 'Sestro Hisako, pripazite dobro na pacijenticu Sasaki. Djevojčica mora još nekoliko dana sasvim mirno ležati. Ona je prošla ono najgore i sad joj treba mira, samo mira.' Da, tako je rekao.«

»Oh, to je lijepo. Baš se radujem«, prošapće Sadako uzbuđeno i izmučena pomanjkanjem daha. »Moji mi ždralovi — pomažu — da ozdravim. Dogotovila sam ih već — devet stotina — osamdeset — šest. Još ih — moram — izraditi — četrnaest — to je onda — tisuću. Molim vas — sestro Hisako — upalite svjetlo — tamno je u sobi. Trebam više — svjetla — ako hoću da — radim ždralove.«

Sestra pogleda ganuto u bolesnicu. Vani je sjalo sunce na plavom nebu bez oblačka.

Sadako se svom snagom volje borila protiv osjećaja vrtočlice što ju je uvijek prisiljavala da ruke pusti mirovati. Sada joj samo još jedanaest ždralova nedostaje do tisuće. Samo jedanaest! Mora ih dovršiti. Ali taj devet stotina osamdeset deveti ždral nikako da joj uspije. Taj krhki zlatni papir stalno joj se rasklapa među prstima. Kako to da je tako slaba kad joj i liječnici, i sestre, i otac, i majka, pa i Šigeo stalno govore o tome da će uskoro moći ustati? Zar joj svi oni govore neistinu? Da, i Šigetomu su to isto obećavali, pa ipak je umro. No Šigetomo je objesio iznad svoga kreveta samo četiri stotine pet ždralova. Ona je, naprotiv, blizu tisućem. Tisuću želja! Toliko želja bogovi sigurno neće prečuti. Oni će joj pomoći da izradi i posljednje ždralove. Da, pomoći će joj. Ponovno osjeća snagu u prstima. Papir se daje lakše savijati. Skoro će devet stotina osamde-

set deveti ždral dobiti krila. Sad! Sad! Oh, to baš nisu lijepa krila. I glava je nekako zgnječena. Da počne još jednom? Ne. Tako treba da ostane. Među tisuću ždralova jedan ružan neće upasti u oči. Zato će slijedeći ispasti to bolje.

Sadako dohvati svježi komad papira. Savine prvi pregeb, kadli joj u ušima počne šumi ti. Opet je to onaj grozan šum što ga uvijek čuje prije negoli će je spopasti nesvjestica. Pokuša da ga nadglasa brojanjem. Ali, šum se pojača. Po četvrti put toga dana Sadako izgubi svijest.

Bilo je devet sati i trideset minuta prije podne.

Okolo osam sati je doktor Owens sjedio na stolicu pokraj bolesničkog kreveta pacijentice Sasaki. Dugo je sjedio nagnut nad bolesnicom i promatrao je. Promatrao je Sadakino lice, pa zatim njezine ruke. Ona ga nije opazila. Vjerojatno nije bila svjesna da on sjedi pokraj nje i napeto promatra nenaravno polagane kretnje njenih prstiju. Nikad prije nije on tako bolno osjetio kako je liječnik nemoćan prema volji Smrti. S tom podmuklom Smrti se tjednima borio za život te četrnaestogodišnje djevojke. I kakav je uspjeh svih tih metoda što ih je smislio? Samo to: mogao je odgoditi smrt tog djeteta za nekoliko dana. Sada ona savija devet stotina devedesetog ždrala i to radi s posljednjim iskrama svojega života. A on mora mirno gledati kako ta volja malakše. Sadako treba tisuću papirnatih ptica. Nedostaje ih još samo deset. Jer toga jednoga, što ga njeni nemoćni prsti izrađuju, još će dovršiti. Pa kad bi se dogodilo i čudo da dovrši i tih deset ždralova što nedostaju, da li bi to značilo ozdravljenje za nju?

Doktor Owens prijeđe rukom preko čela kao da bi htio od sebe odbiti tu misao koja mu se čini glupom i nerazumnom, ali ga unatoč tome sili da želi nešto nemoguće: da dijete uspije dovršiti još deset ždralova. On zna: protivi se svakom razumu spriječiti smrt da ne udari. Ali znade i to da postoji sugestivna snaga koja stvara čudesa. Stisne zube i ne skinje pogleda s ruku djevojčice. Hoće da svojom voljom dade snagu tim rukama. One se ne smiju umoriti. On to želi. Zdrav je jak, pun života. Kao što akumulator, napunjen elektricite-

tom, može dati energiju tako treba da i od njega, prisiljena njegovom voljom, prostruji snaga u te malaksale ruke.

A te ruke opet miruju, leže na pokrivaču kreveta i drže polugotova ždrala iz papira. Sve njegovo htijenje nije ni najmanje u stanju postići da u te ruke prostruji dio njegove snage.

Što bi on još mogao učiniti? Da joj dade novu injekciju? Zar u to potpuno iscrpeno tijelo? To ne bi otjeralo smrt, već bi je samo izazvalo. A drugog sredstva nema. Pronalazački čovječji duh tog dvadesetog stoljeća stvorio je atomsku bombu, ali ne i lijekove za rane što ih je zadala ta bomba. I on, liječnik ovog stoljeća, sjedi ovdje i prisiljen je da mirno gleda kako jedno dijete umire od posljedica gama-zraka. Jer ovog sata će dogorjeti i posljednja iskrica u tijelu te djevojčice. Oči se zastiru koprenom ...

Doktor Owens skoči sa stolca. Treba odmah obavijestiti rođake toga djeteta.

Djevojka Sadako Sasaki htjela je dovršiti devet stotina devedesetog ždrala iz papira. Smrt je dopustila djevojci da ostvari tu skromnu želju. Još jednom je uzmakla. Vrijeme je nije gonilo. Ovo dijete nema straha pred njom. Tu dušu mora uzeti k sebi sasvim nježno, da bi je vratila stvoritelju.

Ruke bolesnice napipavaju ždrala. Zar još nije dovršen? Tako bi ga rado pogledala! Na žalost, noćna sestra je opet zaboravila upaliti svjetlo.

Zar je noć? Da, sasvim sigurno, jer ona ne vidi ništa. Ipak, nije. Oko nje nešto lagano svjetluca. Možda mjesečina?

Sadako čuje glasove. Jedan joj zvuči nekako poznato. To — je — majčin — glas. Da, da — to je — majka. Zašto jeca? Od veselja? Zato što Sadako — još samo — deset ždralova — samo još deset — ne, već ih je — tisuću! Brzo će biti zdrava — brzo.

Lagano svjetlucanje postade jasnim svjetlom. Oči djevojke Sadako širom se otvore. Ugledala je nebo u svom njegovom sjaju, kojim uvijek blista.

Na spomen!

U Vrtu mira u Hirošimi stoji spomenik: na vrhu simbolički prikazane atomske bombe uzdiže se iz bronce izliven lik djevojke Sadako Sasaki. Njene prema nebu uzdignute ruke drže zlatnog ždrala.

Izgradnju tog nekoliko metara visokog spomenika omogućili su svojim novčanim priložima japanski učenici i učenice iz čitave zemlje.

Oni su htjeli da tom građevinom, podignutom u znak opomene, doviknu očevima i majkama u svim zemljama: Sjetite se djevojke Sadako Sasaki! Mislite na svoju djecu! Nemojte reći: Pametnije je da svojoj djeci ne govorimo ništa o onome što se dogodilo. Nije to pametnije! Jer — tko ne poznaje opasnost, pogiba od nje. I imajte na umu: Na tisuće hidrogenskih bombi je spremno! A razorna snaga takve bombe je tisuću puta veća od one uranijske bombe koja je u nekoliko sekundi uništila Hirošimu.

U Vrtu mira u Hirošimi
stoji jedan spomenik!

Harriet Beecher-Stowe

čiča Tomina koliba

R. F. Delderfield

Pustolovine Ben-Gunna

Vladimir čerkez

Sunce u dimu

Eugen Kumičić

Začuđeni svatovi

Rudolf Daumann

Veliki poglavica

Henryk Sienkiewicz

Kroz pustinju i prašumu

Ana Jiirgen

Plava ptica

Mark Twain

Yankee na dvoru kralja Arthura

Anto Staničić

Bambusov štap

Karl May

Blago u Srebrnom jezeru

Jules Verne

Petnaestogodišnji kapetan

Berislav Kosier

Pupoljci i mraz

Jurij Brezan

Krista

Vjenceslav Novak

Tito Dorčić

Zane Grey

Betty Zane

Dod Orsbom

Opasnost je moja sudbina

Kurt Liitgen

Bijeli kondor

Rudolf Daumann

Propast Dakota

Zane Grey

Grmljavina stada

Danko Angjelinović

Od Jadrana do Tihog oceana

Ante Kovačić

U registraturi

Ruđyard Kipling

Knjiga o džungli

August Šenoa

Seljačka buna

Jules Verne

Djeca kapetana Granta

Jules Verne

Put oko svijeta u 80 dana

James Fenimore Cooper

Divljačar

Karl Bruckner

Zlatni faraon

Josip Kozarac

Mrtvi kapitali

August Šenoa

Zlatarovo zlato

Ch. i M. Lamb

Priče iz Shakespearea

Benno Volkner
Dolina Divljeg potoka
Gustav Schwab
Najljepše priče klasične starine

Jules Veme
Put u središte Zemlje

Daniel Defoe
Robinson Crusoe

Karl Mav
Sin lovca na medvjede

Robert Louis Stevenson
Crna strijela

Mark Twain
Kraljević 1 prosjak

Karl Mav
Old Surehand I

Karl Mav
Old Surehand II

Jules Veme
Carev glasnik

Tone Seliškar
Jedra na kraju svijeta

Karl May
Sablasi Llana Estacada
August Cesarec
Na posljednjim tračnicama

Mark Twain
Pustolovine Toma Sawyera

Karl Bruckner
Sadako hoće živjeti

Friedrich Gerstacker
Arkanzaški regulatori

Rudolf Daumann
Četiri strijele
A. Vojtjeh Frič
Zmijski otok

August Šenoa
Branka
Jack London
Kći snijega
Anto Staničić
Velika sultanija
Jack London
Vučko
Robert Louis Stevenson
Otok s blagom
Dinko šimunović
Pripovijetke
Laza K. Lazarević
Sve će to narod pozlatiti
August Šenoa
Čuvaj se senjske ruke
N. V. Gogolj
Taras Buljba
James Kriiss
Timm Thaler
James Fenimore Cooper
Posljednji Mohikanac
Thor Heverdahl
Kon-Tiki
Ivan Enc
Surovo nalazište
Stefan Zweig
Magellan
Eduard Klein
Indijanac
Simone Martine-Chauffier
»Drugi« kod gusara
Paul Berna
Na kraju svijeta
N. Zeleranski — B. Larin
Miška, Serjoga i ja

Mato Lovrak

Andrija Jug

Maksim Gorki

Djetinjstvo

Branislav Nušić

Autobiografija

August Senoa

Prosjak Luka — Prijan Lovro

Petar Kočić

Pripovijetke

Vjenceslav Novak

U glib i druge pripovijesti

Louis Pergaud

Rat dugmadi

Charles Dickens

Oliver Twist

Victor Hugo

Cosette—Gavroche

Ivo Andrić

Pripovetke

Vjenceslav Novak

Posljednji Stipančići

Reginald Ottley

Dječak s pješčanih brežuljaka

A. Hitchcock

Tajna dvorca strave

Branislav Nušić

Gospoda ministarka

Narodni poslanik

Geoffrey Jenkins

Obala kostura

Ranko Marinković

Ruke

Anton Ingolič

Gimnazijalka

Gerald Durrell

Zoološki vrt u mojoj prtljazi

Jules Verne

40 000 milja ispod mora

Novak Simić

Miškovići — Druga obala

Dragutin Domjanić

Kipci i popevke

Maia Wojciechowska Rodman

Toreadorov sin

Kraljevstvo u konju

Ivan Dončević

Bezimeni

Ivan Southall

Divlje nebo

Jaroslava Blažkovd

Moj sjajni brat Roblnzon

Alfred Hitchcock

Tajna lubanje koja govori

Sablasni smijeh

Alistair MacLean

Krstarica Ulysses

Anto Staničić

Afrikanac

Maria Gripe

Kći Tate Pellerina

Nikola Pulić

Posljednja igra

Klara Jarunkovd

Jedinica

Ivan Gundulić

Djela

Marin Držić

Izabrana djela

Silvije Strahimir Kranjčević

Pjesme

Antun Gustav Matoš

Poezija i proza

Reginald Maddock

Zmaj u vrtu

Vjekoslav Kaleb

Divota prašine

Gustav Krklec

Pisci i djela

Paul Zindel

Cirkus mraka

Gustav Krklec

Pjesme

Petar Preradović

Izabrane pjesme

Antun Branko Simić

Pjesme i kritike

Radoje Domanović

Pripovetke

Simo Matavulj

Bakonja fra Brne

Slavko Kolar

Pripovijesti

Ivo Vojnović

**Geranium — Dubrovačka
trilogija**

Josip Kozarac

Pripovijetke

August Šenoa

Po vještice

Ksaver šandor Đalski

Pod starim krovovima

Milan Osmak

Sretni Posejdonov vrtlar

August Cesarec

Novele

Vladimir Nazor

Pripovijetke

Bora Stanković

Izabrana djela

Dragan Božić

Adamov povratak

Ivan Mažuranić

Smrt Smail-age čengića

Dragutin Tadijanović

Poezija

Josip Barković

Tračak

Ivan Goran Kovačić

Izbor iz djela

Mark Twain

Pustolovine Huckleberryja

Fina

Oto Sole

Pjesme

Pablo Neruda

Pjesme

David Martin

Tajanstvena zmija predaka

Anton Ingolič

Onduo, moj crni momak

Hrvatski petrarkisti

Dnevnik Ane Frank

Mirko Božić

**Djevojka i hrast i druge
pripovijetke**

Veljko Kovačević

Kapelski kresovi

Mirko Božić

Kurlani

Tehnički urednik
Marijan Bašić

Korektori
Marija Molnar
Sefija Ibrahimpašić

*

Izdavačko knjižarsko poduzeće
Mladost
Zagreb, Ilica 30

H*

Za izdavača
Branko Juričević

